
3 1761 07923872 1

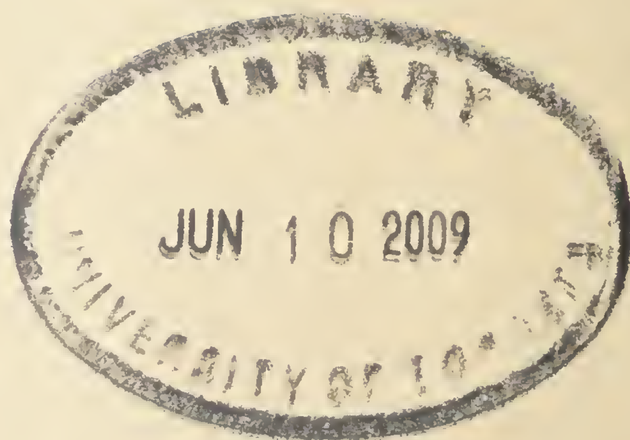

VELUT
ARBOR
ÆVO

Bolondok.

irta

I.

Thury Zoltán

SÖTÉTSÉG.

Tanár úr! Nem azért jöttem önhöz, hogy tréfálkozzék velem. Amit gondol, azt mondja ki nyiltan, őszintén, hímezés-hámozás nélkül. Ha ép az eszem, hát ép, köszönöm, ha nem az, az se ejt kétségbe, el vagyok készülve rá. Majd elmegyek valamerre hideg vizre, kikuráltatom magam, mert valami nehéz nem lehet a betegségem. Soha maniatikus hajlamaim nem voltak . . . De igen, mégis egyszer, ez is inkább komikus, de ön előtt nem akarok elhallgatni semmit. Egyszer azt hittem, hogy üldöznek. Már nagy deák voltam, hetedik vagy nyolczadik osztályos . . . . Különben mit tartozik ide az egész.

Hogy mondjam? Hát mondom, ha tetszik, de megzavart az, hogy a tanár úr olyan furcsán néz reám, mintha igazán kételkednék a józanságomban. Sohase iszom. Nehogy azt higyje, hogy kapatosan jöttem ide. Az a história, hát az úgy volt, hogy valami tömegbe keveredtem az utczán. Emlékszem, nagyon sokan voltak, tán ezeren, vagy még többen kiabáltak, hadonáztak botokkal, néha megzörgött

egy-egy bevert ablak; hogy mit akartak, azt már nem is tudom. Aztán jött egy csomó rendőr, meg katonák is, lőttek, mi szétszaladtunk s ész nélkül rohantam be a gimnáziumba, hátra-hátra nézve, hogy vajjon nem csattog-e a hátam mögött a ló. Ott leestem, ugy szedtek föl a kapu alól, mint egy zsákot és folyton félrebeszéltem. Nem is igaz, nem beszéltem mást, mint ami az eszemben járt folyton, de mások persze azt nem tudták, azt hitték, hogy megzavarodtam. Én csak féltem, minek szégyeljem, féltem nagyon mindenkitől, akinek kard van az oldalán vagy puskát, revolvert hord. Mindig a katonákat láttam, amint rohannak utánam és sokáig az édesanyám kisért el az iskolába s azután az egyetemre is. Mosolyog? Nem nevetni való ez pedig. Az embernek csak egy igazi bizalmasa van, az az anyja. Ő megérezte a bajom s ha élne, most se önhöz jöttem volna, tanár úr, hanem ő hozzá. Hogy tudott gyógyítani! Csak rám lehelt és megkönnyebbültem.

Rá is voltam szorulva nagyon. Roppant vékonyka, átlátszó bőrű szőke fiú voltam. Alig volt bennem valami kis vér, zörgött a csontom. Amellett mindig éhes az ismeretlenre, folyton a könyveket bujtam, tanultam, tudni akartam mindent, boszantott a távolság, elkeserített a végtelen kupoláju ég, amely erőszakosan bezárul az ember szeme előtt s egyszer se hasad meg csak egy pillanatra is, hogy belelássunk. Betege voltam az epesztő kinnak, hogy nem tanulhatok meg mindent. Az édesanyám aggódott

is értem. Azt mondták neki, hogy még az egészséges falusi kölyköt is megviselné az a mértéktelen tanulás, hát még egy ilyen gyönge ficzkót. Eldugta előlem a könyveimet, vizet töltetett a lámpámba petróleum helyett s ha aztán elkezdtem éjszakánként keservesen sírni, hozzám jött, mellém ült, megölelt, vigasztalt s elaltatott. Mikor éjjel fölriadtam, akkor is ott találtam még az ágyam szélén, amint suttogott:

— Uram Isten segíts meg, Uram Isten, ne vedd el az eszem.

Mikor az a katonahistória történt s hat hétig föl se keltem az ágyból és rettenetes dolgokat beszélhettem össze-vissza, visszaadta a könyveimet meg a lámpámat s akkor emlékszem, sokat pusmogtak a másik szobákban. Egy-egy hangból azt vettem ki, hogy a könyvekkel akarják kikergetni a fejemből a katonákat. Hanem hiába. Én akkor már tudtam azt, hogy ezek a rettenetes emberek üldöznek. Megpróbáltam mindent, hogy rám ne ismerjenek. Sokféle ruhát hordtam, különféleképpen nyirattam, beretváltattam magam, egyszer — emlékszem — sántítottam is a jobb lábamra, hogy majd talán nem ismernek meg, de hiába. Ha találkoztam egygyel, nagyon megnézett átdöfött a szemével; tudtam, hogy, ha a föld tulsó oldalára megyek, akkor is rám találnak. Amikor ezzel tisztába jöttem, akkor éreztem az agyamban először valami olyan nyomást, mint most s óráról-órára azon tűnődtem, hogy mi lesz belőlem, ha majd megbolondulok. Akkor emlék-

szem, valami tervet is dolgoztam ki, hogy majd így teszek, vagy úgy, elmegyek anyámmal valamerre s ő mindig simogatni fogja a fejem.

Erre azonban csak kitértem, mert nem találom fontosnak az egészet. Azt hiszem, hogy valami egyéb bajom van. Nincs bennem rendben valami, valami egyéb. Azt kérem, ha megvizsgálná. Önnek azt mondják, olyan szeme van, hogy belát az emberbe, mintha csak szétnyitná a mellen a bőrt meg a húst s fölfeszítené a csontot is. Hát nézzen úgy belém, mert elvégre elhiheti, hogy nekem csak fontos tudni, hogy bolond vagyok-e vagy sem. Most különösen. Diszkrét dolog, de hát önnek csak elmondom mégis. Különben most elhagyom, nagyon elfáradtam s aludni szeretnék. Nagyot, hosszút, tudja olyan mély álmot, amikor az ember nem érzi az eszét, meg semmit, csak elzsibbad. Ha így sokat beszélek mindig úgy vagyok. Lássa, ilyenkor volt nekem nagyon drága az édes anyám. Egy nagy kopott divánunk volt a hátulsó szobában, azt nagyon szerettem. Ő leült az egyik végére, én meg végig feküdtem a divánon s az ölébe fektettem a fejem. Az csodálatos volt, meg a hangja, ahogy mondta: — aludj drágám, aludj drágám, — no hát erről ne is beszéljünk, mert felizgat . . . Hagyjuk, mondom, hagyjuk ezt. Tanár úr, ha faggat, itt hagyom . . . Hogy igyam sok tejet, meg sétáljak? Ezt teszem folyton s már nem is hiszek a tejben meg a friss levegőben, hanem ha ön mondja, Isten neki . . . .

*

A multkor valami diszkrét dolgot emlegettem s azóta folyton ezen jár az eszem. Félek, hogy azt hiszi, hogy valami disznóságról van szó. Nohát ez nagyon bántana. Én bízom önben, megbecsülöm a tudományát, tetszik nekem önben az egész ember s boszantana, ha rossz véleménye lenne rólam. Az egész nem olyan fontos, hogy kázust lehetne belőle csinálni, hanem egy olyan embernek, akinek kevés a barátja, mégis csak kellemetlen. No, ugy-e hogy igaz ?

Ami diszkrét ebben a dologban, az csak annyi, hogy még nem nyilvános, hát nem igen illik fecsegni róla. Találtam egy leányt, aki nagyon hasonlít az édes anyámhoz. Éppen olyan szabása van az arczának, a szeme is úgy néz ; ha megöregszik, szakasztott olyan lesz, mint az én szegény jó öreg angyalkám. Nohát ezt a leányt én el fogom venni. Ha szegény, nem baj, ha gazdag, hát én is az vagyok, végre is ez nem fontos. Elveszem, és ez a fő.

Nyugalmat akarok. Most már túlságosan megviselt ez a sok üldözés. Belefáradna egy igazi bolond is. Hogy én egyszer behajítottam néhány ablakot, az csak nem elég ok arra, hogy kiüldözzenek az emberek közül. S ezt már csak megsugom önnek, nem kell továbbadni. Azt hinnék, hogy önzés az egész szerelem, pedig nem igaz. A leánynak, úgy hallom, van egy őrnagy nagybátyja, valami tekintélyes katona, tudja, akinek adnak is valamit a szavára. Ez az ember is kell nekem. Ha ez egyszer

majd bemegy a tiszti kaszinóba, összehívja a tiszteket s azt mondja nekik, hogy: nézzétek kamerádok, van itt egy szegény fiú, akivel szemben ti igazságtalanok vagytok. Halálba kergetitek. Ez a szegény fiu elvette hugomat s most már azt mondom, hogy vége legyen a komiszkodásnak, mert aki még ezután is üldözi, annak velem gyülik meg a baja.

Ennyit csak elvárhatok majd tőle, nem? Persze, tudtam, hogy igazat ad. Gondolkozzék mindig józanul az ember. Azért ne értsen félre. A lány szép, okos, jó . . . Hogy beszéltem-e vele? Dehogy, hát hogyan beszéljek, addig csak nem járhatok ki az utczára, amig rendben nincs ez a dolog.

*

Amiket eddig összebeszéltem, most már vegye úgy, mintha nem mondtam volna. Haszontalanság az egész, volt, nincs. Azóta nagyot változott a dolog. Most már bizonyosan tudom, hogy bolond vagyok. Egy barátom azt mondta, hogy beszél az őrnagygyal. Ennek van már vagy két hete és mégse változott semmi. Úgy látszik, hogy már ő se tud segitni rajtam. Ostobaság olyan nagyon törődni vele, hiszen az embernek egyszer úgyis meg kell halni, hanem azért mégis bánt, hogy annyira haragszanak reám.

A leányról már ne beszéljünk. Hagyja, annak vége . . . . Ennyit legalább vártam a familiájától. Anélkül nem alkuszom. Azt szeretném, hogy én járjak erre, arra, ahová én akarok, nyugodtan, hogy

ne bántson senki, szeressenek. Gondoltam, hogy talán így megérem. No hát ez bolondság, ez semmi, ennek már vége. Majd beszélünk még róla, ha egészen elmulik. Most még bánt, fáj, ha hozzáérnek. Ha az enyém lehetett volna az a leány, meg az a major! Akkor én ma nem így beszélek önnel, hanem hagyjuk az egészet, mert sajog bennem minden, ha ez a megszabadulás az eszembe jut. Majd talán még egyszer beszélünk erről, addig hagyjuk.

*

Tanár úr, én elmenekültem önhöz. Meg akarnak ölni. Ülök az ablakban, arra jönnek sokan, csupa katona, sor sor után, egyik haragosabb, mint a másik, rám néznek s most láttam, egyszerre mind rám fogja a puskát, mind, mind. A tiszt volt az első... Hogy a tisztnek nincs puskája?... Azt ön nem tudja, van, van, mindkét vállán egy-egy. Előbb jobbról vette le, lőtt, aztán balról, azután mind, mind lőttek be az ablakon s kiabáltak; majd megbolondultam, rettenetes volt, ebbe belehalok. Csakhogy elszaladtam, az segített. Én élni akarok, élni. Tanár úr, ön tisztességes ember, ide jöttem, dugjon el valahova, beszéljen velük, mondja meg, hogy én nem bántok senkit, hagyjanak engem élni. Mondja meg nekik, mondja meg. — Az őrnagy, mit beszél az őrnagyról, abban már nem lehet bízni, ha akart volna valamit tenni, nem jutottam volna ide, ebbe a rettenetességbe.

A KIRÁLY ÉS A PIPACS.

Egyszer, még a messze időben valaha régen volt egy nagy ország. Csupa okos, tudományos ember állott az élén. A király csak úgy ott szolgált mellettük, aláírta az írásokat, meg leragasztotta a sok pecsétes levelet, hanem azonkivül aztán nem is adtak neki semmi dolgot, mert nagyon furcsa ember volt. Egy kicsit hóbortos, bolond is vagy mi, mert bár nem volt rá semmi szüksége, minden ott termett előtte, amit a szeme, szája megkivánt, mégis folyton olyasmin törte a fejét, amihez az ilyen jobbmódú embernek semmi köze. Ha néha beszabadult abba a szobába, ahol a bölcsek azon tanácskoztak, hogy a hajókon kétszer vagy háromszor kiáltson-e hurrát a legénység, a mikor a szomszédból a másik király megérkezik, vagy hogy egy- vagy kétsoros gombu frakkban tisztelegjen ő eminenciájának a kadarikai érseknek a deputáció, olyan hiábavalóságokkal állott elő, hogy a népnek nincs kenyere, egymásután hullanak el a falukban a gyermekek, mert a föld még korpát se ad és sírva ődöng a

főváros felé a sok paraszt. Segíteni kell, még akkor is, ha az utolsó kabátunk adjuk oda.

A bölcsek nagyon megbotránkoztak ezen a kellemetlenkedésen. Az egyik föl is állott s illendő tisztességtudással, amúgy tessék-lássék, amint hogy hát ez kijár az ilyen mindenbe belekotnyeleskedő czímzetes királyoknak, elmondta a maga véleményét·

— Kérem szépen, itt most fontos politikai érdekekről beszélünk . . .

— Mi az, semmi. Már tanulhattatok volna annyit, hogy az első az ember. Mentsétek meg először az itthont, azután menjetek a szomszédba söpörni. Ez csak világos . . .

— Ugyan kérem.

Az egyik bölcs odavágott a másiknak a szemével s azután meg az okvetetlenkedő úrra és súgva mondta:

— Bolond, ugy-e bolond?

A másik szomoruan felelt.

— Az, tisztára az, most már egészen vége.

Egy lakáj, aki az ilyen kényes helyzetekben feltalálja magát, karonfogta a királyt s gyöngéden kivezette a teremből. A király csak az ajtóban vette észre, hogy ő voltaképpen nem akar még elmenni, de akkor már későn volt, mert a lakáj ismerte a gyönge oldalát s a fülébe súgta:

— Jőjjön, felség, jőjjön, várja a pipacs.

A királynak kiderült az arcza, fénylett a szeme, amint körülnézett.

— Hol, hol?

— Otthon, csak menjen hozzá, felség.

— Kiengednek a kapun?

— Ki, ki, csak mondja meg a portásnak, hogy én megengedtem, hogy kimenjen . . .

— Te, te engeded meg, te pimasz!

A lakáj okos ember volt, nem ellenkezett. Azzal vágta el a dolgot, hogy csak tessék menni, fölnyitják a kaput. Ez a fő. Az csak mindegy, hogy kinek az engedelmére. Még együtt mentek át egy udvaron. Ezt az időt fölhasználta a király arra, hogy mondjon egy-két szót a lakájnak azokból, ami éppen az eszében járt.

Mert tudod, fiam, úgy kell annak lenni, hogy mert az ország a népé, hát a nép legyen az uralkodó. Ők milliók s hogy mi lesz a sorsuk, az csak fontosabb, minthogy lehull-e egy-két korona. Én nem sajnálnám az enyémet, hidd el. Utálatos ember az, aki mindig a maga hasznát nézi. Jó lehet dolgozni, szép lehet, de nem ilyen hiábavaló munkát, hanem okosat, amibe belefárad, megizzad az ember, hogy estére tudjon beszámolni magának az életének egy napjáról. Hiába volt-e vagy nem. Érted?

A lakáj rábámult és megrázta a fejét, hogy nem érti.

— Nekem megvan a kenyerem. Igen igen. Te nem értesz. Arról van szó, hogy mindenkinek meglegyen a magaé, meg hogy az egyik ne legyen állat, akivel úgy bánnak a kocsisok, a hogy nekik tetszik, a másik meg az úr, csak úr s egyéb semmi . . . .

A lakáj bambán bámult a királyra s minthogy már elvált az utjuk, befejezte a vitát a maga módja szerint.

— Mindenkinek megvan a hivatala. — Én meg vagyok elégedve, mit törődöm mással.

A pipacs szilaj, vad leány volt. Ez a csufneve volt, valahogy másképpen is hívták. Künn lakott a város végén egy kis házban, ahonnan nem is volt szabad bejönnie soha, mert mindjárt elfogták és tömlöczbe dobták a zsandárok. Szép, tiszta kis szobája volt, tele irással, könyvvel, amelyekhez visszatért, amikor már elfáradott erdőn-mezőn a kóborásban. Azt tartották róla, hogy bolond s azért csatangol annyit a fák közt, meg a rögös mezei utakon, ő azonban nem sokat törődött ezzel. Szerette a fáit, a füveit, lobogó magas vetést éppen úgy, mint a kiszáradt, sárgára aszott rétet. Azt mondta, hogy mindenből lehet tanulni valamit, csak nézni kell, hallgatni, figyelni, okoskodni s az ilyen eszelős leány még a mérföldes tarlón sincsen egyedül, mert vele van az Isten.

Mikor a király bekopogott a friss zöldre mázolt sálugáteren, eléje szaladt a leány, vonta be maga után a szobába s annyi mondani valója volt, hogy a beszédében ide-oda kapkodott s elállott a lélekzete is, úgy igyekezett megértetni magát ezzel a komor emberrel akinek az arczáról leolvasta, hogy nem hoz számára semmi vigasztalást,

— Nézd csak! mondjuk így, hogy én vagyok

a nép, én egyedül, vagy nem is, másként. Én vagyok a szellem, amelybe beleköltözött minden, amit erre-arra mindenfelé összeszedett a szegény emberek között. Egy csomó panasz, szemrehányás, keserüség, düh és elmondom elejétől végig. Te pedig úr vagy, olyan nagy úr, akinek nem parancsol senki Az se áll a jó lelked útjába, bogy talán nem értene meg az eszed, hát hallgass meg. Nem lassan, hanem egyszerre tönkre megy az országod, mert rájár a csapás, tűz, víz, szárazság, dögvész, minden egyszerre. Az emberek már káromkodva mennek el a templom mellett, mert hiába imádkoznak, nem jön eső s nem születik az elhullott helyébe uj barom. Az ég sem kék már arra kifelé, hanem fekete. Eredj haza, csinálj rendet. Segíts népeden, mert ha ez elpusztul, elveszett az ország.

A király leült egy ládára, a két összeszorított öklére hajtotta a fejét s úgy érezte, hogy egy csomó tüzes vasmarok nekiment a szivének és tépi, tépi mindenfelől. Rettenetesen fájt benne minden, az agya elkábult, szemei nekimeredtek annak a semminek, amibe összeszaladt előtte a világ, a torka kiszáradt, érezte, hogy szomjas és annyira gyönge, hogy ha csak az Isten keze meg nem fogja, lefordul a szegény leány ládájáról és meghal, az agyagos földre ejtve a koronás fejét. Künn pedig őrült tánczba kezdett a ház körül a nyomor és a kétségbeesés. Más nem látta, csak ők ketten, de majd belebolondultak ebbe a látományba. Kisértetnek öltözött minden

nyomorúságba fulladt paraszt, férfiak, asszonyok, leányok és összefogózkodva, őrjöngve körültánczolták a házat. Bezörgettek az ablakon, mintha a vihar rázta volna meg a kis üvegtáblákat, döngették a falat s néha úgy meginogott az egész kis gyönge házikó, mintha belekapaszkodott volna a szél s el akarta volna vinni a negyedík határba. A király mellé huzódott a lány is és suttogott a fülébe rettenetes dolgokat.

— Igy lesz, mondom neked. Egyszerre csak mind eljönnek, oda be hozzátok. Hidd el. Én mondom, megtanított reá a mező, az erdő, a törvény, ami ezekbe a könyvekbe meg van írva, az élet, a kenyér törvénye, ami csak ideig-óráig tűri meg az igazságtalanságot. Rendszerbe szedik egyszer ezt a tánczot s azt le nem győzi aztán semmi erő, mert itt aztán vagy az általános, mindenséges elzüllés következik, vagy a diadal. Menj, menj, szaladj haza, csinálj rendet az embereid között.

A szegény király kirohant az éjszakába, be a városba, föl a palotába, egyenesen a bölcsekhez, akik még mindig tanácskoztak s most már arról, hogy az ágyúlövések száma és a színes, zászlós vitorlák között milyen legyen az arány, hogy se sok ne legyen, se kevés.

A király berontott a szobába és nagyot csapott az asztal közepébe.

— Emberek, elpusztítjátok az országomat, egye-

nesen beleteszitek a sírba. Térjetek észre. Itt a veszedelem, nem a holdban . . .

Az urak kelletlenül néztek össze s az egyik fölállott és illendőség- és tisztességtudással szólott:

— De felség, hiszen most a külpolitikáról van szó.

A többi rámondta:

— Persze, persze, nem lehet megbontani a rendet.

A lakáj megint bejött és karonfogta a rendetlenkedő urat.

— De felség, hát modor ez? Pihenje ki magát, jőjjön, jőjjön . . .

A király ment, mint egy masina, végig a sok udvaron. Nem látott, nem hallott, inkább csak megsejtett egy aranyos czifra padot valamelyik sarokban. Erre leesett s megvigasztalhatatlanul, kimerülten hunyta le a szemét.

A FARKAS.

Vendég voltam a falun s végigjártunk már minden úri szomszédot. Elvittek mutogatni erre, arra, messzebb is, mikor egyszerre kifogytak a vendéglátóim minden úri ismerősből. Akkor nagy tanakodás következett, hogy kit lehetne még meglátogatni a környéken. Sokszor hallottam, hogy valami öreg Halmágyiról beszélnek, hogy ahhoz még el lehetne menni, de aztán mindig halogatták ezt a látogatást.

— Vén bolond az, mondta a házigazdám — nem érezné jól magát nála.

— Fura ember . . . Meg aztán hátha kiszabadulnak a farkasai.

— Micsoda farkasokról beszélnek?

— Az a vén eszelős egész csomót tart ketrecben, mint más ember a ludat. Néha éjszakánként, ha csendes idő van, idáig elhallszik az ordítozásuk. Van neki már vagy negyven. Ez a szenvedélye . . .

— Hát aztán miért?

— Mert bolond.

— S megengedik a hatóságok az ilyen passziót?

— Miért ne. Nem bánt senkit. Még hasznunkra van a bolondsága. Jobb nekünk, ha nála ordít az a sok vadállat, mint ha a környéken csatangol. Aztán, ha jól bezárja őket, kinek mi köze hozzá. Úr az, nem lehet neki olyan könnyen parancsolni.

— Gyerünk el hozzá.

Egy kicsit huzták, halasztották még a látogatást, hanem már nem hagytam nekik nyugtot. Látnom kellett azt a furcsa embert. Egy reggel aztán felkészültünk, revolverekkel dugdostuk tele a zsebeinket, nem tudhatja az ember, hogy mi minden történhetik, előállott a kis kocsi két fürge hegyi lóval s elindultunk Halmágyihoz. Hajnalban már előrelovagolt egy legény, hogy bejelentsen bennünket nála. Igy is attól féltek a gazdáim, hogy kiízen elénk valami hazugságot s nem fogad el.

— Nem igen szereti az embereket. Kevés szavu, gyűlölködő, zárkozott lélek s lehet, hogy éppen a lajstromon dolgozik.

— Micsoda lajstromon?

— Azt mondják, hogy a vadállatait tartja számban. Összeír róluk, toronyát, boronyát, az isten tudná, hogy mivel van tele egy ilyen bolondnak az esze.

Mikor fölkapaszkodtunk a hegyre, nagy lejtő következett, s a hegy alatt, sok fa között, ahol már ritkásan, mogyoróbokrokkal, alacsony, félbenmaradt tölgygyel, juharral, cserrel elkezdődött az erdő, ott

volt a vén Halmágyi háza. Magas, foszlott vakolatu falkerítés vette körül az egészet, csak a hegy tetejéről láthattuk a ház tetején a zsindelyt, melyet buján nőtt be a moha, azután, amint lennebb ereszkedtünk, elveszett előlünk a ház. Egy csomóban sok fekete fa lengett lomhán jobbra, balra, amint északról, vagy délről fujt a szél s a nagy csendbe néha egy-egy hosszu vonítás, veszedelmes ismeretlen hang üvöltött bele. Félelmes kezdett lenni a vidék. Hallgatva éreztük mi is, a lovak pedig nyihogva, nagyokat fújva rohantak lefelé az uton s néhány erős ostorcsapással kellett észretéríteni őket, mert a legszivesebben inkább visszafordultak volna. Különösen az egyik remegett s néha magasra fölkapta a fejét, úgy szaglászva mint a vadászkutya.

A nehéz kapu előtt egy kis öreg ember topogott a hideg őszi sárban. Mikor odakanyarodtunk a kocsival, élénken elénk szaladt s míg kibontott a takarókból, folyton beszélt, megtapogatta a lovakat és segített mindenkinek a leszállásban.

— No Feri, csak hogy egyszer téged is lehet látni. Örvendek uraim, örvendek s a pesti urat is elhoztad, szép, szép, tessék beljebb, előre, előre uraim.

Azután a kocsisnak rendelkezett.

— Te lekerülsz az istállókhoz. Jobbra fordulj be az uton a kerítés mellett; mondd csak, hogy a Farnos tekintetes ur lovai vagytok, aztán, kapsz mindent. Én küldtelek, értetted, én küldtelek, azt mondd meg az ispán úrnak, aztán nem lesz

panaszod. Biztosítalak, biztosítalak Feri, csak hagyd, a kocsin maradhat minden, nem lopja el senki. Csak előre, előre uraim.

A nagy, nehéz kapu mellett volt a kis ajtó. Azon mentünk be nagy csendesen egy piszkos nagy udvarra, amit gazzal hordott tele az ősz. Belesüppedtünk a rothadt falevél rétegbe, amiből minden lépésnél sárga, szennyes víz szivárgott ki. Egyikünk se szólott egy szót se, csak a házigazda tánczolt körülöttünk fürgén, hol az egyik, hol a másik vendégét ragadva karon s folytonosan beszélve hebehurgyán, minden összefüggés nélkül összehadarva mindent, ami csak a megrongált agyából a nyelvére tolongott. Egy-egy pillanatra megállottunk. Rettenetes nehéz, dögleletes levegőt czipelt felénk a szél, mikor egyszer-egyszer meglendült a levegő s távolabb, de már nem messze, egymás szavát túlkiabálva ordított egy csomó vadállat, aki annál félelmetesebb volt, mert csak a hangját hallottuk. A kis öreg ember mosolyogva nézett ránk.

— Én már meg se tudnék lenni nélkülük.

Körülnézett, hogy kinek beszéljen s hirtelen karonfogva engem, pár lépéssel előbbre vitt, mintha titkot akarna mondani.

— Nagy tanulmány ez kérem, nagy tanulmány. Hiszen uraságod gondolja már, elvégre literátus ember, akinek nyítva van a természet. Jőjjön csak, jőjjön . . .

Egyszerre azonban hátrafordult s engem eleresztve ott kezdett beszélgetést.

— Te Feri, tudja ez az úr az alapelvet.

— Nem.

— Nem?

Arra megint hozzám szaladt s huzott maga után mig egy csendes sarokba nem értünk. Itt hirtelen elmondott mindent, amit előbb tudnom kellett, de nagyon ízgatott volt, amig beszélt. Féltem tőle, huzódoztam s néztem a szemét, hogy milyen zavaros, üres, fénytelen. Úgy látszik észrevette az idegenkedésemet, mert igyekezett megnyugtatni.

— Csendes öreg ember vagyok, ne tartson semmitől. Szeretem, ha gondolkozó elmékkel találkozom, azért rohanom meg úgy. Én ugyan tisztában vagyok a magam dolgával, hanem azért mégis szeretek elbeszélgetni egy-egy okos fővel. Ezek a falusiak itt jó emberek, hanem hát mégse tudhatnak mindent. Meg se értik, ha mond nekik valamit az ember. Mutatják, hogy: igen igen, odahallgatnak, hanem azért látom, hogy csak a repczén jár az eszük, meg az őszi vetésen, az emberi agy belső világa előttük érthetetlen. Ahoz szegények. Hanem hát ön, elvégre fővárosi ember — van ott nehány barátom is, nem ismeri őket? Naláczy Pista, Góth Samu . . . nem? Egyiket se, nohát mindegy, a fődolog az alapelv, vagy eszme vagy tény, de hát az is mindegy, hogy hogyan mondjuk, ahonnan kiindulunk. Úgy-e az a fődolog?

— Az, az bátyám . . .

— No lám, hogy mindjárt megérti. Hát itt van

egy csomó farkas, de egyik se az, amelyiket én keresem. Tudja melyiket keresem?

— Nem bátyám, nem . . .

— Furcsa, hát nem preparálták előre arra, hogy bolond vagyok? Itt mind azt mesélik a környéken... Hát azt keresem, amelyik a fiamat elvitte. Egy-két szóval elmondom a történetet, hogy tudjon valami faktumot is. Nem régen házasodtam s aztán gyönyörű fiam született. Szép egy kölyök. Tudja három éves korában már olyan kis Góliát volt, derék ficzkó, mondhatom. Egyszer télen lement a cselédházba. Kis dolmány volt rajta, belül prémmel, meg nadrág, meg csizma s fütyülni tanult a kocsistól. Kijött, bement, lármázott, mi, én meg a feleségem, aki szegény azóta megbolondult s Szebenben van a tébolydában, a tornáczról néztük, hogy mit csinál. Egy kicsit késői gyerek volt, hát roppant mód rajta csüngtünk. Egyszer jön egy állat, valami nagy kutya, úgy láttam az első perczben s felkapja a gyereket a cselédház elől s eliramodik vele. A gyermek visít, így: jaj! jaj! én beszaladok a puskáért, de amire kijöttem, már vége volt mindennek. Farkas volt, nem kutya. Ide beszemtelenkedett s elvitte a fiam. Ezt keresem, ezt a dögöt, hanem még nem találtam meg.

A szívembe szaladt minden vérem. Egyebet se hallottam, mint ahogy az öreg elmondta, hogy mint visított a fia: jaj! jaj! aztán nehéz lett az agyam s míg rámeredtem a kis öreg emberre, úgy éreztem,

mintha összezavarodnék bennem minden. Hangosan gondolkoztam, egypárszor kiszaladt a számon a végtelen sajnálkozás: szegény, szegény, de az öreg meg se hallotta, most már egészen az alapeszmével volt elfoglalva.

— Érdekes, úgy-e érdekes, most csak meg kellene találni azt a disznót, aki elvitte, de nincs köztük, nincs . . . Jőjjön, nézze meg . . .

Megint fürgén fölugrott s vitt magával a csürig. A nagy kapu előtt egy legény járt le és föl vasvillával, mint valami katona. Az öreg idegesen intett neki, hogy nyissa ki a kaput. A legény leszedte a nagy lakatokat s föltárta a két nagy kapuszárnyat. A csür nagy szája vasrácscsal volt elválasztva a világtól s benn egymást hajszolva tolongott egy egész csomó farkas. Rekedten ordítoztak, a mikor rájuk csapott a hideg szél s csak a mikor egy kicsit megszokták már a világosságot, mentek neki a rácsnak, vicsorgatva a fogukat és ordítva veszett módon, hogy megremegett bele az ember. Csak az öreg maradt nyugodt s olyan feszült figyelemmel kisérte minden mozdulatukat, mint ahogy a természettudós figyeli meg a tűre szegzett bogarat.

— Arra ott ni sokáig gyanum volt, de aztán rájöttem, hogy mégse ő volt. Sokkal nyugalmasabb természet. Ott balra az a másik, az ott ni, a melyik éppen a falhoz dörzsölődzik, talán inkább lehetett, hanem az sánta. Nem vettem észre pedig, hogy sánta lett volna az a bitang. Pedig semmi baja sincs

a lábának ugy ‚külsőleg' megvizsgáltattam, szóval nem az volt. Ez itt mintha sunyin nézne rám, amikor idejövök, hanem ez kicsi, igen kicsi. Amaz nagyobb volt, sokkal nagyobb: különben, hiszen mind benne vannak a lajstromban, szépen sorjában. Nincs köztük, nincs, mondhatom. De majd megkerül, ha csak addig valahol bele nem döglik az éhségbe. Csupa verem az egész vidék, mind belehullanak, aztán hozzák őket és én figyelem. Persze addig semmit se tehetek, amig biztosat nem tudok. Utálatos volna csak ugy gyanura cselekedni. Majd megjön, akkor aztán még nem tudom mi lesz, hanem rettenetes valami lesz. Nem tehetek róla, de borzasztóan nekimegyek, kitépem a belit a fogammal.

Lihegett, megtörülte az arczát s leült egy pillanatra pihenni . . .

— A fogammal, igen, igen, hanem hát csak ugy gyanura nem lehet elindulni.

A KÉT FIÚ.

I.

A lakodalmas vonat egy kis késéssel érkezett meg az állomásra. A tisztviselők és a szolgák az állomásfőnök köré gyülekeztek a perronra és vártak. Úgy beszélték meg, hogy egy kis fogadtatást rendeznek a raktárosnak a ki ma hozza haza a feleségét. Míg a vonat megérkezett, három négy csoportba összeállva beszélgettek külön-külön a tisztek, altisztek és a munkások, tárgyalták a házasságot, ez volt ma a legaktuálísabb megbeszélni való a pálya-udvaron. Néha valaki kivált egyik-másik csoportból s a sínek közé állva, kezével ernyőt tartva a szemei elé, belenézett a két hosszu vonalba addig, a míg összeérnek és úgy szaladnak tovább a hosszu egyenes pályán, de aztán visszament a többihez, még sehol semmi. A főnököt most már az nyugtalanította, hogy többet késik a vonat, mint a mennyít előre jeleztek. Benézett az irodába, de már a küszöbről visszatért, mert a feje felett megszólalt a jelzőharang, jelenteni, hogy a legközelebbi pálya-

udvar már kibocsátotta magából a vonatot. A korlát mögé rekesztett olcsópublikum erre cihelődni kezdett, tolongtak az ajtó felé s mintha az egész tömeg ráfeküdt volna, recsegett előttük a korlát.

Végre, jóval négy óra után, a pályaudvar véges végén megjelent egy kis füstpászma, olyan kicsi, mint a czigaretta füstje. A mint közelebb jött, mindig nőtt, már azt a fekete pontot is meg lehetett látni alatta, a mely innen hallva úgy zakatol, mínt egy varrógép a harmadik szobában s míg az ember elszámolna százig, ott dübörgött már a lokomotiv a raktárak előtt, lassu méltósággal közeledve, forró lehelletét kifujva magából mind a két oldalán, mintha fáradt volna. A napos tisztviselő kivált a csoportból s átvette a kalauz jelentését. Mikor a jelentés érdekes kezdett lenni, odaintette a főnököt is, hogy ketten hallgassák.

— Azért késtünk annyit — jelentette a kalauz — mert vészjelzés volt az uton. Egy gyermek kinyitotta az ajtót s lemászott a lépcsőkre, nem lehetett visszavinni a kocsiba, a míg meg nem állottunk. Akkor is úgy ordított, mintha a bőrét nyúzták volna le.

— Ki állította meg a vonatot?

— Az apja, vagy mije, a raktáros ebből az udvarból. A feleségeé a gyerek, hat vagy hét esztendős. A harmadik kocsi lépcsőjéről szedtük le. Úgy fogta a korlátot, mint a majom, minden ujját

külön kellett lefeszíteni róla. Csoda, hogy pozdorja nem lett belőle, az Isten őrizte, vagy mi . . .

Lassan elindult arra felé, a hol a raktáros adogatta le egy hordárnak a holmiját. Egy perczre odalapultak a kocsikhoz, mert sisteregve szaladt el mellettük a gép, vissza a kúthoz vízért. Azalatt a két hivatalnok összenézett, a kalauz pedig mellettük állva várta, hogy mit mondanak.

— Irunk jegyzőkönyvet a dologról? kérdezte a napos hivatalnok.

A főnök gondolkozott s aztán hirtelen kivágta magát.

— Jelentse be a legközelebbi állomáson — mondta kalauznak s azzal gyorsan a raktárosék kocsijához ment, hogy mint fő-főember a pálya-udvarban, fogadja az új asszonyt.

— No, megjöttek Karacs úr? — kiáltotta már messziről. — Csakhogy itt vannak!

Akkorra leszállott már az asszony is. Elvette a bokrétát, a mit az altisztek adtak neki, szagolgatta a virágokat s nagy zavarban volt, mert a kocsiban erőszakosan sivítani kezdett a fiú és semmivel se lehetett rábírni, hogy leszálljon. A raktáros nagyon restelte a dolgot s mérges pillantásokat vetett a kocsiba, erre még jobban ordított s rugdosni kezdte az anyját a gyermek, a ki erővel akarta kihúzni a kocsiból. A kocsik tengelyét és kerekeit végig kalapálva elindult a vonat mellett egy lakatos a gépházból. A mint a raktárosék kocsijához ért, átlátta

a helyzetet, kormos, fekete arczát bedugta az ajtón és rákiáltott a gyerekre:

— Takarodsz ki, haszontalan kölyök!

Az asszony is huzni kezdte a gyereket s aggodalmas hangon szólítgatta:

— Jóska gyere, megesz a bácsi.

Jóska erre kijött a kocsiból, de mikor látta, hogy a fekete ember kaczagva megy tovább, dühbe jött és nagyon megharapta az anyja kezét. Az aszszony felsziszszent és a zsebkendőjébe takarta a kezét, azonban olyan nagyon fájt a harapás, hogy bármint igyekezett mosolyogni, könnyezni kezdett. A férje odaszólt neki: hallgass az Istenért — a többi pedig nem tudta, hogy mihez kezdjen. A pénztáros bosszankodva hátat fordított az egésznek és bement az irodájába. A főnök mégis akart valamit mondani, megsajnálta a szegény asszonyt. A gyerekre mutatva, intim igyekezett lenni:

— Ma egy kicsit haragos a kis fiú, úgy látszik.

A raktáros bosszankodva felelt:

— Az, az uton is komédiázott, alig birtunk vele.

Látszott az arcán, hogy szeretne végig vágni rajta.

A főnök most már végét akarta vetni a faggatásnak. Még egyszer az asszony felé fordult s szívesen kezet szorított vele, vigyázva, hogy be ne vérezze a kezét. mert a kendőn már átszivárgott a vér.

— Kivánom, hogy jól érezze magát nálunk,

Karacsné asszony. Az ura jó ember, derék tisztviselő . . .

Az asszony zavarban volt, alig lehetett hallani, hogy mit felel:

— Igen, jól fogjuk érezni magunkat.

Azzal elindultak a második lépcső felé, a mely fölvezetett a raktáros lakásába. A gyermek az anyja szoknyájába kapaszkodott, az asszonynak valósággal hurczolnia kellett maga után.

Az urak összenéztek s szó nélkül indultak vissza a hivatalos szobákba. Nem akart egyik se addig szólani, míg az altisztek és a szolgák rájuk figyelnek. Benn se beszéltek sokat, csak elkomolyodtak, nyomasztólag hatott valamennyiükre az a család, a melynek már a megérkezése olyan különös, hogy lehetetlen jó végre számítani ilyen kezdettel. Míg az asztalra hajolva dolgoztak, meglátszott rajtuk, hogy egy gondolat jár a fejükben. Néha át is pillantottak egymáshoz s aztán megint lekapták a fejüket a papírra. Akkor oldódott meg a nyelvük, a mikor a főnök kijött a szobájából s a nélkül, hogy megmondta volna, hogy kiről beszél, azt kérdezte:

— Hát aztán kapott-e legalább ez a szerencsétlen valami pénzt ezzel az asszonynyal?

Most már mind belemelegedtek a beszédbe s meghányták vetették a raktáros dolgát.

— Valami keveset, pár ezer forintot.

— S ezért a nyakába vette ezt a kölyköt.

— Mi lesz vele?

— Hiszen ez a bömbölő ficzkó nem is gyerek, hanem majom. Nézték az arczát? A homloka hátraesik, ha volna is alatta agy, tönkrenyomná.

— De nincs, hiszen hülye.

A gyerek ezalatt fenn elaludt. A raktáros elment a dolgára s az asszony megállott a vetetlen ágy előtt, melyen a paplant maga alá gyűrve, tátott szájjal, valósággal részegmódra nagyokat szuszogva aludt a fia. A míg nézte, végtelen reménytelenség és szomoruság ömlött el az arczán. Mikor érezte, hogy most már nemsokára sírni fog, elindult a szobákban rakosgatni, hogy egyeben járjon az esze ne a fián, ezen a nagy nyomoruságon, a kit akárhogyan is kéri, nem akar elvenni az Isten.

II.

A raktárosékról aztán nem sokat lehetett hallani. A férfi csendesen mázsált, egész nap fülére huzva mindig a nagy kongó raktárban a gyapotsipkát, mintha nem csak a levegőtől félne, hanem a hangtól is. Idegenkedve nézett mindenkire s meg volt győződve arról, hogy itt tréfát űznek belőle, a mióta bevonult az asszonynyal, meg azzal a hülye gyerekkel, a ki csak úgy az ágról, vagy honnan szakadt reá. Ha mosolyogva ment el mellette egy munkás, gyanakodva nézett utána s úgy fürkészte az embereket, mintha a lelkükbe akarna látni. Ez nyomta is szegény fejét nagyon, olyan volt, mintha mindig fáradt lenne.

Azt is hitte, hogy megvetik. Már bizonyára mindenki tudja, a mit eltitkolni szeretett volna még önmaga előtt is, hogy az asszony fenn Pesten együtt élt egy gazdag urral és az adta neki a háromezer forintot, meg a gyereket is. Ő pedig elvette a pénzt, azzal a gyereket is és ide hozta az asszonyt is. Nem igen mert a szeme közé nézni senkinek. Mintha attól félt volna, hogy rákiált valaki:

— Ugyan, ugyan, ne adja úgy a becsületest, maga komisz ember.

Ilyenformán érezte magát otthon is, a míkor leült a felesége mellé. Igyekezett jó lenni az asszonyhoz, az örökké zúgó nagy raktárhoz szokott hangját hozzá szoktatta ahhoz, hogy suttogjon, ha a szűkebb négy fal közé kerül, szeliden, csendesen beszélt vele, mert félt, hogy egyszer a fejéhez vágja azt, hogy nem tisztességes ember az, a ki feleségül veszi a más ember szeretőjét.

A gyermektől pedig félt. Nem tudta, hogy miért, de nagyon tartott tőle. Míg a szerencsétlen bambán bámult reá a szögletből, azt hitte, hogy borzong a háta. Félve pillantott egyszer-egyszer oda, de hirtelen elfordult, mert megijedt attól a csunya, majomforma fejtől, a melyen ugy hátrasimult a homlok, mintha lefésülték volna s alatta a nagy vizes szemek, a melyekkel a szerencsétlen kibámult a világba a nélkül, hogy megértett volna valamit s mintha mindig panaszolt volna, hogy: lássátok, milyen butának teremtett engem az Isten.

A raktáros csak belső ösztönnek engedett, a mikor elkezdett komolyabban s a mennyire a kis intelligencziája megengedte, mélyebben foglalkozni a gyerekkel. Érezte, hogy ellenséggel áll szemben, fel akart fegyverkezni ellene, mert csak tudnia kell, hogy mi lakik ebben a csunya majomban, a kitől még az édesanyja is idegenkedve elhuzódik, mintha meg akarna tagadni vele minden közösséget.

Egyszer, vagy hat hónap után először, kalácsot hozott neki a városból s melléje huzódott a sarokba. Az asszony nézte, hogy mit csinál s hagyta őket, hogy csak barátkozzanak, ha tudnak. A gyerek azonban nem barátkozott. Gyanakodva nézte ezt a közeledést, elhuzódott, mindig csak félszemmel, alattomosan nézve vissza, hogy nem követik-e ellenségesen, a fogait vicsorgatva fordult vissza, a mikor látta, hogy a raktáros utána ment. Azután is hiábavaló volt minden. A mint nőtt, az anyjához is mindig idegenebb lett s ahelyett, hogy a mint remélték, az évekkel megvilágosodott volna egy kissé az agya, mindig zárkózottabb és félszegebb lett. Utóbb már átalakult valami alkalmatlan butorrá a házban, ide-oda taszigálták, de aztán nem sokat törődtek vele.

A raktáros aztán egyszerre az asszony ellen fordult. Beteggé tette az, hogy nem tudott menekülni a vad gyerektől, a ki közéjük állott, az agyában elkisérte a raktárba, ki a sínekre, mindenüvé és akar vele valamit. Hogy mit, azt az Isten tudja.

Mig a szegény megkinzott ember szó nélkül bódorgott a munkája után, mindig ezen töprengett, utóbb azonban már megformálta magának azt, a mit mintha a fülébe kiabált volna a gyerek, folyton hallott, zavarosan, érthetetlenül, de mindig.

— Én vagyok a mult, a megbüntetés, ráadás a hozományra.

Lassan-lassan rettenetes lett az asszony sorsa. Kiméletlen, durva veszekedéseket kezdett vele az ura, azután meg elkezdte verni. Előbb félve nyult hozzá, megijedt az első ütés után, mert azt hitte, hogy a szeme közé ugrik a gyerek, de a mikor látta, hogy ki sem mozdul a sarokból, csak egy kicsit előrenyujtja a nyakát, hogy jobban lásson, úgy érezte magát, mintha szövetségese volna. Az asszony kimondhatatlan bánattal nézett végig a gyereken, a ki mindennek az okozója, nem ment bele a verekedésbe, nem ütötte vissza az ütést, szó nélkül türt. Még valami elégtételfélét is érzett magában, mikor nagyon megszenvedett, azt hitte, hogy vezekel és ez jól van így.

Egyszerre azonban beköszöntött a raktáros házába a megváltó.

Egy reggel, mikor már hetekig ki se mozdult a szobájából az asszony, egészséges, hangos sirás hallatszott ki tőlük. Egy idegen asszony ki- és beszaladgált az ajtón s a raktáros, a mint csak tehette, fölugrott az emeletre egy-két perczre. Míg a lépcsőt járta, alig ismertek rá, úgy elváltozott.

Előbb aggodalmas volt ugyan, aztán ragyogott az arcza s a ki szembekerült vele, mindenkinek elujságolta a nagy örömét:

— Fiam van, ma reggel jött a világra . . .

— Hát az anya egészséges-e? — kérdezgették meg az asszonyok.

— Mint a makk, nincsen semmi baj.

— Hála Istennek.

Mutogatni szerette volna a gyermeket. Lábujjhegyen surrantak be utána az első szobába azok, a kiket csak elfoghatott. Az idegen asszony egy kis vörös gyermeket hozott ki a másik szobából és sorra járt vele, hogy mindenki lássa. Az emberek ráhajoltak, megcsudálták, az asszonyok azonban igazán meg voltak hatva, mert inkább az anyára gondoltak, a ki nehéz álomba merülve pihegett benn a másik szobában. A régi gyermeket alig vette észre valaki. Az nem volt kiváncsi semmire; valami czérnakarikákkal babrált a sarokban s föl se nézett, hogy legalább körülnézzen.

A szobában csend volt. Az egyik sarokból egy teknőből forró pára szállott föl, a teherpénztáros cselédje pedig hideg vizet hozott fel vedrekben a kútról. Az idegen asszony munkához látott, a többi pedig jó lélekkel vette körül a teknőt és mig az uj gyermek megkapta az első fürdőt, egymást érte a sok megjegyzés, csupa jó tanács.

Azt is találgatták, hogy vajjon kire hasonlit.

— Egészen az anyja.

— Inkább az apjára üt bizony, kék lesz a szeme.

— Milyen okosan néz.

— Már is több esze van, mint annak a suta Jóskának s a mint az asszonyok a sarokba pillantottak, szinte undorodva fordultak el a szerencsétlentől, a ki, a mikor a nevét hallotta, bambán végignézett rajtuk.

A raktáros akkor már nem volt ott.

Leszaladt a pálya-udvarra keresni még valakit, a ki nem tudja az ujságot. Talált is. A főnök éppen a hétórai személyvonatot indította tovább, köpenyegébe burkolva sétált a sínek között. Mikor már elindult a vonat, akkor szólította meg a raktáros.

— Főnök úr, nagy ujság, fiam született . . .

A főnök mosolyogva nézett végig rajta és megrázta a kezét.

— De aztán most már más lesz a világ, ugye?

A boldog ember áradozni kezdett :

— Hogyne, hogyne, megbolondul az ember a a nagy boldogságban, persze hogy más, ujra kezdjük.

III.

Az uj gyerek nőtt, fejlődött, szépült. Kedves gyermeke lett a pálya-udvarnak, mindenki formált hozzá valami jogot. Az egyik asszony pólyázta valaha, a másik az első falovacskát vásárolta neki kilencz hónapos és két hetes korában, a harmadik az anyja

ágya mellett virasztott át egy-két éjjelt, mig az asszony a nehéz napjait élte. A raktáros boldog mosolyával látta, hogy hogyan kapkodják el egy-egy csókra a kis fiát, lehült, megnyugodott a nagy elégedettségben, s a csendes gondnélküli emberek komolyságával végezte a dolgát. Ő maga is felszaladt egy-egy perczre a fiához a munkából, csak mondott neki valamit, hogy lássa és hallja, a mint csengőn bátran felel. Néha úgy érezte, hogy ha lehetne, magába lehelné ezt a gyermeket, hogy egészen az övé legyen és féltékenykedett az asszonyra, a ki egész nap otthon van. Ez az érzése azonban szelid volt, az ellágyult jó ember ingerkedése inkább, sokszor, ha erről beszélt, könnybe lábadt a szeme, és ölelni szerette volna az egész világot. Megosztoztak a gyereken békességgel s egyik sem irigykedett nagyon, ha a másiknak véletlenül több jutott belőle.

Csak azon lázadtak föl, ha részt kért belőle magának a régi gyerek is. Pedig ez is megesett. Egy reggel a bölcső mellett találták a fiút. Színtelen, szemeivel rábámult a gyermek mosolygós arczára, éppen a mikor ébredt. Mikor az anyja bejött, szó nélkül tovább állott, visszahuzódott a vaczkába és onnan bámulta végig, hogy mi történik azután, hogy a gyermek tele szájjal szopik, kapkod a kezecskéivel a levegőben és kiabál. Bamba mosolygásra huzódott az arcza, tetszett neki ez a csepp ember. Azután megint sokáig nem törődött vele, de egy

reggel, a mikor az anyjuk nem volt ott a szobában és sírni kezdett a gyerek, kivette a bölcsőből, s karjára vette s magával vitte a sarokba. A gyerek először nagyon megijedt, de azután kibékült s kiszabadítva kezecskéit a békóból, végigsimogatta a szegény eszelős gyermek arczát.

Mikor az asszony kijött, halálra rémült. Elkapta a fiútól a gyermeket s rettenetesen szitkozódni kezdett:

— Te majom, hogy mersz hozzányúlni, te bestia!

A hülye dühbe jött. Szűk kis agyában megforgatta az egész dolgot, s úgy találta, hogy nem tett semmi rosszat. Rárontott az asszonyra, hogy rugja, harapja, de éppen akkor nyitott be a raktáros. Ez aztán kegyetlenűl végzett vele, a mikor megtudta, hogy miről van szó. Nagyon megverte a szerencsétlent. A nagy ordításra összeszaladtak a szomszédok és igazat adtak neki, a mikor megtudták, hogy miről van szó.

— Nyúzza le a bőrét a czudarnak. — Kivette a bölcsőből . . .

A teherpénztárosné kedvet érzett magában arra, hogy ő is adjon neki néhány pofot s mintha a csecsemő lett volna a szobában az egyetlen élő ember, a ki tiltakozik a verés ellen. Sírni kezdett. Mikor vége lett a szörnyülködésnek, a szerencsétlen föltápászkodott a földről, lebotorkált a pálya-udvarra. Átcsatangolt a síneken, s elindult a töltés másik

oldalán. Csak késő este került haza. Nem tudta megmondani, hogy merre járt, de nem is sokat kérdezősködtek utána.

Attól kezdve, hogy most már rendesen kijutott neki a verés, még konokabb lett. Napokig nem lehetett szavát venni, csak bámult maga elé, sunyi módon fürkészte azt, a mi körülötte történik s leste különösen a gyermeket. A hogy a kis fiú kinőtt a pólyából, a mint járni és beszélni kezdett, annak ő volt a leghívebb tanúja. Kíváncsi volt erre a kicsi emberre, hogy vajjon mi lesz belőle.

A gyermek is huzódott hozzá, különösen a mikor észrevette, hogy ennek a nagy kamasznak belekapaszkodhatik a hajába, a fülébe a nélkül, hogy kiáltana, s ütheti, megrughatja, mindent eltűr. A nagy erős fiú a gyermek rabszolgája lett, vitte a hátán, előtte csuszkált a porban s lassan-lassan olyan pajtásság fejlődött közöttük, a mit nem lehetett már kiverni belőlük. Ha az egyik nem volt ott a játékban, kétségbeesve kereste a másik. A nagy fiú egyszer kemény öklével bedöngette a szomszéd szoba ajtaját, mert elakarták zárni előle a gyermeket, a kicsi pedig betege volt annak, hogy elakarták választani a barátjától. Megszökött vele, mindenütt a nyomában járt, mint a kis csikó s ha valahol megpillantotta az ember a nagy eszelős ficzkót, a mint bizonytalan nehéz lépéseivel barangolt a mezőkön, bizonyosan vele volt a kis barátja is és tipegett utána fáradhatatlanul, nehogy elmaradjon.

A raktárost elkedvetlenítette ez a nagy barátság, félt tőle. Azon gondolkozott, hogy hogyan szabadulhatna meg a nagy fiútól, a ki mindinkább a nyakára nőtt már s olyan erős kezd lenni már is, hogy nem tanácsos kikötni vele, különösen ha dühben van. Rendre levelezte az intézeteket, a hol talán bevennék nevelőbe, de mindenünnen elutasították. Ez a gond valósággal megtörte. A kis fiu vézna, gyönge gyermek maradt, az a ficzkó pedig olyan, mint egy bika. Elél száz esztendőt, a helyett, hogy akár holnap elvenné az Isten.

A pálya-udvaron pedig sokat beszéltek a dologról. Senkinek se tetszett az, hogy olyan nagy barátságban van a kis fiu a bátyjával, aggodalmaskodtak s az egyik asszony ki is mondta nyiltan, hogy fél a szerencsétlenségtől.

— Nem lesz jó vége az egésznek. Annak a vadállatnak annyi esze sincsen, mint egy tyúknak. Kárát vallják még annak, hogy így szabadjára eresztik őket.

Mindenki elhitte, hogy baj lesz a dologból. A raktárost is figyelmeztették s ezzel a szegény embernek még nehezebb lett a feje. Töprengve végezte a dolgát, babonás félelem szállotta meg, olyan, mintha egy nagyobb hatalommal állana szemben. Mikor a nagy fiú elibe került, ideges reszketés fogta el. Egyszerre ránehezedett minden, a mit átélt, a mióta feleséges ember s érezte, hogy gyöngül a karja, ha megakarja rohanni ezt az ellenséget s elzsibbad az akarata. A fiú szemében is felfedezett

valami ijesztőt s elfordult, ha az ránézett, vagy lesütötte a szemét, mintha szégyenlené magát. Most már a tébolydákhoz folyamodott. Igért sok pénzt, a mennyit meg se tudott volna fizetni, csak vigyék el előle ezt a rémet, de mindenütt azt mondták, hogy a fiú nem bolond.

Az asszony részese volt mindenben, lesoványodott, a nagy gondban betegeskedni kezdett és sokat panaszkodott mindenkinek, a kit csak előtalált!

— Ez lesz a halálom, ez a bárgyu . . .

Egy reggel aztán vége lett mindennnek.

A nagy fiú lihegve és rettenetes halaványan jött haza s keresni kezdte a kicsit. Nem szólott semmit, csak nem értette meg, hogy hova tünt el a barátja. Az anyja nyomon követte, leste minden mozdulatát, nem tudta, hogy mit keres. Félt megkérdezni, várt hogy szólaljon meg magától. Mikor azonnal látta, hogy nem beszél, már nem birta tovább, most már bizonyos volt előtte, hogy miért jött haza a fiú

— Hiszen veled ment el! — kiáltott rá magánkívül.

— Igen, nem — gagyogott a fiú — de most nincs sehol.

Az asszony arcza elfehéredett, mint a tej és hátraesett a széken. A fiú ettől még jobban megijedt, meg fölhányta az ágyakat s benézett még a szekrények alá is a barátja után, igyekezett elmondani a dolgot, úgy a mint volt.

— Mentünk . . . mentünk a vason, a melyiken a kocsik járnak. A kezemet fogta, énekelt, aztán egyszerre nem tudom hova lett. Talán a kocsik vitték el, sok jött, nagyon sok, elől az, a melyik füstöl. Nem láttuk, egyszerre ott volt mind, én is elestem, megütöttem a fejem. Mikor elmentek a kocsik, sehol se volt.

Bambán rámeredt az anyjára és még egyszer megkérdezte:

— Nem jött haza?

RAFFAY TISZTELENDŐ ÚR.

A mult szombaton, amikor a hittan órára csődült össze a parókiára a fiú meg a leány iskola, különösen kegyetlen kedvében volt a tisztelendő. Sorra kérdezte a katekizmust s könyv nélkül mondatta fel a szentek csodatételeiről szóló történeteket, amelyek mind igen szépen meg vannak írva a vallásos elmélkedésekről szóló könyv utolsó harmincznyolcz oldalán, a függelékben. Aki valamire nem tudott megfelelni, annak belekapaszkodott a hajába s rázta a sivalkodó kis kölyköt, még csak bele nem fáradt a keze.

— Gombozni, istentelenkedni a templom udvarán, azt tudsz, de tanulni nem. Majd megtanitalak.

Akkor már tanitotta is. A szomszédok elszörnyülködve sugdostak, hogy ezt már még se lehet türni s meg kell jelenteni a dolgot a tanfelügyelőnek.

Ezt különben folyton tervezték, de csak soha se lett belőle semmi.

— Kiss Ferencz, mit tudsz szent Antalról? Mondd szóról szóra.

Mikor a gyerek hallgatott, közelebb ment hozzá. A fiú is hátrált egy lépéssel s maga elé emelte mind a két kezét, mig jajgatva siránkozott.

— Tudtam, tudtam, de elfelejtettem ... Csak egy kicsit gondolkozom ...

A hátráló s már a falhoz lapult gyermeket látva, rettenetes dühbe jött a tisztelendő. Sürün csapdosott a pálczájával a fejére és a vállára s mig egyet-egyet ütött reá, az arczába kiabálva kérdezte tőle:

— Tudtad, elfelejtetted, tudtad ...

Aztán kiverte az egész gyereksereget, közéjük suhintva a pálczával, amig menekültek előle s mikor már egy se volt a szobában, fáradtan esett le a díványra. Nagy, durva teste lihegett s egy kék kendővel törülte magáról az izzadtságot. Tompa kábultságba esett a nagy csöndben. Feje a mellére hanyatlott s bután bámúlt a padló deszkájában egy szöget. Mikor már sokáig nézte, tánczolni kezdett vele az egész ház, megindult alatta a dívány s forgott körben, mindig körben sebesen, sebesen. Csak akkor állott meg, ha behunyta a szemét. Igy egyszerre nyugalom lett körülötte.

Arra rezzent föl, hogy künn gyermekek kiabáltak az ablaka alatt. Félrehuzta a függönyt és kinézett.

Az utcza tulsó oldalán egy kis fiu játszott egy leánykával. Simogatta a haját és ölelte s valami olyast beszéltek, hogy: te leszel a mama, én az apa, aztán megyünk, megyünk kézenfogva a gyermekkel . . .

A pap egy darabig hallgatta s érezte, hogy az agyába tolul a vér. Az volt az első gondolata, hogy jó messze lemegy a kertjében, megkeríti őket, rájuk ront és üti, üti, hanem aztán még se ment odáig. Csak fölrántotta az ablakot és kikiabált, hogy a két gyerek egyszerre elrebbent, maguk után hagyva a porban a babát, egy czifrára mázolt, szegényes kis rongyos jószágot, amiben igazán nem volt semmi szép se, csak a neve, hogy ő a gyerek. Két ártatlan cseppség szeretetében az odaelőlegezett jövendő.

Mikor a tisztelendő visszafordult, Mari asszony már fölteritette az asztalt. Egy gyürött foszlott szélü asztalkendőt teritett az asztal sarkára, rátett egy tányért, egy poharat s indult kifelé, hogy behozza az ételt. Akkor azonban a tisztelendő hirtelen megingott, ujra azt érezte, hogy forog körülötte minden. Nekiesett a falnak s megkapaszkodott egy székben. A vén asszony hozzászaladt s támogatta a diványig, amire úgy végigesett, mint egy oszlop.

— Mi baj az istenért, már megint . . . ?

— Igen, szédülök.

— Csak maradjon egy kicsit magára, feküdjék

nyugodtan. Hunyja be a szemét, ha ugy jobb, ugy . . .

Szürke kendőt kötött a fejére s elszaladt. A pap utána meresztette a szemeit s a mikor már elment, akkor is mindig az ajtót nézte fáradt bámulással. A pilláit már nem birta nyitva tartani, mint valami elromlott redőny, barna, ránczos szemhéja mindegyre lehullott s szemmel láthatólag erőtlenedett el az egész ember. Mintha valami láthatatlan rémség kerülgette volna s azt vigyázná, ugy hallgatott, visszafojtva a lélegzetét is s csak néha hörögve, ha már nagyon kiigyekezett belőle az erő.

Mikor az orvos jött, fáradtan, lustán panaszkodott.

— Megint kerülget. Itt van mellettem, csak a kezem kell kinyujtani s megfoghatnám, hogyha teste volna. Iszonyu, borzasztó nyavalya, még senkise látta s mégis ugy szorítja a torkom, de ugy . . .

— Megint bosszankodott tán a gyermekekkel?

— Igen, megint . . . Aljasok, hitványak . . . Most is itt kettő, egy fiu meg egy leány . . .

— Hagyja . . . Lássa, ez a baj. Minek izgatja magát. Nem kell ugy rájuk erőszakolni a hittant. Hagyjon nekik békét. Adjon be nekik annyit a vallásból, amennyi nem rontja meg a gyomrukat, de beléjük öklözni, bottal . . . Minek?

A pap csak nézett. Belsejében forrott a méreg s nem volt ereje ahhoz, hogy kitörjön. Az a csendes öreg ember, aki mellette ült a divány szélén,

dühbe hozta. Nem tudta, hogy mi baja van, de érezte, hogy az orvos képtelen felfogni a baját. Csendes lett és igyekezett megmagyarázni, hogy mit érez.

— Nem az a baj. A vallás, meg a könyv, meg a csodák, az mind semmi. Ha már jönnek, az is dühbe hoz, magamon kivül vagyok, nem birok magammal, perczről-perczre érzem, hogy mint hatalmasodik el bennem a vadállat. A sok kölyök mind olyan egészséges és szép . . . Doktor, maga is olyan papforma ember félig, magával lehet komolyan beszélni, esküt tett maga is arra, hogy nem jár el a szája, ha valamit kikottyant az ember maga előtt egy-egy bolond pillanatban, hát higyje el, hogy csak félig vagyok ember, a testem az, meg a reverendám, meg a formám, hanem a másik felem, a kutya . . .

— Ugyan, ugyan . . .

— Lássa, erről kellene maguknak irni egy könyvet, erről a félig emberről, akinek, amikor a szemét behunyja, vége van, nem jön utána senki. Arról hogy embertelen dolog engem körülvenni gyermekkel, ami mind a másé, hogy . . . mondja is meg az iskolában. hogy ide többet ne küldjenek egyet se, mert kitekerem a nyakát . . .

Kimerült, csendesebb lett s aztán már csak sugva mondta el azt, amit behunyt szemmel maga előtt látott.

— Ha nekem csak egy volna . . . Egy leány, akinek vennék szép kis fehér ruhát, a haját befonnák

világoskék pántlikába, azután jönne a püspök, megbérmálná, férjhez menne és folytatódnék az Isten munkája . . . Vagy egy kölyök, egészséges, verekedő ficzkó, aki okos, aki szép . . .

Ugy nézett maga elé, mintha ott látná valahol a ködben a fiut is, a leányt is.

A SPECZIALISTA.

— Tekintetes rendőrkapitány úr, tudom én, hogy mi az elővizsgálat, a min át kell esni az embernek, mig eljutna az ügyészséghez, a hol jobban bánnak a rabokkal. Nem adhat föl nekem olyan kérdést, a mire szép csendesen meg ne felelnék, csak ne nézzen rám olyan szigorúan, mert igazán nem szükséges. Lenn is megszorongatták a torkom, a mig idehoztak, pedig a kis ujjam se nyujtottam ki ahoz, hogy védelmezzem magam. Intelligens emberrel nem kellene olyan keményen bánni. Minek az?

Hát hogy hogyan történt az egész? Nagyon egyszerüen. Most világosan áll előttem mindennek a menete. El se hiszem, hogy másként történhetett volna.

Beteg voltam. Már régen az vagyok. A mellemben szúrásaim vannak. Nézze, most is micsoda bunda van rajtam, pedig mások már tavaszra öltöznek. Most már birom valahogyan magam, hanem a tél elején szörnyen összementem. Éjjeli munkám is

akadt hivatalon kivül, nem sokat törődtem azzal, hogy megárthat. Szerettem volna valami szép ajándékravalót összespórolni, hogy ne legyen száraz karácsonya az asszonynak, szegénynek. Akkor aztán egyszer csak azon vettem észre magam, hogy mint az emberek feltünően érdeklődnek az egészségem iránt. Csupa részvét mindeník, hogy úgy nézek ki, mint a halál, meg lefityegnek a füleim, szörnyen uri bőrben vagyok, meg több efféle s egyszer aztán egy orvos pajtásom, aki el-eljárt hozzám, meg a feleségemet is kezelte úgy kisebb bajokban, hurutban, hideglelésben, igazán beteg sohase volt szegény, — hát az orvos pajtásom azt mondta szerencsétlenségre akkor, amikor az asszony is hallotta, hogy: — pajtás szedd össze magad s még ma indulj el Meránba. Ott négy-öt hét alatt megint ember lesz belőled, de ha tovább is itthon maradsz, nem állok jót semmiért. Úgy elpatkolsz, hogy olyant még sohse láttál. Olyan vagy már is, mint egy gebe.

Gondolt az ördög Meránra. Nem szegény hivatalnok embernek való az. Hanem az asszony nem hagyott békét. Belém csimpajkodott, Meránnal keltünk, Meránnal feküdtünk, azzal bosszantott egész nap, hogy csak menjek, menjek. Pénzt is adott. A fehérnemüs szekrényben csupa frissen mosott, szép fehér ruha közé eldugdosott szép lassan, én nem tudom mikor, nyolczvan forintot. Ebből a sarokból előkerült egy ötös, a másikból egy tizes, aztán

ezüst forintosok, a markomba nyomta mind, csak menjek.

Nagyon nehéz volt elmenni. Az asszony akkor már nagyon közel volt ahhoz a stádiumhoz, amikor még a himfarkas se hagyja egyedül a párját. Biztatott, hogy ne féljek, ő se fél. Át kell esni ezen is, ha asszony lesz a lányból; az anyjának is volt gyermeke, de mennyi, a nénjének is, meg a szomszédasszonynak is, ennek is, annak is, sehol se történt semmi baj, meg a te egészséged, a tied drágám! — már mint az enyém . . . ugy mondta hogy még most is hallom. Kiéreztem a szavából hogy neki drágább az én beteg hörgő mellem, mint akár magamnak is, és elmentem.

De nem, kifelejtem a legfontosabbat. Mielőtt elmentem volna, gondolom egy-két nappal, de hát az mindegy . . . Nem mindegy? Hát szerda volt, azt tudom, most már csak annak járjanak utána, hogy mikor utaztam el, mert erre nem emlékszem biztosan. Szerdán délelőtt elmentem Hallerhez. Gondoltam, erre az emberre bizhatom rá legnyugodtabban az asszonyt. Speczialista, híres doktor s egyszer, amikor dolga volt nálunk a telekkönyvnél, szívességet tettem neki. Nem volt nagy dolog, leírtam neki egy csomó C lapot. Nem fizetett érte semmit, hanem azt mondta:

— Kedves barátom, ha egyszer szüksége lesz reám, hát csak szóljon. Feleséges embernél könnyen megeshetik, hogy egy és másért doktort hívnak a

házhoz. Hát ha olyan baj volna, amihez egy ilyen magamformájú ember kell, csak szóljon. Ott leszek.

Erre gondoltam s elmentem hozzá szerdán délelőtt. Sok beteg volt nála, későn került rám a sor. A mikor bementem, mindjárt megismert. Azt mondta: — kedves barátom, no mivel szolgálhatok? Sok a dolgom, de nem baj, megteszek a mit tehetek.

Nagyon szépen megkértem, hogy váltsa be az igéretét. Azt is mondtam neki, hogy nem kívánom ingyen.

— Doktor úr — így mondtam — szegény hivatalnok ember vagyok, hanem azért nem szorultam rá arra, hogy ingyenben kérjek valamit. Itt a közelben van egy rácz bérlő, a kinek nagyon sok dolga van nálunk a hivatalban s mindíg velem tárgyal, mert azt mondja, hogy mással nem tudja úgy megértetni magát. Ez az ember minden ujesztendőben küld nekem ötven forintot. Az idei ötven pengőt a doktor urnak szántam. Tudom, hogy nem sok pénz, hanem egy ilyen magamforma ember nem képes többre. Arra kérem, hogy a mikor ideküldenek majd tőlem, hogy baj van, legyen szíves azonnal az asszony mellé menni, és segíteni rajta. Megteszi?

— Hogyne kedves barátom . . .

— Mondja a becsületszavára.

— Nevetséges. Persze, becsületszavamra, barátom, nyugodtan elmehet . . . Ha én egyszer megigérem, mérget vehet reá . . .

Elutaztam Meránba. Nem igen nyugodtan, mert az egész uton az asszony járt az eszemben, meg ott is. Amikor a fenyők alatt zörögtettem a csontjaimat, akkor is folyton haza gondoltam s éjjel néha arra ébredtem, hogy sikoltást hallok: — Ferenc! segits! Reggelenkint azonban rendesen, pontosan, mint az óra, beállitott a levélhordó s jöttek a drága, édes levelek, hogy készül a kicsi kelengye, a fejkötő már nincs divatban, de annál több lesz a meleg rékli, meg az ingecske, meg a mama is megjött már, hozott egy csomó vásznat, szabnak, varrnak egész nap s rólam is diskurálnak, hogy: a Franczi eddig bizonyosan nagyon összeszedte magát, kalandokkal gyanusítottak, ami nekem nagyon jól esett, humort olvastam ki belőle. No — gondoltam — ha ilyen jó kedvük van, akkor nincs semmi baj. Egyszer aztán durván, rettenetesen pofoncsaptak. Engedje meg, hogy erről ne sokat beszéljek. Jött egy telegramm az anyósomtól, hogy ha még életben akarom találni a feleségemet, hát csak jöjjek a leggyorsabb vonattal. Ötször voltak Hallernél, mindig megigérte, hogy azonnal ott lesz és egyszer se ment el. Utoljára az anyósom ment el hozzá, de nem bocsátották be, valami elegáns beteg volt benn. Akkor más doktor után szaladtak, de már késő volt minden. Mikorra én hazaértem, tudja az Isten, hogy hogyan jutottam el Meránból idáig — már meg volt halva.

. . . Kapitány úr! Soha szebb halottat. Gyön-

géd, rozsás pirosas volt az arcza, aludt, tisztára aludt . . . Rám nem lehetett panasza senkinek. Nyugodt, gyászos ember voltam, az anyósom mintha meg is neheztelt volna egy kicsit rám, olyan jól viseltem magam. Hanem akkor már jól tudtam, hogy mit teszek azután. Ha arról van szó hogy előre megfontoltam-e a szándékomat vagy sem, hát ne tessék tovább firtatni. Megvallom én magam, hogy igenis, még a vonaton elhatároztam a dolgot. Azt mondtam magamban, — olyan józan voltam, mint most — azt mondtam: — Ha megél az asszony, pofoncsapom azt az embert, aztán felrugom a piacz közepén, s elkiabálom, hogy nézzetek: ez az a bitang, a ki nekem szavát adta, hogy a feleségem mellett lesz, ha ágyba esik, s nem ment el, pedig ötször hivták. Ha meghalt az asszony, hát akkor más történik, más, előre tudtam a kocsiban.

A temetésről szépen hazamentünk. Az anyósom elkezdett keservesen sirni s azt mondta, hogy sirjak én is, mert az jól esik. Én azonban csak körülnézegettem. Gyermekem nem volt, azt magával vitte szegény lelkem a földbe, semmi se volt; nem is bucsuztam a lakásomtól, mintha nem is lett volna már az enyém az a két szoba, meg a konyha, ahol a cseléd iszonyuan ordított, emlékszem azt hajtogatta: szegény jó asszonyom! szegény drága teremtés! Isten nyugosztalja . . . — bosszantott, utáltam. Mikor az anyósom elfordult, az éjjeli szekrényből

kivettem a revolverem, zsebrevágtam s elmentem az uri kaszinóba.

Tudtam, hogy Haller esténkint odajár. A szolgának adtam egy forintot s azt mondtam, hogy küldje ki a doktor urat.

— Kit jelentsek be? — kérdezte.

— Senkit. Mondja, hogy egy úr várja az előszobában. Röviden végez, csak éppen kérdezni akar valamit.

Mikor Haller kijött, agyonlőttem, aminthogy az csak természetes is. Hogy most mi lesz? Bánom is én, csak a mig itt vagyok, kérem bánjanak velem emberségesebben. Intelligens ember csak számithat egy kis udvariasságra.

A FLÓRIAN FILOZÓFIÁJA.

I.

Az apám temetéséről jöttünk haza. Szép, nagy gyászos ünnepség volt. A katona kórházból indultunk ki, lenn az udvaron a banda játszott s amikor abbahagyta és megindult a sok tiszt meg legény, egy fekete posztóval bevont dobot vertek. A nagy üveges kocsi előtt a fekete lovak nyugtalanul rágták a zablát, fenn prédíkált az esperes, a környékről mind összegyültek a népek, fekete volt velük az utcza is, mint amilyen fekete lepel lengett alá a szomszéd házról, ahol a tiszti kaszinó gyászolt s mindenütt ott sürgött-forgott egy kis sötét ember, aki folyton rendelkezett haragosan, hol az egyik, hol a másik kocsist tanitva emberségre, mert a ficzkók megunták a hosszú prédikácziót s összeállottak beszélgetni a gyalogjáró mellett. Aztán megint recsegett a trombita, a kapu alól kiindult a banda, utána a katonák, a publikum, az üveges kocsi, azután mink szegény gyermekek levett kalap-

pal és a sok kocsi, mig körülszaladgálta az egészet a kis köpczös fekete ember . . .

Elmosódik az emlékezetemben minden, csak némely jelentéktelen dolgok kerülnek vissza az eszembe. A kis fekete embert például folyton látom, azért beszélek róla annyit, meg aztán különösen az egyik ló maradt meg az emlékemben. Ez valami temetkezési remonda lehetett, mindig trappra fogta a lépést s annyira nem viselte komolyan magát, hogy egy fordulónál neki vadulva ágaskodni kezdett s vitte magával a másik három lovat is, a mint neki indult vágtatva a hegynek. Arra aztán egyszerre odaugrott a kis fekete ember, belekapaszkodott a vágtató paripa orrába és káromkodott:

— Te komisz, te disznó . . .

A temető kapujáig hurczolta magával a ló a kis tömzsit, ott már belefáradt s letette. A kis öreg pedig, a ki — hiszen ezt már körülbelül tudjuk — a temetésrendező volt, egyenesen odament a kocsihoz, a miben az anyám ült s valami hizelgőt mondott neki, ilyenformát :

— A kapitány úr majdnem, hogy vágtatva ment a másvilágra, hanem nekem sikerült észretériteni a lovat, kezét csókolom.

. . . . És mentünk . . . . Szomorúan bandukolva, mig oda értünk, ahol vége van mindennek. Ott nagyot lőttek egymásután hármat a katonák, aztán imádkoztunk s elindultunk haza. Anyám mellé a kis öcsémet s egy rokon asszonyságot pakkoltam be,

én pedig megindultam magamban, egy ösvényen a kocsiuttól messze.

Itt találkoztam Flóriánnal.

Ő is fenn volt a temetésen, hanem hamarabb lejött s ebből az alkalomból kifolyólag, hogy ne mult légyen el hiába az idő, meglátogatta a maga halottait. Lenn a völgyben álldogált egy sír mellett s szivarozva bámulta a vidéket. Amikor látta, hogy jövök, elém került. Minden különösebb meghatottság nélkül nyujtotta a kezét s a másik karjával egy nagy kört irva bele a levegőbe, a miben benne foglaltatott az egész temető, azt jegyezte meg, hogy:

— Mind idekerülünk, mind, mind . . .

— A bizony, mind . . .

Akkor már mentünk lefelé. Flórián a teljesen közönyös ember nyugalmával járt mellettem. Egyszerre azonban hirtelen eszébe jutott valami s gyorsan felém fordult.

— Egy kis számla is maradt a kapitány úr után. Czukor, kávé, szappany, bor . . . ki fogja azt most már rendbehozni?

— Én.

— Hát majd átirjuk, szólok az öcsémnek is. — Lennről még egyszer visszanézett a csendes világra. Már homályos szürke volt az egész tájék, ráereszkedni kezdett az este. Messze hátul a szilfák között, a hol a zsidó temető hozzáér a mi földünkhöz, köd gomolygott s egészen távol,

ahova már ugyancsak mereszsze az ember a szemét, hogy belásson, egyetlenegy csillag ragyogott az égen, valami halvány reménység a halottas csendben. A temető kapujára nagy tábla volt fölszegezve s vigasztalónak az volt ráírva, hogy föltámadunk.

A kis örmény egy darabig a csillagot bámulta s mikor visszafordult, megkopogtatta botjával a táblát.

— Nem igaz . . . persze, hogy nem igaz. A mi ide be van raktározva, az jól el van téve. Kezeskedem róla. Nem segit itt már semmi. Nekem fölírhat ide, amit akar.

Akkor már künn voltunk az utczán s mentünk hazafelé.

Egy utczában laktunk. Tőlünk számítva, a harmadik házban volt a Flóriánék boltja, az övé meg az öcscséé, szép nagy kereskedés, heringes hordókkal az ajtó előtt. Nagy, sötét és dohos üreg volt a bolt, a közepén mindig égett egy gázláng, hogy valami kis világosság legyen benne. Aztán azért volt olyan jó bolt, mert minden, de minden akadt benne, a főrevaló keszkenőtől a mustármagig, meg kis perczentre dolgoztak a testvérek, nem nyúzták le a bőrét a vevőnek.

Mikor az ablakaink alatt elmentünk, láttam, hogy benn világosság van a szobákban és a sok rokon és ismerős mind nálunk gyült össze a temetés után. Hívtam Flóriánt is, hogy jöjjön be, ő azonban nem akart.

— Fölösleges az, kár, hogy mások is ott ögyelegnek, ahol semmi dolguk.

— Dehogy, örül annak az ember, ha körülveszik ilyenkor . . .

— Én nem . . . Különben is még el kell, hogy könyveljem a kapitány urat.

— A számlát? Olyan sürgős?

— Nem, az izét . . . a halottkönyvet. Tán nem is tudja, hogy mi az? Én azt vezetem pontosan, benne van minden jó emberem. Tiszta dolog, valahová csak föl kell jegyezni, hogy mit nyer, meg mit veszít az ember a családban, meg a rokonságban, meg azok között, akiket ismer. Jó kis jegyzék, pontos, nézze meg . . .

Nekem sem tetszett otthon a sok gyászos ember, elmentem vele a boltba.

II.

Az üzlet háta mögött két kis udvari szoba volt a lakás. Az egyikben Tódor lakott, a fiatalabb, a másikban pedig az én emberem, az öreg Flórián. Innen nyíltak kifelé az ajtók, egyik a konyhába, másik az udvarra s a kettő között volt a pokróczczal leterített ágy, meg egy nyitott szekrény, amiben sok ruha logott. Alul néhány könyv is volt. Lezárt, az esztendő végével szépen elraktározott nagy bőrös könyvek, egyikre az volt írva: *Főkönyv*, a másikra: *Pénztári napló*, meg *Árúkönyv*, aztán egy másik,

amire ez a szó volt írva: *Hitelügyletek.* Ezek közül szedte elő Flórián azt a könyvet, amiben éppen el akarta könyvelni az apámat.

— Mig elvégzem, lesz szíves helyet foglalni — mondta s bemártotta a tintába a tollat és elkezdte kitölteni a rubrikákat egy üres lapon, aminek a tetejébe édes apám neve volt fölírva. Amikor rendbe jött a dologgal, a füle mellé szúrta fel a pennát s a könyvet egy kicsit tovább-taszítva, hogy nyugodalmasan száradjon rajta a friss írás, beszélni kezdett. Nem úgy, mintha helyén lett volna az esze, nem is kívánom senkitől, hogy okos embernek tartsa Flóriánt, hanem mint egy bolond, akiben minden bolondsága mellett meg-maradt még egy kis, még itt-ott derengő józanság a körűllévő emberi haszontalanságokkal szemben, mint amilyen például a halál is, meg a születés s egyébb fázisai az életnek.

— Beírtam a kapitány urat. Tizenegy esztendőt vesztettem rajta, de azt hiszem, hogy azt az egy pár évet majd behozom Sturmon.

— Ki az?

— Itt a szomszéd boltos. Sokat igér. Csupa egészség. Ámbár ez a számítás már kezd megingani egy kicsit, mert hát a kapitány úr is sokat igért még csak ezelőtt két hónappal is. Mindegy, ebben az emberben megbizom. Nem igen volt még beteg . . .

— Hogy sokat él, azt gondolja? . . .

— Nem sokat. Mindössze hatvan évet szántam

neki. Más ugyan elszámította volna magát, ha ezt a nagy egészséget látja, hanem én már kitapasztaltam mindent. Jön egy betegség, aztán vége. Az ember csak ember. Hanem azért bizom benne.

Hallgattunk s én azon gondolkoztam, hogy kivel van dolgom. Micsoda ember ez a Flórián? Ő mosolyogva pislogott reám s a mikor már megszáradt előtte az írás, a térdeire fektette a könyvet s magyarázni kezdte, hogy mi van benne . . .

— Tiszta dolog az egész, tessék idenézni: . . . honvédszázados, született ebben és ebben az esztendőben. Baja: májbetegség. Állása hozzám: rendes vevő és jó ismerős. Remélhető életkor! hatvan év. — Így van ez mindenkinél, aki benne van a könyvben. Amolyan határidőüzlet forma az egész. Legfölebb csak az lehet benne feltünő, hogy nem pénzbe megy. De hát csak a pénz az érték? Kérem, hát csak az a kopogó ezüst vagy arany ér nekem valamit? Én úgy vagyok vele, hogy nem sokat adok reá. Törődjék vele Tódor. Neki sohase volt felesége, gyermeke, végezze az üzlet dolgát, úgy sincs egyéb baja, hanem én már körültekintek erre is, arra is, hogy miben lehet valamit csinálni. Így például, hát ez sem haszontalanság.

— Nem, teljességgel nem. . . .

— Úgy vagyok vele, hogy számot vetek előbb mindennel s aztán megállapítom, hogy kire meddig számíthatok azok közűl, akik körülöttem élnek. Ezt csak fontos tudni. Aztán bevezetem a könyvbe,

nézze: Kelemen János városi tanácsnok, koma — a szegény kis fiamat tartotta a keresztviz alá, hetven év. Ez itt ki van húzva. Időközben elköltözött Bécsbe, most már semmi közöm hozzá, ez a másik pedig tömlöczbe került csalásért, hát ezzel se törődöm.

— Aztán mi haszon van ebből a könyvből?

— Sok, nagy haszon, engem nem érnek meglepetések. Nálam kiegyenlíti egymást a sok eshetőség. Ha az egyik becsap s nem tartja be a határidőt itt marad helyette a másik. Abban tovább remélhetek. Ha a végén majd összeadom az eredményenyeket, higyje meg, jól jövök ki az üzlet mellett. Olyanforma ez, mint az olyan üzletember dolga, akinek boltja van Budapesten, Kolozsvárt, Debreczenben, Nagyváradon, Kecskeméten, Szófiában Belgrádban, s ha négy helyen pang az üzlet, a másik négy helyen virul. Nem mond csődöt olyan könnyen, mint a másik, akinek egy raktárba van belefektetve mindene.

Az üveges ajtón, ami a másik szobától választott el bennünket, meglibbent a fehér függöny s a nyíláson Tódor kukkantott be. Mikor látta, hogy odapillantok, a homloka közepére támasztotta a mutató ujját s Flórián felé integetett.

— Nincs rendben az esze, tessék elhinni, hogy nincs rendben!

Visszaintettem neki, hogy csak menjen onnan s néztem az öreg Flóriánt, aki keresgélt a könyv-

ben s némely tételnél nagyon elgondolkozott. Vártam még tőle valamit, hogy világos legyen az egész állapot. Addig már nem megyek haza . . . Egyszerre csak talált valami érdekes megjegyzést a könyvben, mert földerűlt az arcza.

— Azon gondolkoztam, amivel tisztába kell jönni az embernek, hogy micsoda komplikáczióknak vagyok kitéve még azokon felűl, a melyeket már kitapasztaltam. Most rájöttem . . . Nagyon kellemetlen meglepetéseket hoznak nekem a járványos bajok. A mult kolera alkalmával igen nagy veszteségeket állottam ki. Meg az öngyilkosságok. Néha szezonja van ennek is. Erre csak nem lehet számítani. Daliás szép urak sétálnak az utczán, a szájukban szivar, mosolyognak s aztán puff, puff, itt is, ott is . . . Az ilyesmi teljesen készületlenűl talál.

Betette a könyvet s csendesen ráütött az öklével, mintha ez azt jelentené, hogy — no, mára rendben van.

Már majdnem eltette, a mikor megint eszébe jutott valami. Rátámaszkodott a vállamra s vizes lett a szeme, a mig beszélt.

— Az aztán a legnagyobb baj, hogyha későn kezdi el az ember. Akkor már bajos behozni némely nagy veszteséget. Például hát itt van az én dolgom. A mikor a feleségem meghalt, még nem vezettem könyvet. Aztán jött a difteritisz s elvitte a gyerekeket is. Micsoda fiú volt, bizonyosan diplomás ember lett volna belőle. Beleszólt, amikor a nagy

emberek beszéltek, politizált, a tanárok mindíg izentek, hogy ne hagyjam annyit tanulni, vigyem a mezőre . . . Hát aztán vittem a mezőre, vissza se hoztam . . . . . Ezt nem lehet behozni. Adok még magamnak vagy harmincz esztendőt, hanem ez is kevés. Nem, nem, teljességgel nem lehet behozni.

A LOVAK.

I.

Gyéreséknél közönséges vasárnap délelőtt volt. Nem vártak senkit. Csendes, hangtalan volt az udvar, egy-egy ember mozgott rajta néha, mikor a ház előtti gyepágyakat öntözni kezdte a kertész s az istállókból elővezettek egy-egy lovat a kuthoz. Hátulról, a szérűs kertből tompa puffogás hallatszott elő s ott, a honnan a hang jött, aranyos könnyü polyva-felleg libegett a levegőben. Egy-két részes csépelt, olyan szegény emberek, akik nem várhatják be a nagy masinát. Mikor lenn az utcza végén harmadszor is harangoztak a templomban, a tágas veranda lépcsőin lefelé elindult a nagyságos asszony a maga rendes vasárnapi utjára. Kicsi, félénk, amolyan gyermekforma jószág volt a nagyságos asszony, a széltől is féltette az ember, nehogy valami erősebb rohanás ketté törje derékban s aztán elvigye, hogy ne maradjon belőle semmi. Vele mentek a cselédek is és a mig végigmentek az udvaron, a konyha ajtóból szájtátva bámult utánuk a fehér-

kötényes, fehérsapkás szakács, a ki éppen valami czifra madárról koppasztotta le a sok fényes, aranyos tollat. Közben megint visitani kezdett a kut csövében a szivatytyú, vedrekkel rakták körül az istállófiúk a kerekre szabott pázsitot a kut körül s az istálló tornyában, aminek olyan szép bádogfedele volt, mint a templomnak, megszólalt egy kis csengetyű, olyanforma, mint a mi a nagy harang mellett van az unitáriusoknál.

Lassu sorjában kifelé lépdeltek az ajtókon a lovak. Csupa gyönyörű nagy állat, tipus mindenik a maga formájában. Kicsi fejü, nyulánk, hosszu testü, agár formájú paripák jöttek előbb aztán alacsonyabb, tömzsi kanczák, kicsi fejjel, temperamentumos, ideges állatok, nyerítve, ficzánkolva, aztán magas, nagyon finom testü lovak, a melyeknek járás közben reszketett a lábuk s füleik, megijedtek még arra is, ha jobban összeharapták a zablát, aztán olyan erőszakos dögök, amelyeket két ficzkó vezetett végig az úton, belekapaszkodva a szíjjakba. Ezek voltak a legszebbek. Némelyik két lábra állott, ha csak hozzáért valamelyik legény, félre ugrott, hogy földre rántotta volna a lovászokat, ha inkább nem engednek, arra ment, a merre ő akart s nem oda, a hova vezették, ha megrántották szájában a zablát, fölrugott és nyíhogott, igazi vadak. Leghátul pedig egy kis fehér lovacskát vezetett elő egy gyerek s hosszu sorban, egyesével a széles kerti uton megindult a sok ló meg a sok cseléd a kut felé.

Mikor már kigabalyodott a csavaros gruppok közül az egész, kijött Gyéres is a házból. Utána ballagott egy hosszu fiatal ember is, a kis úrfi tanítója s belesüppedt egy nagy puha székbe a veranda korlátja mellett. Amolyan szegény diák forma fiú volt, aki minden iránt érdeklődik, ha muszáj, de legjobban szereti a csendet. Gyéres kihajolt a korláton s tágra nyitott szemekkel, mint valami gondos kasznár, vizsgálni kezdte a lovakat. Nem szólott egy szót se, pedig lett volna mondani valója. Ez meglátszott az arczán, meg mozdulatain, a mint néha félrekapta a fejét s a tanitóra pillantott. Ilyenkor azonban elkedvetlenedett, kapkodta a nézését ide-oda, nyugtalankodott s az olyan embernek a kellemetlensége látszott meg rajta, aki valami fontos mondandójához publikumot keres és senki sincs körülötte, a ki megértse. Egyszer hosszasabban nézett a tanitóra s erre az fólugrott a székről.

— Parancsol nagyságos úr.

— Nem, nem, semmi. Maga nem érti. Ha maga konyitana a lóhoz, urrá tenném. Próbálja meg, tanuljon bele . . .

— Bajos az, nagyságos úr . . .

— Bajos, persze, hogy az . . . Hirtelen a kut felé meredt a szeme és rettenetesett kiáltott.

— Tódor! Te bitang! Jobbra, jobbra! — Megint a diván felé fordult s most már dühös volt nagyon. — A Czézár majd agyonrugta Menelaust. Rongy paraszt, úgy czibálja a ló, ahogy akarja. — Megint

kifelé nézett s ujra rákiabált a legényre. — Marha! Bolondulj meg! Tovább, ha mondom! — S egyszerre anélkül, hogy valami átmenetet talált volna a dühből idáig, lelkesedni kezdett.

— Most nézze, most. A feketét . . . Ni, hogy vezeti a lovászt. Több esze van, mint annak a baromnak, azt mondhatom. Megállott s úgy bámulta a lovat, amely akkorra már szétugrott a többi közt s két lábra ágaskodva nyerített föl a tornáczra. A formáit nézze, a csipőjét, meg a lábát, hát ahogy ideszól, nem ész az, nem? . . .

A diák visszasüppedt a székbe s azt mondta, hogy: de igen, igen, szép, gyönyörű állat.

— Bolond maga! Ha embert akarok látni ezen a vidéken, akkor a lovat nézem. Az individuum, karakter, tiszta egész. Csupa nemesség. Az akar, az parancsol, az hasonlít hozzám, a ki úr vagyok. Csak nem akarja melléjük állítani ezeket ni. Csupa hülye, én mondom magának. Maga se jobb náluk. Az ember csak ember, de a ló . . . maga ezt nem érti. Nekem itt köröskörül van egy csomó földem. Csak egyszer láttam volna, hogy a paraszt felesel velem, ha én azt mondom, hogy így legyen vagy ugy, megbecsülném az embert. A ló folyton opponál. Vérbelit kell venni belőle, a milyen ez vagy az s aztán látom, hogy mi az akarat. Ha ráülök, földhöz akar csapni, azt mondja, nem vagy olyan úr, hogy megnyergelj, ha beleütöm a sarkantyút, fölugrik az égig. Látja olyan bolondok maguk mind, hogy a

lóról úgy beszélnek: állat, négylábú, esze sincs. Én tudom, hogy magukat sarkantyúzom, ütöm, rúgom, a mikor nekem tetszik s egyszer se nyerítettek ellenem, hát maguk-e az emberek vagy a ló?

Valósággal önkivületben kitárta a karjait, mintha magához akarta volna ölelni az istállókat is.

— Drágáim . . .

II.

Lenn az utcza végén ujra harangozni kezdtek. Vége volt a templomnak s nagyon halk, a levegőn átszüremlett hangokban valami olyast lehetett hallani a templomi énekből, hogy: téged Isten dicsérünk . . . Ketten, hárman, szépen egymás mellett fölfelé jöttek az emberek, aztán meg a lányok, asszonyok, tiszta, szép ünneplőben s a sok hivő ember mögött még lenn a meredékes utcza végén látszott a kicsi nagyságos asszony a cselédekkel, a mint haza felé tipeg. Anélkül, hogy a vonásaiba beleláthatott volna az ember, meglátszott az arczán a hivőknél templomozás után elkövetkező meghatottság, a mint jött szép csendesen és nézte maga előtt az utat alázatosan, az Isten szolgálóleányához illendőségesképpen. A cselédek is ilyenformán igyekeztek utána.

Benn az udvarban ezalatt végeztek a cséplés-sel a részesek. A polyvafelleg lassan-lassan alább-szállott, mig bele nem kapaszkodott egy szélpászma s el nem hordta az egészet s az emberek bejöttek

az udvarba, hogy osztozzanak. Mikor a nagyságos úr elé járultak a kérelemmel, az nagyon dűhbe jött.

— Vasárnap? Hogy én majd odaállok nektek vékát méregetni? . . . Pusztuljatok mindjárt . . .

Egy öreg paraszt előczihelődött a többi közül, hogy majd megfelel, de amikor már beszélnie kellett volna, még mindig csak a kalapját forgatta a kezei között nagy zavarban s motyogott, hogy úgy, meg úgy, vasárnap is enni kell, meg az úrnak könnyü, annak nincsen különbség a pénzében meg az idejében . . . Hátul elvezették már a lovakat. A sor eleje már eltünt az istálló fekete szájában, amikor egy magas, karcsú fekete paripa az utolsók közül kirántotta a kötőfék szárát a lovász kezéből s visszanyargalt a tornácz felé. Rohantában harsányan röhögött. A parasztok a tornácz falához lapultak előle s az öreg keresztet vetett magára.

— Vége, vége . . . agyontapos . . .

Az ur fenn az erkélyen egyszerre elfeledkezett róluk s mosolyogva, ragyogó arczczal csak a lovat nézte. Az állat nyihogva kapálta a földet s nagyokat fujt a porba. Mintha csak jó reggelt akart volna mondani. Mikor a kocsisok utána futottak, ezeknek is az arczába fujta orrából a forró gőzt s anélkül, hogy megfogták volna a fék szárát, elindult előttük az istálló felé. Gyéres erősen megfogta a tanitó fekete kabátját s előbb a még mindig a tornácz alatt szorongó parasztokra mutatott, azután meg a ló után mosolygott.

— No hát, lássa. Hogy elrémült ez a sok bamba. Utálatos . . . Hát emberek ezek? . . . Mikor lenn megint szervezkedni kezdtek a parasztok, hogy elől kezdjék az ügyüket s az öreg ujra hebegni kezdett, rettenetes dühbe jött . . .

— Most már elég. Kihozom a botot 's szétverek köztetek. Mars! Ki innen!

A parasztok lassan huzódtak a kapú felé. Mikor már jó messze voltak, megállottak egy perczre, mint a kivert állatok és összeröffentek.

— Megbánja még . . . Nem lesz ez mindig igy.

— Többet ér neki egy lova mint mi mind . . .

Fenn a tornáczon pedig ujra lelkesedni kezdett Gyéres. Karonfogta a tanitót és huzta maga után.

— Jöjjön, jöjjön. — Mig átmentek az udvaron, éppen befordult a kapun a nagyságos asszony. A tanitó köszönt s oda akart menni, de Gyéres nem engedte. Oda se nézett az asszony felé, hanem nekipirulva, lázasan ment a maga utján, maga után vonszolva a fekete kabátos, hosszú fiút. Az istálló ajtóban megállott, nagyot kiáltott:

— Czézár! Menelaus!

Mikor a lovak nyerítve feleltek, a fiúhoz fordúlt.

— Hallja! Hallja! — Egyik lovától a másikhoz szaladgált, simogatta őket, némelyikkel beszélgetni kezdett. — Hogy vagy? Jó volt a zab, a széna? — Nézze, a szeme beszél, hát nézze! Itt ez a csillogó pont az öröm, itt a másiknál a sötétes folt, ez a kis elhomályosodás éppen a pillák alatt, az a bánat. —

Valami baja van. No mi az, mért sirsz? Hallja, a másik hogy kaczag. Mennyire szeretnek. — Egy nagyszügyü pejnek átölelte a nyakát. Az erős, nagy állat fölkapta a levegőbe és lóbázni kezdte. Gyéres kaczagott. — Igy, így mulassunk. — Egyszerre elereszttette a ló nyakát s leesett a friss alomba a jászol mellé. A ló félreugrott, a tanító meg a kocsisok megijedtek, de a gazda belefeküdt még mélyebben a szalmába, behúnyta a szemeit is s boldogan elnyúlt a ló előtt, a mely most már idegesen szaglászni kezdte, mintha idegen volna.

— Ne rúgjál agyon öreg, ne rúgjál . . .

A tanító kiabálni kezdett.

— Jőjjön nagyságos ur, jőjjön.

— Maga nem érti, nem érti . . .

A tanító már kezdte érteni. Megijedt tőle. Azt gondolta, hogy most visszaviszi ezt az embert a házba, azután fut, amerre lát. Nem marad egy fedél alatt az ilyen bolonddal. Rémülten czibálta föl a szalmáról az istállógőzbe belebódult embert s úgy lökdöste maga előtt, mint a gyermeket.

Az udvaron megint ott lézengett nehány paraszt. A részesek jöttek vissza, még egyszer megbeszélni az osztozkodás dolgát. Azt mondták, hogy nekik a malomba kell menni. Ha most elindul az ember, akkor se érkezik vissza holnap reggelig a liszttel. Nagyon megbámulták a nagyságos urat s abból, ahogy a fekete kabátos hosszu ember elbánt vele,

látták, hogy megint csak nem beszélhetik meg az osztozkodás dolgát.

— Pedig semmi se volna az egész. Két zsák neki, egy zsák nekünk, megint kettő neki, aztán egy nekünk. — A hogy a kezeit a levegőben lóbálta, mintha a zsákokat czepelné, hamar eligazította az osztozást, hanem hát a valóságban nem megy az olyan könnyen. Most már elkeseredve, csendes dühhel mentek el.

— A szegény ember kutya neki. Majd egyszer csak megjárja.

— Segitnek abban a lovak is.

III.

Azután egy darabig beteg volt Gyéres. Valami értelmetlen betegsége akadt. Az orvosok se igen tudtak kiokosodni belőle. Egy csomó jeges-zacskót raktak a fejére, szörpös, émelygős orvosságokkal teli kanalakat erőltettek be az összeszorított fogai közé, de a mellett napról-napra semmi ujat se tudtak mondani a nagyságos asszonynak, ha az ura állapotáról kérdezősködött. Már az Istennel is kezdtek előhozakodni, a mikor pedig a doktor, akárhogyan is szájára veszi az Isten nevét, akkor baj van.

Azután azonban mégis csak segített az Isten. A beteg lassan-lassan föl is kelt az ágyból. Rátámaszkodott a nyurga diákra s a mikor sütött a nap, már ki is sétáltak. Azért még nagyon gyönge

volt. Egy darabig tartotta magát, aztán egyszerre összeesett benne az erő, nyögött, sírt és sóhajtozott a lovai után, meleg délelőttökön kiült a tornáczra és végig nézte az itatást. Ilyenkor különösen fészkelődött a helyén és sokszor elfulladt a hangja, míg rá akart kiabálni egy-egy kocsisra, a ki úgy vezette ki a lovat, mintha tehenet huzna maga után. A doktorokkal pedig veszekedett, hogy lóra akar ülni, hajtani akar, az istállóba akar. Egyszer aztán nagysokára megengedték neki, hogy lovagoljon. A nagyságos asszony kis fehér kanczáját nyergelték meg neki. Amikor elővezették a lovat, siránkozni és nyöszörögni kezdett a nagyságos úr, mint egy gyermek.

— Miért nem ültetnek bárányra, vagy valami juhászkutyára? Ezt a kis rongyot hozzák ide. Letörik a dereka . . .

Kétfelől tartották, amig elhelyezkedett a nyeregben. Amikor elindult, már mosolygott. Kezdte jól érezni magát a nyeregben. Egyszerre csak megindult lassan trappba, aztán ki a kapun s a tornáczról már csak annyit láttak, hogy galoppba iramodott a megrémült kis fehér lovacska s eltünt az utcza végén.

A nagyságos asszony nagyon megijedt. Lihegve szaladt le az istállóba s rákiáltott az első lovászra, a ki a jászol mellett ácsorgott.

— Vincze! Lóra hamar. Nyargalj a nagyságos úr után, tudod milyen gyönge.

A nagyságos úr pedig már jött vissza. Reszketett alatta a ló, a zabláról tenyérnyi czafatokban szakadt le a tajték, a lovasnak pedig a boldogságba belebágyadt a szeme, ragyogott az arcza. Egyenesen belovagolt az istállóba s parancsolni kezdett.

— Elő a kocsit, az enyimet. Kettőt elől, hármat a rúd mellé . . . Vadakat . . . ló legyen, nem szamár . . . Czézár, Menelaus, Dido a rúd mellé . . . Hozd le az ostoromat . . . Repülni akarok . . .

Amikor látta, hogy nem sietnek s a sok kocsis összebámul, a zekéje zsebéből előrántotta a revolvert.

— Agyonlőlek kutya, ha gondolkozol, mikor én beszélek. — Már lőtt is. A golyó elsívitott az egyik lovász füle mellett s tompa koppanással lehullott a falról.

Erre szétszaladt mindenki, csak az asszony maradt ott. Kérlelni kezdte a nekibolondult embert.

— Ne még. Két-három hét mulva . . .

Gyéres rá se nézett. Türelmetlenül tappogott az agyagos padlón s nézte, hogyan vezetik elő a lovakat. Egy inas lehozta az ostort. A kezébe vette, nézte, hogyan hajlik, aztán kiment az istálló elé, egyet-kettőt kongatott vele a levegőben, de türelmetlenűl, inkább csak azért, kogy teljék az idő. Azalatt azt nézte, hogy hogyan fognak be. Előhuztak egy kétkerekü kis kocsit, a mi egyéb sem volt, mint kerék, meg egy ülés s eléje sorakoztatták a lovakat, csupa pihent állatot, mindeniket egy-egy lovász tartotta féken. Az asszony körülszaladgált s

a mikor látta, hogy csakugyan nem tréfa a dolog, segitségért kiabált.

— Doktor! Doktor!

Nem jött senki s már elkészült a fogat. A lovak nyihogva ágaskodtak, még egy pár szíjjat kellett becsatolni, de Gyéres már fölugrott az ülésbe. Pillanat alatt rendbeszedte kezében a gyeplőszárakat, egy szempillantásra felállott, kieresztette az ostort, vadat, hangosat kiáltott, a miben azonban ben e volt minden szenvedélye, a mit az előtte toporzékoló állatok iránt érzett, lovászok szétugráltak előle s a két nagy kerék őrült iramodásban kikanyarodott az udvarról. A kicsi asszony szájtátva bámult utána s a mikor a porát se látta, egyszerre, mintha csak most ébredt volna föl kábultságából, térdre esett az istálló előtt s imádkozni kezdett. — Miatyánk, ki vagy a menyekben . . . — Nem tudta tovább mondani, megkapta hirtelen a sejtés s jajgatva szaladni kezdett. A kapunál már elhagyta az ereje és csak nyögött.

— Sohase jön vissza . . . vége, vége . . .

Gyéres pedig rohant. Egyszer meg akarta törölni a homlokát s ezzel leverte a fejéről a kalapot. Betegsége alatt megnőtt a haja s most lobogott utána a levegőben. Lábait nekifeszítette a kocsi deszkájának s erősen tartotta a gyeplőt. A mikor a keze fáradni kezdett, engedett. A falu végén bekanyarodott a tarlóba. A mint ott rohant végig, egy-egy rögön magasra ugrott vele a kocsi. Még

mindig nem rohantak elég vadul a lovak. Most már a gyeplővel nem is sokat törődött, csak az ostorral cserdített be egyszer-egyszer az állatok közé s hátravetette magát a keskeny párnára, hogy csak úgy úszott előre s a lovakat nézte, hogy hogyan vágtatnak a földekbe, a messzibe, a semmibe s egy-egy pillanatra behunyta a szemét, mint a gyermek a mikor hintázik.

Messzire egy vesszőkerítést pillantott meg. Most már akadályt akart, valamit, amit keresztűl törjön. Arra fordította a lovakat s önkivületben látta, hogy most már mindjárt ott vannak, nekimennek. Ujra felállott, várta, amíg odaérnek, hogy keresztűlgázolnak majd ezen a semmin, valami rongy parasztnak az összelopkodott korlátján . . . egy pillanatig azt is látta, hogyan buknak egymásra a kocsi előtt a lovak s aztán ő is beesett közéjük.

Már nem tudta megkülönböztetni a sok közül, hogy melyik ló az, amelyiknek a kemény czombjára ejtette le a fejét . . . Még érezte, hogy a mellébe, meg az oldalába rúg valamelyik állat a sok közül, de amire körül akart nézni, az agyát tompította el egy patkó, ami belemélyedt a fejébe. Még nyögött, a mikor kiszaladt segitségnek a paraszt.

AZ ÉJSZAKA.

I.

Akik egy-két esztendő óta ülnek egy asztal mellett, sok mindent össze-vissza beszélnek. Az én társaságom is régi és bizalmas. A ki nem tetszett az embereink között, azt már kinéztük az asztal meliől. Igy járt nemrég egy fiatal olasz is. Szép bariton hangja volt, hanem túlságosan rossz nyelve. Folyton pletykát hordott közénk, mint valami megsavanyodott vén leány, mindenkiről tudott valamit hazudni, sohase tudtuk, hogy mikor kezdi el a meséit rólunk. Most már bizonyosan bemártott valamennyiünket valamelyik más társaságban. Elmesélt rólunk sok rosszat, a mit nem követtünk el, bizonyosan azt is mondta, hogy bambák vagyunk egytől-egyig s azért nem tudott közöttünk maradni s e mellett veszedelmes bombavető, világfelforditó gazemberek is, a kikkel nem érdemes szóba se állani.

Pedig alig politizálunk egész este egy-két szót. Annyi országból kerültünk össze, hogy a mig mind-

nyáját letárgyalnók, nem jutna idő egyébre. Csak egy veszedelmes ember van közöttünk, egy bizonyos Vronszki nevü lengyel. Erről beszélhet az olasz, a mit akar, mindent elhisznek felőle.

Különös ember. Már harminczkét éves és csak most jutott hozzá, hogy pingálni tanuljon. Eddig egyebekkel volt elfoglalva. Három esztendeig tömlöczben volt Varsóban s ez az idő nyomokat hagyott a testén is, lelkén is. Homloka telve van ránczokkal, mintha föl volna szántva, szemei tüzesek, de olyan mélyen be vannak ásva üregeibe, mintha hamuból világítana elő a parázs, arczán nagy gond és keserüség borong. Haja, szakálla rendetlen, hosszu és meggörnyedt testéről ugy lóg le a ruha, mintha egy fogason függne minden darab, czipője, kézelője, gallérja csak nagy ritkán tiszta, olyan az egész ember, mintha az üstökénél fogva huzták volna elő egy ószeres raktárból. A feleségét és a kis fiát otthon hagyta s azt mondta, hogy majd csak akkor hozza el őket, ha egy kis pénzt szerez, hogy nekik is adhasson. Ez azonban vagy nagyon későn lesz meg, vagy soha, mert csak az akarata nagy, tehetsége pedig semmi sincs. Hisz, rettenetesen hisz magában, azért nem mernek neki őszintén beszélni, csak jobban elkeseritenék, de ki nem gyógyíthatnák mániájából, hogy nagy, hatalmas művész lesz valaha.

Idióta mindenben, nemcsak magával szemben. Csupa szélsőségekben csapong, olyan a fantáziája, mint egy sas repülése. Fel, fel szikla tetejére! Csak

gazembereket és erényhősöket, rabokat és zsarnokokat, feketét és fehéret ismer. Tele van eszmével, vágygyal, dühhel s egy perczben imádkozni és veszettül káromkodni is tud, ugy a mint elragadják indulatai. Semmi sem normális benne. A ki messziről nézi, az előtt nevetséges is. Csak a maga zagyva hitvallásának szeretne megnyerni mindenkit, fanatikus misszionáriusa mindannak, a mi a lelkében felgyullad s a mit nem tudhat rendszerbe szedni ugy, hogy mások is megértsék, mert maga sincsen teljesen tisztában semmivel. Ide is, oda is csapkod, mindig forr, lobog testében valami, a mit elmondani nem tud és sokszor olyan, mintha már félig elhagyta volna az esze. Azt hiszem, hogy így fog élni. Egyszer csak összeesik, hamu lesz belőle. Nagy indulataihoz cseppnyi az ereje.

— A királyok! — kiáltotta egyszer s rácsapott az asztalra — a királyoknak köszön a világ minden romlást. Mondom, no mondom, ne vágjanak bele! Ők a nemzetek megölői. Ráülnek egy-egy országra s mi már alig bírjuk. Játszák az Istent s olyan közönséges semmik, mint én, vagy más. Átkozott valamennyi.

— Van jó is talán közöttük Vronszki ur.

— Nincs. Ha jó, menjen hát dolgozni, mint más. Ne egyenek meg minden ember kenyeréből egy darabot. Úgy néz fel reájuk sok bolond, mint a feszületre. Ez a czudarság! Miért olyan bambák az emberek? Ezt mondják meg nekem, no feleljenek rá.

A társaság egy részét megvette az a meggyőződés, a melylyel beszélt, mások pedig azért nem szólottak bele a dologba, mert úgyis tudták, hogy hiábavaló minden ellenmondás. Ez a szegény ember beteg lesz, ha vitáznak vele, csak akkor van elemében, ha hisznek neki. Ilyenkor boldog, érzi, hogy hódít, kipirul, ujjong.

— Nem adok el királynak sohse képet. Ha hallom, hogy meg akarja venni! nem eladó! Inkább meghalok éhen, vagy összetépem az egész vásznat.

Apró darabokra tépdelt egy ujságlapot, mintha a vászon lenne s körülnézett, hogy hiszszük-e mindnyájan, a mit mondott. A szomszéd-asztaloknál hüledezve néztek össze az emberek, — borzasztó, borzasztó, ilyet mondani! Egy katonatiszt kiosont az ajtón. Ő nem látott, nem hallott semmit, rá ne hivatkozzék majd senki.

II.

Már festett, de a királyokkal még soha se jött összeütközésbe. Annál több baja volt a kiállításokkal. Visszautasitották itt is, ott is azokat a csodálatosan megfestett képtelen ideákat, a melyekkel jelentkezett. Eladogatta mindenét úgy, a mint vették, alig került ki így is a kenyérrevalója. Lassankint kezdett rájönni arra, hogy hiába beszél, semmi sulya sincs a szavának. Valami nagyobbra készült, mondta is egy párszor:

— Ölni, ölni kell már, másképp nem megy semmi. A királyok után következett az egész világ, czudar, haszontalan minden, csupa aljasság, tányérnyalás. Azután az Istent káromolta. Az sem segít már! Napról-napra foszlott le róla a ruha, észre se vette, hogy a könyöke kiállt a kabátból s elrojtosodott a nadrágja alja, mint egy nagy keszkenő széle. Mintha végső vonaglásban élne, úgy kapkodott levegő után. A mienk nem volt jó neki, más, más, a mi az ilyen ember lelkét élteti. Egyszer titkos társulatot akart összetoborzani. Hogy mi legyen vele, azt nem tudta volna megmondani, csak valami nagyot akart. Másik órában már lemondott róla, ilyen emberek semmire sem valók. Az egész világ felégetni való. Kiválni belőle, ez lehet az egyetlen igaz hivatás. Felszállani, megtisztulni . . . .

A felesége megunta odahaza várni, utána jött a kis fiával együtt. Megirta előre, hogy jön, de ez a levél olvasatlanul hevert a férje valamelyik zsebében. Vagy az is meglehet, hogy elolvasta, hanem rögtön el is feledte; nem törődött semmivel, egy-egy perczre szaladt át az agyán, hogy családja is van, de akkor sem maradt utánuk semmi nyom a szivében. Mikor az asszony megérkezett, dühbe jött.

— Mit kapaszkodnak belém!

Ez se tartott, csak egy pillanatig, azután rájuk se gondolt. Ha ott ültek az asztalnál, észre se vette őket.

Az asszony mindig kisírt szemekkel jött közénk

és sokat panaszkodott. A gyermek soha. Csendesen meghuzódott az asztal végén. Tizenkét esztendős lehetett, de sokkal többnek látszott. Valami csendes, gyöngéd aggodalom volt a vonásaiban, a mikor az apjára nézett s figyelemmel kisérte minden mozdulatát. Talán ez nem tetszett benne az apjának, mert ha rá is pillantott, hamar másfelé fordult. Mikor a mások arczán ugyanazt a gyöngéd aggódást látta, még idegenebb lett.

— Mit bámulnak úgy reám!

Magyarázatot nem hallgatott meg, csak úgy odacsapott kezével a levegőbe: elég, köszönöm. — Nem is próbálta mérsékelni senki. Csak haladjon a maga utján, tudja az Isten, hogy hol lesz a vége ennek az utnak.

III.

Az asszonyon határozottan meglátszott, hogy része van a férje nyomorúságában. Halvány, kicsi teremtés volt, csak sápítozni, sóhajtozni tudott. Nagyon alkalmatlan lehetett a férjének, mikor még törődött vele és most sírva beszéli el, hogy mint hagyta ott éjjelenkint csak azért, hogy a társaival mindig zajosabban és több keserűséggel beszélje meg a világ dolgát.

— Mit akar a világgal, ha családja van? Törődjenek a nőtlen emberek a világgal, azok tehetik. Egy házas embernek első a családja, úgy-e?

— Persze.

— No, mondtam én neki, de rám se hallgatott.

— Majd máskép lesz minden.

— Az lenne jó. Forduljon a dolog vagy erre, vagy arra. — Hogy mi ez az *erre* és mi az az *arra*, azt nem mondta meg csak sóhajtott. Nem igen tudtunk neki mondani semmit.

A Vronszki arczán pedig néhány nap óta valami sunyi tervezgetés ült ki. Zavaros vonásai között is lehetett olvasni, hogy valamire készül. Kettőzött figyelemmel, szinte reszketve és félve leste apját a gyermek. Nem szólott senkinek, de mintha minden perczben azt mondta volna magában: most, most! — arra készült, hogy odaugrik az apja mellé és föltartja, ha tennni akarna valamit. Szegény kis fiú többet szenvedett, mint az anyja, mert jobban látott. Valami korai ösztön adta meg neki azt a férfira valló éles szemet, a mellyel be-bepillanthatott az apja lelkébe. Látta, hogy forr valami benne és félt. Pár nap óta folyton kisérte, észrevétlenül a nyomában volt mindenütt s figyelte a kezét, szemeit, hangját.

Vronszki nem tudott róla semmit, ő szabadon közeledett a végzete felé s ehhez nem kivánt tanut. Minket is ritkábban keresett fel, ha jött is, gyorsan elment. Sokat szaladgált az utczákon czél nélkül s ha elfáradt, odaült egy-egy ház falához, mint egy koldus.

Tegnap sebesen jött feléje egy kocsi. A lovak

majd letapostak egy utczaseprő asszonyt s az ágaskodó paripák e perczben nagyobb uraknak látszottak, mint a mekkora asszonyság egy ilyen szegény asszony. Már alig volt tíz lépésnyire a kocsi, a mikor Vronszki gyorsan kikapta zsebéből revolverét s rálőtt. A gyermek elkiáltotta magát a háta mögött: apám! Az emberek összeszaladtak, egy rendőr elvette tőle a revolvert, a másik a kezeit fogta le, még mindig tartottak tőle. A fiú hang nélkül sírt, sürűn folyt végig arczán a köny. Az összekötözött ember zavaros tekintete rá is tévedt egy pillanatra, de már nem ismerte meg. Nem értett semmit, csak messze eltekintve a tömeg feje fölött, úgy állott a sok ember között, mint egy oszlop.

— Apám, apám! — kiáltott a gyermek még egyszer s megrázta a mozdulatlan embert. — Én vagyok, nem látsz, ide nézz!

Az apja rá se hallgatott, zavarosan mondott egy pár szót az embereknek. Mindenki látta mindjárt, hogy milyen emberrel van dolga.

— Csütörtök, sziklák, történelem, a kutyák, száz, ezer, millió . . .

Minden kerék veszettül kezdett forogni az agyában. Lárma is lehetett odabenn a koponyája alatt, mert félt behunyni a szemeit, egy utolsó pillantással inkább kifelé vágyott a világba, a mely épen akkor kezdett derülni, a mikor elkezdődött az ő hosszú sötét éjszakája.

II.

VIRÁGFAKADÁS.

A völgyecske, ahova Dobiék elmenekültek a forróság elől, egy kis falucskához tartozott a lomniczi csucs alatt. Nem lakott benne senki s a Dobiék kis parasztházikóján kivül csak egy magányosan álló nagy szürke épület volt benne. Átjárt rajta a szél, kis rácsos ablakairól lepattogzott az üveg s ha kiömlött falai közül a levegő, penészt hozott magával és pinczeszagot. Úgy látszik, hogy sohse korrigálta meg rajta senki a hibákat. Egyszerre csak elkezdett vedleni s azóta folyton pusztul vén, összerepedezett falán és mohás tetején minden. Nem is volt benne egyéb, mint néhány kapa és ásó, meg czövekek, amelyeknek már majdnem lerohadt az alja; egy pár másfélöles vászon, a mire kék és sárga katonákat pingált a regiment valamelyik művészi hajlamokkal felruházott káplárja s amelyeket ugy összelődöztek már a bakák, hogy több volt rajtuk a csirizes papir, mint a festék s a fal mellett egymás folytában deszkapalánkok, amelyekből várat

lehet összeszegezni háborús időkre. A völgy felett van pedig az a mező, a hova kijártak a katonák lőni. Az övék volt a ház is s hogy nem szándékoznak lemondani a jussukról, azt bizonyítgatták mindennap. Reggel nyolczkor végigmarsirozott e völgyön három baka. A ház előtt megállottak glédába, a káplár kommendirozott és sok hókusz-pókusz után kivált az egyik baka s odaplántálta magát az ajtó elé, ami felett sárga táblán a kétfejü sas volt lefestve. Este nyolczkor megint eljöttek s uj katonát hoztak a régi helyett, a kit elvittek magukkal.

Ez volt a nap egyetlen eseménye a völgyben, azután aztán csend és csend mindig, nyugalom, a mi nem végződik be az éjszakával, hanem örökös. A család aludt itt a völgyben. Még a kis házi veszekedéseiket is otthon hagyták. Az öreg Dobi mindig elégedett volt, az asszony kevesebbet jajgatott, semmi se volt drága meg rossz s a legboldogabb volt a gyermek, a ki még sohse látott nyarat ilyen közelről, s most belevetette magát a meleg szeretetbe, a mivel körülölelte az egész szépséges szerelmes természet és uszott benne gyönyörüséggel, csapongó, naiv jókedvvel, énekelve, kaczagva, néha elsírva magát a nélkül, hogy tudta volna: miért. Most kezdett nőni a szíve itt a harmatos világban.

Ha rászóltam néha, az se történt komolyan.

— Te kis bagoly, tizenhét éves vagy már, jöjjön meg az eszed.

— Olyan szép itt . . .

— Ugyan Julis, ne légy olyan bolond, most már megint hova szaladsz?

— Mindenfelé .... A nyakára esett a széles szalmakalap s csak arra riadt meg, a mikor a szomszéd ház előtt olyan hangosan, mintha csak egy századot vezényelne, kiabálni kezdett a káplár.

— Hapták! Prezentir! Anc, cvájj, anc, cvájj...

Kiállitották a silbakot, egy szép nagy szál legényt, a kinek keskeny sárga zsinór volt a zubbonya ujjára varva s elmentek tovább. A kis leány csak éppen hogy tudomásul vette, hogy önkénytes sétál a másik ház előtt s egy kicsit megsajnálta, hogy mennyire unhatja majd magát. Arra is gondolt, hogy hoz neki egy regényt s ezen jól mulatott. Elképzelte a katonát egyik karján a puskával, a másikban pedig könyvvel s önkénytelenül is hátrafordult meg egy pillantásra. A katona is rámosolygott s ezzel aztán egyelőre vége is szakadt az ismeretségnek. A leány beszaladt a házba s csak délután került elő. Akkor már óvatosabb volt. A bokrok közt leskelődött a katonára. Látta, hogy a küszöbön ül és cigarettázik.

— Ej haj, kényelmesen fogja fel az állapotot a vitéz ur.

Mikor a katona elmosolyodott, kiváncsi volt, hogy mi juthatott olyan hirtelen az eszébe.

— Valami huncutság, az, az .... csinos fiu, szép a szeme, meg barna, az benne a szép ...

Visszament s ki akarta hívni az anyját, hogy

megmutassa neki a katonáját. A két öreg azonban okosabban használta föl a napot. Az egyik a diványon, a másik pedig egy nagy székben aludt. Erősen dobogott a szive a futástól s míg megállott a küszöbön, majd elsírta magát. Nem tudta, hogy mi baja van, de nagyon szerette volna valakinek megmutatni a katonát. Mig lassan visszament, most már valami különös félelmet érzett. Mintha átszaladt volna a testén valami hideg, a mi megborzongatta, aztán meg egszerre forróság tólult a fejébe, érezte, hogy mindjárt kicsattan az arcza. Támolyogva esett le egy vén fa alá s folyni kezdett a szeméből a könny. A szívére tapasztotta mindakét kezét és sírt, egészen odaengedve magát a boldogságnak, ami eltöltötte. Végig feküdt a gyepen, a fejét rátámasztotta egy vastag gyökérre s érezte, hogy lassan-lassan elzsibbad benne minden, előbb a lábai, aztán a szíve és a feje, a hangtalan világba. Reszketni kezd, jó szagu párák ölelgetik, simogatják s már lehunyta a szemét is. Egyszerre azonban talpra ugrott s szabadon ment ahhoz a bokorhoz, a honnan előbb a katonára leskelődött. Látni akarta ujra s az estére gondolt, a mikor majd másikat hoznak helyébe s ez meg elmegy és soha többet vissza nem jön. Ezt meg se akarta érteni. — Zavaros bolondság volt rá is gondolni. Visszajön, bizonyosan vissza.

A katona pedig a küszöb mellett végig esve aludt. A forróság elaltatta. Az egyik arcza bele volt

temetve a porba, a másikkal mosolygott. A leány egy darabig nézte s csak azután ijjedt meg, most már miatta. Arra gondolt, hogy mindjárt este van s ha úgy találják, megbüntetik. Most már rémülten kiabálni kezdett.

— Katona ur, kérem, önkénytes ur! Ébredjen föl! Mit csinál? Hogy alhatott el?

A katona pedig csak aludt. Nem hallott semmit. Megmozdult, legyintett a kezével, de nem ébredt föl. A gyermek erre már nagyon mérges lett, idegesen topogott a bokor mögött és szídni kezdte.

— Nem szégyenli magát? Ilyen katona? Ébredjen!

Hiába volt minden. A leány gondolkodva megállott, kétségbeesve töprengett, hogy mit tegyen, mohó pillantással méregette a kerítést, hogy át tudna-e ugrani rajta. A tehetetlensége keserüséggel töltötte el, reszketett a nagy izgalomban, s a mellett folyton kiabált el-elcsukló, mindig gyöngébb hangon.

— Katona, hallja, mi lesz magával, ébredjen, ébr . . .

Egyszerre elrohant a ház felé, át a veteményágyakon, hogy rövidebb legyen az ut. Benn még aludtak az öregek. A vén Dobi feje fölött függött a falon egy pisztoly, azt hamar leakasztotta s szaladt vissza a kerítéshez. Azt már nem tudta bevárni, hogy egészen odaérjen, hanem magasra tartva a fegyvert, elsütötte már az uton. Mire kiesett a ke-

zéből a pisztoly, már talpon volt a katona is és bámulva nézett arra, a hol a lövés nyomán még mindig egy tömegben gomolygott a füst. A leány pedig majdnem összerogyott a nagy ijjedtségben s a bokor mögül veszekedett vele.

— Elaludt, felköltöttem. Hiába kiabáltam, nem ébredt . . .

— Hallottam valamit, kedves volt.

— Az, az . . . Ilyen katona, nem szégyenli magát — s leesett a bokor mellé, mert már nem tudott állani a lábán. A többit már sírva mondta, a jobb karját tapogatva, mert nagyon megrántotta a pisztoly a kezét.

— Bezárták volna, biztosra veheti. Álmos . . .

A fiú akkor már mellette térdelt és a kezét fogta.

A SZINÉSZ.

Késő este volt már, mire a kocsi hazaérkezett az ifiúrral. Sok idő telt el a pakolással, meg egy-két helyen az uton is megállottak a diákok egy kis borra, örömére a nagy napnak, amelyen örökre becsapták maguk mögött a nagy szürke ház kapuját. Amint aztán jöttek a keresztutak, amelyek közül az egyik elvisz Gerebenre, a másik Pásdra, a harmadik Berekbe, mindig kevesebb lett a kocsi. Utoljára egyedűl maradt az ifiúr, Kósa Ferencz tekintetes urnak a szép nagy gyermeke, aki most már lehet minden, nyitva áll utja, kezében van rá a papiros.

Az öreg úr megropogtatta a gyerek kezét s nagyon elítélte magában az asszonyt, hogy úgy össze-vissza csókolja a fiát és még sír is boldog, mosolygó arczczal. Mikor észrevette, hogy lassankint az ő szeme is megnedvesedik, amint a szép nagy derék legényt nézi, elfordult s kibámult az ablakon, pedig semmi egyebet nem látott az üvegen keresztűl, mint a veranda vadszőlő falát csupa

zöldet, ami éjjel fekete, egybefoly a nagy sötét világgal.

Mikor a háta mögött már nagyon beszédes lett az öröm, békétlenkedve, vágta el az utját minden szerető szép szónak.

— Vacsorát adj asszony, vacsorát . . .

Amikor már egy kis bort is ittak, akkor kiáltott egyszerre nagyon meglepetve a fiára az öreg.

— Hát a bajuszkádat hova tetted?

Erre az asszony is rápillantott fiára s összecsapta a kezeit.

— Az bizony. Egész este éreztem, hogy valami idegenforma van benned. Mit csináltál? Talán beteg voltál s elhullott?

Az ilyen öreg asszony mindig gyanakodik a betegségre, amely ott ólálkodik a fiatal erős ember háta mögött s egyszerre csak lecsap reá. Ha nem öli meg, mert hát az még se megy csak úgy könnyen, megcsufolja valahogyan. Letarolja a szép göndör haját, teleszórja az arczát bibircsóval vagy egyéb kárt csinál benne.

A fiu azonban megnyugtatta őket. Előbb egy kicsit elpirult, azután azonban hamar kivágta a feleletet.

— Levétettem, hogy jobban nőjjön. Nem, nem volt semmi bajom.

— No hála Istennek.

Sokáig az asztal mellett maradtak. Künn szitálni kezdett az eső, a lassu permeteg csendesen

zizegett a tetőn s amint körös-körül mindenfelé lecsurgott a millió finom csepp, mintha elzárta volna a külső világtól a hombárszerű nagy falusi házat, aminek semmi formája, de az egész, úgy ahogy ott áll, csupa nyugalom, csupa jó mód.

Mikor sokáig hallgattak, egyszerre a fiúhoz fordult az öreg s elmondta a nagy kérdést, ami mindíg elkövetkezik, ha az ilyen nagy fiú kiszálasodik már a tanár urak keze alól s beindul az életbe a kezében egy nagy darab papirossal, amelyen sok okos ember a keze aláírásával igazolja, hogy aki megérdemelte, az érett.

— Aztán gondolkoztál-e azon is valamicskét, hogy mi lesz belőled? Velem ne törődj, nekem mindegy. Doktor, prokátor . . . no mi akarsz lenni?

— Szinész leszek, erre határoztam magam.

Mindjárt lelohadt azonban a bátorsága és kapkodva kezdte el okát adni az elhatározásának.

— Nagy hajlamom van reá, nem is lehetek egyéb, szépen szavallok, mindenki mondta, az igazgató is . . . . Gondoltam, hogy megharagszol érte, de képtelen vagyok lemondani . . .

Az öreg pipált, anélkül, hogy csak a szempilláit is megmozdította volna, az asszony pedig a varrást az ölébe ejtve hallgatta a fiút. Nagy csend lett, ijjesztő hangtalanság, ami telve van sejtelmes félelemmel, hogy mi következik reá. A lámpa körűl az utolsó tánczot járta egy szárnyas bogár s az öreg asszony ollója, a mint a keze reszketett, néha

odakoppant az asztalhoz. A két öreg egymásra pillantott. Az ember rettenetes füstgomolyagot fujt a levegőbe, aztán meg a pipájával volt elfoglalva egy hosszu perczig, nagyon szuszogott s azután beszélt, amikor már ujra alig látták egymást a nagy füstben.

— Én, fiam én haragudnám? Dehogy, az is pálya . . . Aki derék ember, az csak derék ember marad ott is . . . . . A hogy akarod, nekem nincs szavam hozzá.

— Nincs?

— Dehogy van. Itt is vannak színészek, a kaszinó nagytermében . . . . Anyád ismer közülök néhányat. Ide jönnek szalonnáért, meg turóért, meg hát ami ugy akad itt-ott egy kis maradék. Ezek szegény fráterek, az igazgatójuk se egészen jóravaló ember, hanem ezt nem azért mondtam, hogy talán el akarnálak ijeszteni. Te nem ilyen akarsz lenni . . .

— Dehogy.

— Tudtam, fenn valahol Pesten ugy-e? Oda is kell intelligens ember, a pénzkezeléshez, meg ilyesmihez . . . Csak aztán valahogy el ne számitsd magad, hogy ráfizess . . .

— Szinész, apám, az nem kezel pénzt.

— Bizony nem sokat . . . . Persze, persze, hát te csak ugy játszani akarsz?

— Igen.

— Szép; az még szebb. Énekkel vagy csak

ugy? Különben az mindegy, a fődolog, hogy ott légy s kiképezd magad valami jó iskolában. Addig is majd elnézünk ezekhez a szegényekhez is itt ni. Jól játszanak. Néha anyád még az uton is mindig kaczag rajtuk, amint hazafelé jövünk. Van köztük egy nagyon jól nevelt derék fiú is. Úgy a magam korából való ember, ügyvédségig vitte s akkor csapott fel, mert a hivatása oda vonzotta. Azt mondja, hogy nagyon vágyott a színészségre. Most már szeretnők bedugni valahova a telekkönyvhöz, vagy a járásbirósághoz; hanem nem igen megy a dolog. Azt mondják, hogy az ilyen embernek nincs maradása, az most már megy bolondjába erre, arra, nem lehet használni.

— Miket játszik?

— Mindenfélét, amit odairtam neki. Nem rajta áll. Úgy tánczol, ahogy fujják a literátus emberek. Majd megnézzük holnap. Asszony mit játszanak holnap a színészek?

— Valami szomorút . . .

— Kell a kutyának.

— Sekszpirtől.

— Bánom is én . . .

— Hát majd holnapután. Pedig az az izé, az az ügyvéd ilyen szomoru darabokban szokott föllépni. Jó fiú szegény, megérdemelné, hogy ő is vigat játszék. Az jobb lehet, ugy-e?

Mikor egyszer a határról jöttek be, a falu végén egy csomó czigánygyerek állotta el a kocsi

utját. Az öreg urnak tetszett ez a kellemetlen kis had, leszállt a kocsiról s diktált nekik, hogy mit csináljanak.

— Három bukfenczet te kölyök, a levegőben, ugy; most háromszor kiáltsd el nekem: vivát! Most állj a fejedre, úgy . . .

Mikor tovább mentek, még mindíg kaczagott.

— Kis komédiások. Azt kell nekik csinálni, amit én mondok, akárcsak a szinházban, ha valami írófajta ember azt mondja, hogy itt vége van a felvonásnak, hát vége. S az lehet aztán kellemetlen egy színész embernek, ha benne tart még az érzelem s nem kiabálhat tovább. Én már úgy vagyok vele, tudja az Isten, hanem hát ez az én privát gusztusom, nem beszélem bele senkibe, hanem hát nem hiszek nekik. Nekem ne óbégasson kottából . . .

— De édes apám . . .

— Ezt nem neked mondtam. csak ugy a levegőbe . . . . . A purdénak nem nagyon tetszett, hogy dirigáltam neki a hatosért, szerette volna, ha a maga akarata szerint szerzi meg. De nem, tartsa magát a kutya az instrukczióhoz, arra való a czigány, vagy a német, vagy a sváb, vagy mi . . .

Míg mentek hazafelé az öreg még mindíg beszélt. Egyszerre egy kis összetöpörödött házikóra mutatott a botjával.

— Ebben a kis rongyban sokat mulatgattunk, mikor legényember voltam. Beszéd meg nóta, bor, de az Istennek se tűrtem volna el, hogy beleszokjon

s kiadja nekem az ordrét, hogy ezt mondjam, meg azt, meg így, meg úgy. Azt csináltuk, ami jól esett. Ma már ránk mászott a megye, meg a fináncz, meg minden, most már nem lehet, hanem, hogy egy nemtudomki nekem előirja, hogy mit ugassak, azt már mégse tűrném. Ha kell nektek valami szépet mondani, mondom a magam eszéből, itt van, de hogy én a nem tudom micsodának a szavával oda álljak a sok ember elé, aztán rójjam a robotot, azt már nem tenném. A pap a maga nyelvén beszél, a prókátor is, az orvos úgy vág, ahogy neki tetszik... Útálatos egy ember az a prókátor, hogy beállt ide a truppba. Lett volna akármilyen lump, úr marad, így meg értelmezi Sekszpirt..... Tudod mi az? Ledarálja. Egyik jobban, a másik rosszabbul, de mind csak azt teszi. Mindig szebb az, ahogy megirták, mint ahogy elmondja az ilyen szolga, akiket a literátus ember elküld százfelé az izenettel, ezt mondd, azt tedd, így csináld... Nem úrnak való!

Azután hetekig hallgattak erről a dologról, csak jó későre, ősz felé mondta el még az öreg egyszer-kétszer, a maga véleményét.

— Felemás munka, nem akarom rontani a véleményed, de az. A szabad ember, akinek nem parancsol senki, a pennás ember befog a jármába, hogy huzzad az ideáit a vásárra. S ha tetszik neked, ha nem, mert csak minden századik gondolkozik a te gusztusodra, a többit utálod, rátukmálod magadra, kényszerüség az életed, malomtaposás. Semmi uj

forrás, amiből merítsz, mert a te eszednek nem adnak munkát, örökké a másokét közvetíted közötte és mi köztünk, mint egy omnibusz. Megkeseredsz. Megutálod a tespedésed s meggyűlölsz engem, hogy engedtelek s nem fogtam meg a gallérodat, hogy elvigyelek ide vagy oda azok közé, akiknek nincs lánczra téve az agyuk . . . Különben én nem szólok bele, csinálj amit tetszik. Aztán ha megunod, ha látod, hogy milyen alacsony a munkád, ne gyere el a nyakamra sirni. Én abba belebolondulnék. Nincs több fiam, csak te.

EMBERHALÁL.

I.

A báró erdejét már Isten tudja, mióta vágták a parasztok. Nem is vágták, csak lekopasztották esztendőről esztendőre a százados öreg fákról a galyat, összenyalábolták s hazavitték. A hogy másutt megvan a borszüret, úgy itt fát szüretelt a sok szegény falusi. Jó előre megbeszélték, hogy mikor mennek ki csapatostul az erdőbe, ilyenkor hajnalban fölpakolták már a sok nyomorúságos taligát, a mire föltelepedett a gyermek- meg az asszonynépség s a szegény embernek lassu meggondoltságával, lusta tempóban megindult a falu, neki az erdőnek. Napközben aztán többször is megfordultak a taligák az erdő és a falu közt, némelyek, a kapzsiabb népség közűl annyi galyat szedtek össze, hogy karácson táján, a mikor még a koldus is csinál valami kis ünnepséget, egy-két taligával eladtak belőle a városban is s hazahoztak helyette egy szép zöld fenyőágat, meg sok apró színes gyertyát

és papiroson csüngő pojáczaszívet, kosarat, diót, a hogy ez már illendő ilyenkor.

Az öreg báró nem sokat törődött velük. Az valami nagy politikus volt, miniszter is, fenn lakott a fővárosban s kisebb gondja is nagyobb volt, mint a tarbereki erdő. Esztendőről esztendőre hevertek az asztalán a kasznárja levelei a nélkűl, hogy jóformán csak el is olvasta volna. A helyett nagy beszédeket mondott, a miről úgy emlékeztek meg otthon az uradalom körűl a kis birtokos urak, hogy: a báró már megint verekedett. Ujjé, de hogy kiporolta az ellenzék bundáját! A mikor az öreg báró meghalt, a fia következett a dominiumba. Ez aztán gazda volt s egy perczig se türte tovább szó nélkűl a tarbereki erdőben a rablógazdálkodást. Azt mondta, hogy ő maga is letudja vágni a fáját, nem kér segítséget s egy kopogósra fagyott novemberi hajnalban, a mikor megint kigyülekezett az erdőszélére a sok taliga, puskás urasági hajduk fogadták a parasztokat.

— A kinek fa kell, menjen az udvarba. Az ispán úr czédulákat ad ki. Egy taliga ágnak egy egy pengő az ára.

— Mi, hogy egy pengő? . . .

— Egy pengő, éppen annyi.

A sok paraszt összebámult. Sehogyse tudták megérteni a dolgot. Egy-egy kis kompániába szedelőzködtek, megdöbbenve tanakodtak: — egy pengő . . . a fáért, ... aztán megint egy rajba gomolyodott

össze mind a férfi az asszony, körül a taligákban sivalkodott a sok gyermek, fáztak, némelyik a ló elé feküdt, hogy az állat meleg párát fujjon az arczába s nem mozdult a sok emberből egy se.

Dél felé kijött a bíró s azt mondta, hogy igazuk van. Ne hagyják magukat. Ha a báróé az erdő, hát az övé, vigye a hova akarja, de az aprófa meg a száraz ág a falué. Vágják már harmincz esztendeje. Délután pedig jött a zsandár, elvitte a birót. Erősen összeszorították a csuklóit a lakatos lánczczal s úgy hajtották maguk előtt, meglökdösve egyszer-kétszer a puska agyával, mint a lovat. A parasztok jajgatva indultak utánuk, de a káplár a bajonettet mutogatta nekik s azt mondta, hogy belevágja valakibe. Az asszonyok az emberek elébe állottak s mormoló, izgalmas csendesség lett, olyanforma, mint valami veszett káromkodás, a mi csak az ember belsejében háborog.

Haza nem akart menni senki. Most már eléggé megbeszélték a dolgot, hallgattak. A sok nagy csizma kopogott a zuzmarás, dermedt fűben, egymásra néztek, de mindenikben egyformán dolgozott az elkeseredés dühe. Az éhes pillantásuk fölfalta az erdőt, most már a fáját is, az egészet. Sompolygó tétovázó tehetetlenséggel bámulták pár lépésnyire maguk előtt ezt a beláthatatlan rengeteget s még mindig nem voltak elkészülve arra, hogy mit csináljanak.

Az egyik odamorgott a másiknak.

— Az asszony előtt resteli az ember. Ide bolondítottuk őket, aztán most meg olyanok vagyunk, mint a tolvajok.

Perczről-perczre sötétedett s várandósabb lett a hangulat. Közelebb bujtak egymáshoz, mindenik mondani akart valamit. Azért még csak sunyi találgatás volt az egész, egyik a másikból akarta kinézni, hogy vajjon mit gondol. Némelyikben már lihegett a düh s egyszerre aztán nekirontottak az erdőnek. Egy-két nekivadult ember ment elül magasra emelve a fejszét, mint valami zászlót s a többi utána. Most már ordítva szabadult ki belőlük mind a hang, a mit eddig magukba fojtottak, rohantak előre a fák közt és megint az övék az erdő. Messzire kihallatszott a fejszecsattogás meg a hangos össze-vissza lárma, a mivel nekiestek a nagy uri jószágnak. Ez már nem volt a csöndes tallózás, hanem a nekiéhezett emberek dühe, pusztítás, ostrom a más tulajdona ellen. Mikor már ilyenre fajult a dolog, síránkozni kezdtek az asszonyok.

— Baj lesz belőle . . . baj lesz . . .

— Elvitte a zsandár a bírót. Vágjad! A tied! . . .

— Baj lesz belőle . . .

A hajduk futva mentek vissza a faluba. A báró mindenfelé telegrafált, zsandárt, katonát kért. Mi fővárosi ujságírók akkor mentünk le, a mikor már három nap óta dúlták az erdőt a parasztok s azt kiabálták: minden a mienk! — Előbb csak biztatták egymást ezzel, mentséget keresve a pusztításra, a

mitől, megijedtek, aztán már annyiszor mondták, hogy elhitték, meggyőződésük lett.

— Az apám is vágta, meg a nagyapám is! . . . A mi vonatunkkal már egy félszázad katona is érkezett egy főhadnagygyal s a sok városi ur meg a csendes katonacsapat együtt ment ki az erdőbe.

II.

A parasztok összefutottak, a mikor közéjük ment a tiszt. Zavarosan, össze-vissza kiabáltak s most már az asszonyok lármáztak a leghangosabban.

— Mit akarnak? . . . A mienk, minden a mienk . . . Hagyják békében a szegény embert, ha dolgozik . . .

Az asszonyok nekimentek a katonáknak is, a kik hosszu sorban, a puskára támaszkodva jámboran egymásra bámultak s nem igen tudták, hogy miről van szó.

— Menjetek innen, hagyjatok nekünk békét . . .

Egy szőke, hosszu gyerek csendesen, egy kicsit reszkető hangon szólott rá egy erős, kövér asszonyra, a ki a puskáját akarta kirángatni a kezéből.

— Tovább néném, tovább innen, ne bajoskodjék . . . . Akkor már mintha sejtette volna, hogy mi lesz a dolog vége, kérni kezdte. — Menjen haza, menjenek haza mind.

Egy káplár arra jött s durván tovább lökdöste az asszonyt.

— Mars, mars!

Azalatt szóhoz jutott a főhadnagy.

— Emberek, a maguk javára beszélek. Menjenek haza .... Baj lesz. Azért jöttünk ide, hogy magukat kizavarjuk az erdőből, mert az az uraságé. Irás van róla .... Ha nem mennek szépszerével, másként beszélek. A katona nem tréfál. Lássák, mennyi van itt.

— Mink se vagyunk kevesen.

— Azok szúrnak, lőnek.

— Itt a fejsze.

Ezt egy ember mondta, de a mint belekongott a hangja a csendbe, egyszerre kiabálni kezdett mind.

— Nem megyünk, minden a mienk . . .

Körülvették őket az asszonyok s most már összevissza, a dühbe belesáppadva kiabáltak.

— Nem megyünk! Menjenek maguk, mi dolguk van itt!?

Egy gyerek rögöt hajított bele a tömegbe. A kemény sár a tiszt lábai előtt puffant szét. Még nagyobb lett a lárma, rekedt vad ordítozás töltötte be a hideg tiszta reggelt. A tiszt várt. Mikor észrevették, hogy nem veszti el a fejét, csendesebben lettek, csak a kik hátrább állottak, a tájékozatlanok kiabáltak még, egyenkint hallgatva el, a mint észrevették, hogy mindig kevesebben és kevesebben vannak.

Végre szóhoz jutott a főhadnagy. Körülnézett, keresett egy értelmesebb arczot s a mikor megtalálta magához intette az öreges, komolyképü parasztot.

— Ismeri az órát?

— Igen.

Kivette az óráját s megmutatta neki.

— Nézze mennyi van most?

— Félkilencz.

— Magyarázza meg a barátainak is, a mit mondok. Mostantól számítva két óra hosszáig várok. Azalatt kitakarodhatnak az erdőből. Ha akkor még ember lesz itt, másként diskurálunk. Értette?

— Igen tiszt ur, hanem nem megyünk ám . . . Előbb hozzák vissza a birót . . .

Micsoda birót!

— A kit elvitt a zsandár.

— Az a zsandár dolga. — Mielőtt elment volna még egyszer visszafordult. — Emberek, minek mondanék maguknak mást, mint a mi igaz. Higyjék el nekem, hogy baj lesz, ha nem engednek. Mi nem vagyunk zsandárok, a ki bekiséri ezt vagy azt, hanem a ki velünk jön össze, az itt is marad a gyepen.

A parasztok lármázni kezdtek.

— No, no, talán nem olyan hangosan.

— Még hangosabb is lesz, ha a puska kezd beszélni.

A tiszthelyettesek leheveredtek a köpenyegekre a katonák előtt. A kadét sápadt volt s izgatottan beszélt a főhadnagy fülébe, de csak halkan, hogy ne hallják meg a katonák.

— Nem katona kell ide. Háború ez? Ilyen népség ellen inditanak minket . . . Átnézett a parasz-

tokhoz és megirtózott. — Mennyi asszony, gyermek, öreg ember. S hátha igazuk van?

A főhadnagy rászólott.

— Hallgass.

Odaát szervezkedni kezdett a másik tábor. Egyre fenyegetőbb lett a hangjuk s nemhogy fogytak volna, de mindig tömörebb és nyüzsgőbb lett az emberboly, a mibe összegabalyodtak. A mutató pedig szaladt a nagy ezüstórán, a mit maga elé tett a főhadnagy a köpönyegre. Egy óra letelt már, a mikor ujra feléjük indult a főhadnagy. Most már vele ment a tiszthelyettes is, közelről akarta látni ezeket az embereket s ő is mondott valamit németül, a mit nem értett meg senki. Mikor látta, hogy hiába beszél, idegesen hadonászott, mutatta a kardot meg a revolvert, s fölintett az égre. A parasztok komoran fordultak el tőle.

A főhadnagy megint előkereste a maga emberét.

— Volt katona?

— Voltam.

— Milyen sarzsi?

— Káplár.

— Tud németül?

— Nem.

— Hát ki tud?

— Senki.

Erre elővett a zsebéből egy irást, csapkodni kezdte a kezével a kiterített lapot s most már ő is elvesztette a nyugalmát.

— Maguk bolondok, meg vannak veszve. Ide nézzenek. Bele van irva a parancsba, hogy ha nem megy szép szerivel, hát lövünk. — Kirántotta a kardját és lökdösni kezdte azt a parasztot, a ki legközelebb állott hozzá. — Nem megy? Takarodjon! Mars, mars! Nem akarom a vesztüket, bolondok.

— Nem megyek. A mienk az erdő. Nem parancsol itt az ur. Az enyém, meg ezeké . . .

— A király mindenütt parancsol . . .

— Itt még az se . . . Az itt mind a paraszté. Apám is, meg nagyapám is vágták.

A főhadnagy elhallgatott s intett a tiszthelyettesnek.

— Jer.

Visszamentek s ujra végigheveredtek a köpenyegeken. A katonák mozogni kezdtek, megigazitottak magukon egy-egy szijjat, némelyik a bajonettet próbálta kihuzni a hüvelyből, ujra visszacsapkodva, hogy vigan jár-e, az elfogultságukat akarták beletakargatni a hiábavaló mozgolódásba s odasanditottak a tisztek felé a köpenyegre, a miről kifehérlett a nagy ezüstóra. A mutató rohant előre a számok között. Elül az altisztek számítgatták a perczeket s minden nagyobb numerusnál, a mit áthágott az időszántó kis aczéllécz, érezték, hogy átszalad rajtuk a hideg.

Túl pedig munkához láttak a parasztok. Ujra fölfogták a fejszét s nekimentek a fáknak. Olyan volt a munkájuk, mintha a halállal birkóznának.

Szakadt róluk a verejték, a vén emberek ledobták magukról az ujjast, kiabáltak: — Neki hé! Vágjad! — A gyöngébbek erőre kaptak a többi fanatizmusától s biztatták magukat, nagyokat rikkantva: — héjjé! Ne félj pajtás! — Szétszóródtak hosszu ritka sorba, döngött fejszéik alatt a sok korhadt nagy fa, a mint belesuhintottak, némelyik megreszketett, a taligák felé pillantott a tisztásra s szeretett volna fölkapni egyre a sok közül és elnyargalni, de már nem volt ereje ahhoz se, hogy szembeszálljon a lázzal. Sunyin, remegve pillantottak a tisztek felé a kik egymással sugdostak s biztatták egymást.

— Ne félj! Nem lő, nem mer ...

Ujra közéjük ment a főhadnagy. Halvány volt, tétovázva beszélt s nagyokat nyelt, a mig egymás mellé rakta a szavakat.

— Nem mennek, kendtek?

— Nem, a maga erdejébe ur a paraszt is.

— Nem hisznek nekem?

— Nem.

Az egyik fölemelte a fejszét s a főhadnagy felé suhintott vele.

— Leütöm az urat, ha nem megy innen.

A főhadnagy is kardot rántott s végigvágott a fejszés ember arczán. Még magához sem tért a tömeg, már nálunk volt. Rekedten kiabált.

— Hapták! Hapták! Menjenek az urak a katonák háta mögé.

— Mit akar ..., mi lesz? ... Főhadnagy ur? ...

— Kimennek-e az erdőből, vagy nem?

A parasztok megrökönyödve, egymásba bújva, vártak s csak a szájasabbak ordítottak.

— Nem, az Istennek se . . . Egy életünk, egy halálunk . . .

A tiszthelyettes egy fa mögé állott s hozzátámaszkodott vastag derekához. — Reszketett, majd hogy hanyatt nem bukott, mint egy tuskó.

— A ki akar, menjen, a mig tud.

A fa mögé ment a kadéthoz, valamit akart neki mondani, de a mikor látta, hogy milyen állapotban van, szó nélkül ott hagyta. Megint a parasztok felé tartott s a dühtől reszketve kiabált.

— Marhák, barmok! Ki innen . . .

A parasztok egyszerre követ, rögöt, tuskót dobáltak feléje. Egy kemény rög a homlokán találta s föltaszította a feje tetejére a sapkát. Széles, vörös szalagban indult meg a homlokáról a vér, végig az arczán, le a zubbonyra. A parasztok veszettül ordítoztak, most már közelebb jöttek s kopogni kezdett a sok kő és keményre fagyott sár a katonák fején. — Neki, üsdd agyon! Verdd a kutyát! kiabáltak a túlsó oldalról. A főhadnagy zsebkendőjével a vért törülgette le a szeméről, hogy lásson. Mikor visszanézett a legényekre, látta, hogy azok is véresek már s kettőt közülök puskákra fektetve, vonszol hátra a többi. Lihegett, levegő után kapkodott s még egyszer átkiabált a parasztokhoz.

— Ki az erdőből! Ki . . .

Mikor ujra kőzápor repült el a feje fölött, félreugrott a katonái elül és vezényelt.

— Tűz!

Egyszerre dördült el valamennyi puska s aztán nagy csend lett. Iszonyu füst takarta el a világot, nem lebegve magasabban, mint az ember szeme s aztán hallatszott, hogy dübörög a föld a sok csizma dobogása alatt, a mint rohantak el a másik oldalon. A taligákban nyerítettek a lovak, aztán egymásután összeakadva, egymásba gomolyodva rohant végig a mezőn mind, a gazdátlanokat magától vitte haza a ló őrült vágtatással. A fák között pedig halottak és sebesültek feküdtek sorjában nyögve, jajgatva, némelyiknek az utolsó sóhajtását fogta fel az, a ki éppen ráhajolt, egy öreg paraszt pedig a könyökére támaszkodva siránkozott, a mig mindig gyöngébb és gyöngébb lett a hangja.

— Mert egy kis fát gyüjtött az ember télire, egy kis forgácsért, a mit összeszedtünk . . .

A SZEGÉNY EMBEREK PÁRTJA.

A viliamos kocsi üresen indult el a végállomásról. Vörös lámpája erőszakosan furta bele magát, a ködös, szürke sötétségbe. A kocsi elején hegyesre faragott tuskó forma alak dirigálta a fékezőt. Azért volt ilyen különös formája, mert fejére huzta a szürke köpenyeg csuklyáját s ebből csak a szemeit meresztette bele az utba, folyton lármázva a csengővel, akár észrevett maga előtt valakit, akár nem, inkább csak azért, hogy valami hangot halljon. Hátul a kalauz a pénzét számolta. A táskájából kivett egy csomó hatost s egyenkint átolvasta a másik kezébe. Nem ment nagyon könynyen a munka. Az arczán meglátszott, hogy nagyon megkinozza az eszét ez a sok hatos. Mikor végzett velük, a jegyeket vette sorra. Megnézte, hogy melyikből mennyi maradt, megint összenézegette a pénzét s elkomorodott. A káros ember csendes töprengése ült az arczára. Mikor aztán hiába nézegette a pénzt meg a jegyeket, sehogy se akart rendbe jönni a dolog, visszacsapkodta az egészet a

táskába s dühösen rángatta meg az állomásokon a szíjat, amelynek végén a kocsivezető csengőjére billen rá a kalapács.

Egyik állomáson egy földije kapaszkodott föl a kocsira.

— Ni ni Rácz úr, mondta a kalauz. — Micsoda szél hordja erre mifelénk?

— Itt lakom a Palánk-utczában.

— Bádogos még mindig, vagy talán hogy valami hivatalt vállalt, teszem fel, hogy diner lett, vagy mi . . .

— Csak a mesterséggel szegénykedem, verje meg az Isten. Mikor is találkoztunk utoljára, van vagy hét-nyolcz éve, ha nem több. Azóta már kétszer voltam mester. Most már megint csak benn dolgozom a fedőgyárban. Nem boldogulhat az ember. Itt a fábrikában mindent olcsóbban megcsinálnak. Komisz munka, ráfujnak s behorpad, hanem olcsó. A szegény ember még hozzá se fogott s ezek itt már készen vannak vele. Meg szép is. Olyan fényes minden edényük, mint a tükör, agyonnyomják az embert.

— Úgy?

— Agyon. Inaskodik az ember, meg vándorol, hogy majd leszakad a lába, aztán próbál, meg kinlódik s ez a vége. Szerencse, hogy meghalt az asszony . . .

— Elhalt szegény?

— El, el. Isten nyugtassa meg. Magának itt,

látom, jól megy dolga. Ha fárad, hát meg van érte a szép fizetése, biztos . . .

A kalauz a számadására gondolt s megint elkomorodott.

— Éppen azt számitgatom, hogy nem találok hetven krajczárt. Tán hogy egy koronát adtam vissza hatos helyett . . . Olykor-olykor úgy megrohanják az embert, hogy elveszti a fejét. Hiába kiabálok, hogy tele van a kocsi, nincs hely, az úrféle tolakodik, aztán fizethetek. Az embernek csak két keze van, nem négy, mint a majomnak, szakítom a jegyet, szakítom, fizetnek, sürgetnek, leczáfolnak, elől-hátul le- meg felugrálnak, aztán ismerd ki magad. Az ipar csak mégis ipar. Nincsen annyi sok emberrel kellemetlenkedése, nem szidják az urak . . .

— Nem, csak még azt a kis pénzét is lehúzzák a kárba. Rosszúl vágod a lyukat a bádogba, fizetsz, behasad a fedő széle a kalapács alatt, fizetsz. Tiz krajczár, husz krajczár, ötven krajczár, sir az ember, amikor a hét végén elszámol. Maguknál nincs kár . . .

— Nincs, hanem ha felir a rendőr, mert sok a kocsin az utas, a kalauz felel érte, ha nyitva marad valamelyik ajtó, a kalauzt büntetik, ha az urak felugrálnak menetközben, az is az én bajom. Az ipar mégis csak ipar . . . Ha az ember dolgozik, hát csak hasznát látja . . .

Sóhajtott s a zsebeit kezdte kikutatni, hogy

talán valahol megtalálja a hetven krajczárt. A bádogos is biztatta.

— Ott, ott, csak keresse. Nem nyelte el a föld.

— Nincs, csak éppen hogy próbálok úgy vaktában, hátha a kezembe akad.

— Talán a béllésbe csuszott.

Egy darabig hallgattak. A kalauz még mindig a zsebeit kutatta sorra, a bádogos pedig a lámpába bámult s szinte látni lehetett a szemein keresztül, hogy hogyan őröl meg lassu munkájú agya valamit, amit már mindjárt elmond, csak egészen készen egyen vele.

A kalauz befejezte a keresést.

— Nincs, mondom, hogy nincs meg.

— Azt meg én mondom magának, czimbora, hogy bolond, aki tovább is vár. — Közelebb huzódott a kalauzhoz, csak ugy szokásból körülnézett, hogy nem hallja-e valaki és beszélni kezdett a másik panaszos embernek egy csomó háboruskodást, amire mindaketten fölmelegedtek s úgy néztek egymásra, mintha lázuk lenne.

— Van már a szegény embernek is pártja, oda be kell menni. A báró megy a bárókhoz, a gróf a grófokhoz, miért ne álljon a szegény ember is a szegény ember mellé. Igaz, nem igaz ? Ha sokan vannak együtt, majd csak kiokoskodnak valamit. Így csak nem mehet a világ végéig . . . Én is mennék, hanem nálunk betiltották. Az igazgató kihirdette, hogy mindjárt kicsapja a gyárból azt, aki elmegy a szo-

czialistákhoz. Azt a kis falat kenyerét csak mégse hagyhatja az ember. Maga fiatalabb is, meg jó formája van . . .

A kalauz a saját gondolatmenetét követve, szórakozottan ujra nekiesett a zsebeinek s csak úgy magához beszélve, töprengett a baján.

— Nincs meg, a Jézus verje meg, hova lett . . .

— Majd lenne akkor pénz, meg minden . . .

Nem beszélhetett tovább, mert a kocsi lépcsőjére fölugrott egy rendőr. A kalauz szolgálatra készen nyitotta föl előtte az ajtót, a bádogos pedig behuzódott a túlsó sarokba s hallgatott. A rendőr oda se nézett, nekivetette a hátát a kocsi korlátjának s egy-két szót beszélt a kalauzzal.

— A negyvennégyest ma bejelentették nálunk. Nekiment a hatvanhetesnek. Kutya köd van. Haza megy most?

— Nem, még két utam van. Maga már kiállott?

— Ki, ideje is, harminczhat óra óta nem vetettem le magamról a ruhát. Nagy a strapa mostanában az uj főkapitánynyal.

A bádogos közelebb ment. Megcsillant a szeme s most már ő is beállott a beszélgetők közé.

— Sok a munka?

— De mennyi.

— Talán nincsenek elégségesen?

— Még kétannyinak is akadna dolga.

— Hát ez az, lássa, ez az, amiről én beszélek. Itt a földivel éppen egy kicsit kibeszéltük

magunkat. Már kétszer dolgoztam a magam kezére, aztán belebuktam s ugy vagyunk vele, hogy akik nagyobb urak nálunk, azt hiszik, hogy a szegény ember barom, hát hogy meg kellene mutatni nekik, hogy még se vagyunk éppen bitang jószág. Azt beszéltük itt a földimmel, hogy ha van a szegény embereknek pártja, hát bele kellene menni. Nekem igen-igen bajos, mert hát a gyár ellene van, meg itt a komám se igen teheti, kicsapnák a helyéből; úgy kellene megkezdeni a dolgot, hogy a rendőr urak egyszerre csak mondanák meg, hogy az Istennek magának se lesznek kutyái a főkapitánynak, meg a minisztereknek . . .

A rendőr rábámult a rongyos kis emberre s elgondolkozott azon, amit hallott . . .

— Hogy nem leszünk kutyája senkinek . . .

— Azt hát, odavágni nekik a pléhtáblát, aztán könnyen menne minden. A többit elintéznők. Ha maguk nem lovagolnának rá az emberre, meg össze nem taposnák, nagyobb lenne a szegény emberek pártja.

— Nem tapossuk mi.

— Nem-e?

— Nem jókedvünkből.

— Maguknak se lehet valami gyöngydolguk. A jó ruha, meg a fütés, hát aztán még mi. Maguknál se más az ur, mint másutt, csak lehuzzák a kis pénzüket erre-arra, a mikor aztán élni kellene, hát nincs.

— Nincs bizony . . .

— No hát! Nem jobb lenne ugy, ahogy én mondom?

Valahol a gyalogjárón kiabáltak. A lármára a rendőr odapillantott a bádogosra, mintha csak ez a szegény kis ember zajongott volna.

— Ne beszéljen össze-vissza annyi szamárságot.

Felelni már nem lehetett neki, mert leugrott a kocsiról. Ujra ketten maradtak. Tovább már nem beszéltek s amikor a kocsi járása lassabb lett, bucsúzni kezdett a bádogos.

— Hát az isten áldja, földi.

A kalauz csak ugy utána pillantott, mintha valami idegen lett volna s mikor megint beleindult a kocsi a ködbe, kiforgatta a zsebeit s elölről kezdte a keresést.

— A bádogos a gyalogjárón ment tovább. Mikor a kocsi elrohant mellette, utána kiáltott:

— Hát csak gondolja meg, földi, amit arról a dologról mondtam.

A DIVAT.

Egy fiatal iró egyszer nagyon rossz kedvvel ment haza. A felesége megkérdezte, hogy mi a baja? Erre nem felelt, ugy a háta mögött belebökött a könyökével a levegőbe, mintha el akarná lökni magától az aggodalmasan reá bámuló asszonyt s bement a szobájába, ami nem is igen volt szoba, inkább csak egy kis lyuk, ahol elfér egy asztal meg egy szék. Az asszony leült az ajtóval szemben, egy darabig hallgatózott, hogy vajjon mit csinál odabenn az ura, aztán elővette a munkáját és tovább dolgozott, föl, le, át- meg átdöfve a gyolcson a tűt s néha fölváltva a fonalat, lila után sárgát, sárga után zöldet, aztán ujra mást, meg megint lilát, mig egyszerre csak elálmosodott. A tűt beszúrta a gyolcsba, dörzsölte a szemét, nagyokat pislogott, mindig mélyebben vett lélegzetet s csendesen, ártatlanul elszenderedett. Mikor már aludt, benn kopogni kezdett az ura, két-három lassu lépéssel bejárva a

szobát, künn pedig egy dongó verte oda magát néhányszor az ablak üvegéhez. Különben csend volt. Tikkasztó meleg ömlött rá mindenre s az izzó sugarakban szikrázni kezdett a levegő, mintha valami kohóból szabadult volna ki bele minden porszem.

Mikor a csend megkapta már azt a nyugalmas szint, mintha öröktől fogva tartana, hirtelen fölnyitotta a férj az ajtót és kijött. Mikor látta, hogy a felesége alszik, még be is csapta maga után az ajtószárnyat, csak hogy fölébredjen. Hogy az álmos kis teremtés fölrezzent, rákiabált, majd hogy meg nem verte.

— Semmi érdeklődés! Hogy megkérdezné az embert, mi baja, vagy hogy egy kicsit csak utána tudakozódnék annak, vajjon nem bolondultam-e meg még egészen, semmi. Pedig hát én is volnék magának valami, vagy mi.

Az asszony rábámult s nem tudta hirtelen megérteni, hogy mit akar, aztán szorongva kérdezősködni kezdett.

— Megint volt valami kellemetlenséged?

A férj még minidg dühösködött s csak annyit felelt.

— Semmi. — Azután érezte, hogy szüksége van beszédre s nagyon elkeseredve beszélt. Folyt a szájából a sok szó, látszott rajta, hogy reggel óta gyüjti magába a panaszt.

— Irok, irok, töröm magam, pusztítom az eszem s nem jutok semmire. Más csak játszik a

pennával s szaladnak utána. Összeírja a kis hülyeségeit s mert könnyü, olyan könnyü, hogy majd el lehet fujni, belebolondulnak. Semmi mélység, semmi lélek, semmi ész nem kell ahoz, hogy megértsék, azért szeretik őket. A magamfajta bolond pedig kullog utánuk. — Nagyot sóhajtott s hosszasan elgondolkozott. — Pedig néha igazán úgy adom nekik az irásaimat, mintha magamból téptem volna ki. Nem léháskodom a mesterségemmel, nem üzök csufot a pennámból és unnak, unnak . . .

Az asszony nagyon elkomolyodott s keresett valami vigasztalót, amivel megbékítse az urát, de nem tudott mondani semmit, csak elgondolkozott s most már ő is sóhajtott. Azután hosszasan hallgattak mind a ketten. Leültek az asztal mellé s komor, vigasztalan lett körülöttük minden, mintha a levegőben uszott volna a reménytelenség. Mikor egymásra néztek, az asszony csendesen átnyujtotta a kezeit az asztalon s puha tenyerei között melengetni kezdte az ura száraz, kemény öklét. Mintha a vére is átszaladt volna az összeszoritott kezeiken át, egyszerre közös lett bennük minden. Közelebb huzódtak egymáshoz, a férfi az asszony vállára tette a kezét, mintha támaszt keresne és ujra elkezdett panaszolni.

— Megöl a divat. Én se vagyok Jézus, nem tudok minidg tűrni, minden mai napon aláirni azt, hogy tegnap hiába éltem. Nem birom már, nem birom . . .

Az asszony hizelegve hozzásimult s igazán meggyőződéssel hizelegni kezdett neki.

— Csakhogy apuskám, amit ők irnak, az mégis semmi, annak pedig értéke van, amit te irsz. Bele kell tenni a mérleg egyik felébe s lemérni aranynyal meg gyémánttal, meg mindennel, ami drága mert te apuskám okos vagy, ők pedig . . .

Az embert most már egészen elhagyta a türelme, az asztalra csapott s megrázta az asszonyt, hogy hallgasson el már.

— Csak ezt ne mondd, nem akarom hallani. Eleget hallom! Aki maszlagot akar adni, hogy bomoljak tőle, az mind azt mondja, hogy értékes vagyok. Kell az ördögnek! Azt akarom, hogy olvassanak, ismerjenek, hogy én legyek a divat. Meg pénz is kell. Abból éljek, amit a napszámos munkával szerzek?

— Megélünk valahogy . . .

— Valahogy meg, de én nem valahogy akarok élni. Érzem a jogomat, ha te nem érzed, hát akkor te sem értesz. Adják meg, ami az enyém. Nekem is van annyi eszem, mint azoknak, akik a divatot legelik. Nekem is családom van. Nemsokára itt lesz a gyerek, az anyámnak is jól esnék, ha néha egy pár krajczárt küldhetnék neki. Nem akarok egyebet, mint élni . . .

Az asszony önkénytelenül is utána mondta:

— Élni, élni . . .

— Azt hát, persze, semmi egyebet. — De azután

elgondolkozva hozzátette. — Mégse csak ennyit . . . Egyebet is szeretnék. Kicsinyesség, gyerekség, de azért szeretném, ha emlegetnék a nevem, ha amikor megjelenek az ujságban, leveleket kapnék innen-onnan, gratuláczziókat, ha járnának utánam a kiadók, kedvemet keresnék a szinház-direktorok, ha egy kicsit elkényeztetnének. — Mosolyogva nagyot nyújtózkodott, mintha már ebben a puha dédelgető kényelemben feküdnék és sóhajtva mondta tovább: — Ez jó lehet. Valahogy úgy megy az egész, hogy azt mondják: — No te író ember, hát megmutatjuk, hogy szeretünk, megölelünk . . . Azt szeretném . . . Hogy az a nehány ember mit mond, akinek az ízlése az enyémhez hasonló, az hidd el, nagyon mellékes. Az egésznek más a véleménye, mulatni akar. Ha én mulattatni tudnám . . .

— Hiszen tudod.

— Másképpen . . . Megbróbálom, hogy vajjon tudnék-e valamit összehazudozni, ami tessék. Irok valami nagyon furcsát, divatosat.

— Nem tudsz.

— Dehogy nem! Összecsapom egy félóra alatt. Lesz benne . . . mi is? . . . Igen, lesz benne két ur, egy párbaj, aztán póz, póz s a vége igv: — Uram! Én meghalok, ő nagyságának csókolom a kezét, agyő! — Igaz ugyan, hogy az ember, ha meglövik, előbb ordit, aztán harapja kínjában a fűvet, ha még van hozzá ereje; de így szebb. Van egy gróf, egy báró és egy uralkodó herczeg; hogy ki, az mind-

egy, csak messze legyen, hazudni tudjon róla az ember, amit csak akar . . .

Amint gunyolódott, megjött a kedve. Tetszett neki, hogy kifigurázta az ellenségeit. Mikor az asszony még mindig komoly maradt, boszankodni kezdett.

— No, nem hiszed, hogy megirom. Majd meglátod most mindjárt . . .

Bement a belső szobába s nem került elő csak este. Nagyon kimerültnek látszott, alig nyult a vacsorához, s csak később, amikor bort is ivott, mondott egy pár szót, különben némán bámulta maga előtt egész este az abroszt.

— Elkezdtem valamit, de nem megy sehogyse. Egy tisztről irok, szeretnék nagy gavallért csinálni belőle, urat, de nincs pénze. Én tudom, hogy nincs neki. Próbáltam mással is, de én nem úgy látok semmit, ahogy más szeretné s az én szemem jobb, — hidd el . . .

Az asszonyt már elhagyta a türelme s békétlenül vágott bele az ura szavába.

— Minek kínzod magad? Megbolondultál?

A férfi nagyot sóhajtott.

— Meg, meg, azt hiszem én is . . .

A BIRTOK ÉS A HÁZ.

Az asszony azt mondta, hogy ha majd sok pénzük lesz, házat vesznek, a férfi pedig spekulálni akart. Azt mondta, hogy egy kis vállalat mindíg kifizeti magát, csak okos legyen az ember.

— Már pedig mégis jobb a ház. Először is van benne az embernek olyan lakása, amilyent akar. Parancsol a házmesternek. Próbálja ezt meg valaki, ha nem háziur. Van biztos jövedelme, nem sok, de biztos, és nincsen kitéve semmi kellemetlenségnek.

— Akkor is jobb a földbirtok. Ott legalább kisérletezhet az ember. Ha semmire sem megy a répával, megpróbálja a repcét. Gyönyörüen feloszthatja a földjeit, hogy aki az országuton végighajt mellettük, mindjárt tudja, hogy kíé a birtok. Csupa szép széles szalag, egyiken buza, másikon rozs, a harmadikon zab, ami sohase egyszerre érik s gyönyörü árnyalatokat játszík a szinekben, mikor a nap süt. Továbh a ritkás, sötét tengeri s mind belenyulik

mélyre, elkeskenyedik s elvész egymásba, amikor a szem már nem képes a vonalakat követni. Ez beszéd!

— Beszédnek beszéd, de nem okos. Ez már uradalom, valami nagy majorátus, olyasmire pedig mi nem is gondolhatunk.

— Miért ne? Az egyik sorsjegyünknek hatvanezer forint a főnyereménye. Ha azt megütjük, mindjárt vásárolhatunk ugy százezer forintért birtokot. Negyvenezret rátáblázhatunk . , .

— Már adósságot csinálnál. A férfiaknak már a vérükben van az adósságcsinálás. Anélkül élni se tudnak.

— Csak nem is kezdek kevés pénzzel ilyesmibe — ha az ember úr, hát legyen úr. Ház nekem nem kell, hiába is erőszakoskodol. Hogy én vigyázzam, hogy hova öntik a cselédek a mosogató vizet? Olyan nincs. Aztán ismerem magam. Ha háziúr volnék, mindig visszagondolnék a lakókoromra, hogy milyen lótás-futás volt a fertálykor, míg előkerítettem a házbért. Az asszony persze elfelejti az ilyesmit, mert nem is tud róla. Azt hiszi, hogy az csak olyan könnyü. Ha valaki hozzám feljönne s azt mondaná, hogy nem tud fizetni, biz' én megérteném a baját, vele együtt sopánkodnék s aztán itt van, mi lenne a jövedelemmel?!

— Azt csak bizd rám. Te sopánkodnál vele, én meg kidobnám, ugy, hogy a lába se érné a földet. Hogy az én házamban valaki ne fizessen, arra nincs eset. Ki kel választani a csupa jó lakót, lehet

azt látni, már amikor a szobákat nézik, hogy kibe mi lakik. Aztán rend van . . .

— Hát a rossz lakó hova menjen?

— Bánom is én, ahova kedve tartja.

— Nem tűröm, hogy így gondolkozz. Hova tetted a szivedet, a zsebedbe?

— Akinek családja van, az ne osztogassa el a házát a rosszfizetőknek. Különben hiszen van butora mindenkinek, azt ki nem viszi, amig rendbe nem jön a hátralékkal.

— Bizony pedig annak a mosónénak, aki a pinczében lakik, nem venném el a párnáját. Hadd fusson a nyomorult . . .

— Mosóné sohase is kellene a házamba. Azoknak mindig reparálni kell a vizvezetéket. Azt hiszi, hogy az ember arra gyűjti a garast . . .

— Különben is nekem birtok kell és vége; szép, nagy, széles tarló őszire, ahol kedvemre lovagolhatok.

— Azt pedig sohase engedem meg.

— De én lovagolni akarok.

— Elég hosszu a seprő, ülj föl rá.

— Este jönnék haza. Csupa tajték lenne a lovam a nagy vágtatás után.

— Még vágtatni is akarsz! Jézusom, te meg vagy bolondulva, szerencsétlenné akarsz tenni mindnyájunkat, engem is, meg Lajost is. Nem gondolod meg, hogy mennyi szerencsétlenség történt már a lóval . . .

— De én megszoritanám a térdemmel s nagyot rántanék a száján . . .

— Megszoritanád, már hogy mondhatsz ilyet? Nem engedem, hogy ráülj. Lajoska, kérd a papát, hogy ne üljön lóra.

— Pedig hiába! Most már hagyj nekem békét. Még a gyereket is rám küldi, hogy nyívogjon a nyakamon. — Hallgatsz már, kölyök! Majd ha elküldlek a katona-iskolába, megtanítnak becsületre, hogy hogy szólj bele az apád dolgába.

— Hova küldöd?

— Katonaiskolába.

— Hiszen még három esztendős sincs.

— Majd lesz nagyobb is.

— Bizony nem fogod pedig katonaiskolába küldeni, ezt én mondom neked.

— Csak legyen hét éves, majd megtanítják ott emberségre, ha az anyja tönkreteszi a nevelését.

— Te beszélsz nevelésről? mit értesz te ahoz...

— Már pedig ennyi idős korában olvashatna is már, meg gimnasztikát tanulhatna.

— Tán még abroncsot is ugratnál vele?

— Miért ne, azért fiu. A lánynyal persze egészen másként lesz.

— Hiszen nincs is lányod.

— Majd lesz.

— Most már meg az Isten dolgába is beleszólana.

— Nekem is van ahoz egy kis közöm. Most

majd még könyvet is fogok irni arról, hogy hogyan kell nevelni a gyermeket. Két kötetet, egyet a fiúkról, egyet meg a lányokról.

— Én meg kidobom az ablakon mindakettőt.

— Majd fölszeded.

— Mit akarsz a leánynyal, miért szólsz bele már abba is? Tán apáczát akarsz belőle csinálni?

— Nem, orvost.

— Mit?

— Orvost.

— Hogy az egyetemre menjen?

— Igenis, oda fog menni.

— Nem fog odamenni.

— Majd megmutatom.

— Én pedig inkább most leugrom az emeletről, semhogy ezt megérjem.

— Meg kell neki élni.

— Akkor is legyen tanítónő.

— Azok éhen halnak.

— Ha arra való lesz, ugyis férjhez megy.

— Nem kell.

— Azt majd ő fogja elhatározni, nem te.

— Majd csak én is beleszólok.

— Ez az ő dolga, meg az enyém.

— Nem akarom, hogy senkit is szerencsétlenné tegyen. Az asszony egyebet se tud.

— Te talán az vagy.

— Az.

— Én tettelek azzá?

— Te.

— Mivel?

— Beleszólasz minden dolgomba. Ha birtokot akarok . . .

— Azt nem is engedem meg.

— Lovagolni akarok . . .

— Csak nem veszem a lelkemre, hogy kitörd a nyakad.

— Azt akarom, hogy fiamból katona legyen. Értetted?

— Hogy láb nélkül jöjjön egyszer haza. Nem hagyom, hogy nyomorék legyen.

— A leány pedig orvos lesz, erre megesküszöm· Olyan igaz, mint hogy itt állok.

— Előbb majd a sírba teszel engem, aztán tehetsz, amint akarsz.

— Teszek is.

— Tégy . . .

Erre félreültek két sarokba. A férfi úgy nézett maga elé, mintha közel állana már a kétségbeeséshez, az asszony pedig behunyta a szemét s azon gondolkozott. hogy vajjon itt hagyja-e ezt a kegyetlen embert, vagy még tűrjön neki. Teljes egynegyed óráig nem szóltak egymáshoz, azalatt Lajos úrfi ide-oda csúszkált köztük, mintha a póstát hordaná egyiktől a másikhoz. Azután egymásra nézegettek, de csak lopva és nagyon haragosan. Mikor már nagyon megunták magukat, a férfi békülni kezdett. Odament az asszonyhoz, simogatni kezdte az arczát és a haját·

— Nem baj no, öregem, beleegyezem én a házba is.

Az asszony fölugrott, bement a másik szobába, hangosan becsapta maga után az ajtót s csak visszakiáltott.

— Most már az se kell.

AZ ELSŐ LÉPÉS.

Hardy Pál ur a fiát várta haza. Az asszony ment ki az állomásra. Sokáig nem jöttek, az öreg ur odahaza már türelmetlenkedett. Már egy másik kocsiba akart fogatni, hogy eléjük menjen, amikor gyors ügetésben a tornácz elé kanyarodott a kis sárga bricska s leugrott róla a fiatal Pál, hogy gyöngéden, mintha amig emelte, addig is csak simogatná, lesegitse az édes anyját. Hardy Pál ur, az öreg, csak egy kicsit megkésve jött ki a szobából s akkor is a szivarját ropogtatta az ujjai közt, mintha azzal volna nagyon elfoglalva. Mikor már befelé hordták a ládákat, akkor kezdett beszélni, egy-két kurta szóval megemlékezvén a mult esztendőről, ami bizony pedig belekerült az ifiu ur révén háromezer és egynehány pengőkbe.

— Letetted az érettségit?

— Le apám.

— Hát a zálogházzal hogy állunk?

— Itt vannak a czédulák.

— Azután nem buktál meg?

— Nem apám.

A felesége kiszólott a szobából. A nagy ut után egy kis pihenést akart kikunyorálni a fiának.

— Hagyd öreg, tán ledül egy kicsit a kanapéra.

— Pokolba . . . — Megint jól megnézte a fiatal urat s ahogy a megelégedés egy mosolygásban átszaladt az arczán, látszott a piros, nekigömbölyödött képén, hogy gyönyörködik benne. A fiatal Pál ur szép, erős, izmos falusi legény volt. Karján megfeszült a kabát, amiből ugy látszik, kinőtt egy kicsit; nagy, a korához mérten talán tulságosan is nekifejlődött, mellén követ lehetett volna morzsolni pörölylyel, széles vállain pedig könnyedén emelhette volna a zsákot, nem pedig nyögve, hanem csak ugy mulatságból. Csak az arcza maradt meg gyermeknek. A nagy erő nem boritotta rá azt a durva keménységet, ami ruttá tesz majdnem minden nagy erejü embert. A szemei mosolyogtak, hamvas-piroskás arcza ragyogott a gondtalan csendes megelégedésben, lekaczagott róla az a vad jókedv, aminek nincs semmi különös oka, csak beállit s rózsás, csiklandós felhőbe takargatja az ilyen okos nagy fiút.

— Sok szamárságot összetanultál? — kérdezte az öreg, kifordulva az udvar felé, hogy a kocsist is lássa, meg a lovakat.

— Nem, nem sokat, igazán nem sokat.

Benn már teritettek. Egy vén legény járt az asztal körül régi nehéz, czimeres ezüsttel s egy szobalányt dirigált, aki meg a tányérokat hozta. Az

öreg ur megkinálta a fiát szivarral, nagy szemöldökei alatt alattomosan lesve, hogy vajjon nem fog-e tikogni a füsttől.

— Erős?

— Nem baj.

Este korán lefeküdt az öreg. A fiú sokáig fenmaradt az anyjával s az ebédlő nagy lámpája alatt édes jó gyermek lett a szép öreg asszony mellett. Szorongatták egymás kezeit, néha ráhajtotta a fejét az anyja vállára s elmesélte, ami éppen eszébe jutott. Az öreg asszony nyelte a szavát. Minden érdekelte s néha egy-egy perczre behunyta a szemét, hogy jobban hallja a gyermek kellemes, fiatalos hangját, ami elbájolta, mint a muzsika.

— Mamám, nem vagy álmos?

— Nem fiam, csak mondjad.

Másnap reggel az öreg ur befogatott az úrfikocsiba négy lovat s amikor már a kezében tartotta a gyeplőt, bekiáltott a fiának.

— Gyere hé, ülj mellém. Megyünk.

— Hova?

— Mi közöd hozzá? Csak elindulsz még egy uton az apáddal . . .

Már elindultak, amikor visszakiáltott az asszonynak.

— Megyünk mutter korhelykedni.

Mikor a városban beállottak a vendéglőbe, tíz forintot adott a kocsisnak s ezzel aztán el is búcsúzott tőle.

— Egyhamar nem lesz szerencsénk egymáshoz. Kitekerem a nyakad, ha baja esik a lónak.

Azzal karonfogta a fiát s a nyakukba vették a várost. Elmentek a boltokba, itt is ott is vásárolt valamit, s mindenütt megmutogatta a szép nagy gyermeket is.

— A fiam. Most végzett . . . Diák volt, de nem igen sokat ette a betüt. Olyan magamfajta svihák lesz belőle. Úgy látszik.

— A jogra tetszik menni? — kérdezte az egyik ismerős boltos.

Az öreg felelt a fia kelyett.

— Még nem lehet azt tudni. Majd kripróbáljuk, hogy mihez van hajlandósága, már próbálgatjuk is.

Este visszamentek a nagy vendéglőbe, beültek egy sarokba s rendeltek és unatkozva ettek. Valami kis bort is rendeltek hozzá, egészen közönséges fajtát, amit alig lehet nyelni. Akkor villant meg az öregnek a szeme, mikor egymásután jöttek az ismerős úri vendégek, a főispán, meg egy más birtokos, a szomszéd faluból, akivel csak követválasztáskor szoktak néha összejönni, meg egy másik ur, a ki a bariton hangjáról nevezetes. Lassankint összejött a társaság. Paroláztak, s a mikor már hangosabbak lettek, előkerekedett a czigány is körülnézni, hogy vajjon nem adja-e elé magát valami. Még nem jutottak el a nótáig, arról panaszkodtak, hogy már az idén se lesz semmi ára a buzának, úgy hogy a cseléd mind kötnivaló.

Ezen közben dúdorászni kezdett az öreg valami monoton keserves nótát s még csak az ajtó mellett csendesen kisérni kezdte a czigány is. Kedvet kapott más is s egyszerre hangos lett a nagy füstös szoba. Már tánczoltak is, félredobálták az asztalt, hogy hely legyen. Közben ittak, belerepedt egy-egy pohár a koczintásba s mikor bejött a rendőrkapitány, hogy egy kis csend legyen, odaültették az asztal mellé s a czigány tust huzott, a mig a szájába öntötték a bort, hogy ne óbégasson.

Már éjfél után vetődött be a nagy szálába két tiszt, egy főhadnagy meg egy vén szürke kapitány. Ezek is jól vacsorázhattak valahol, mert muzsikát akartak. Telerakatták az asztalt borral, belecsapkodtak az üvegek közé a karddal, hogy csörömpölve hullott szét a sok csengő szilánk s kiabáltak a czigánynak, hogy odamenjen, a katona az ur.

Az öreg Pali úrnak felragyogott az arcza, megpödörte a bajuszát s míg lassan fölemelkedett a székről, odaszólott a fiának:

— A tied a főhadnagy, az enyim a másik.

A többiek egyszerre körűlvették őket, de már hiába. Az öreg előre ment, a fia meg utána s aztán egyszerre vége lett mindennek. Míg az ember tizig számlál, a katonák már az utczán voltak. A rendőrkapitány szaladt utánuk, hogy a sapkájukat kivigye nekik, a többi meg benn éljenezte a vitézeket, akik csendes nyugalommal hajtottak fel egy-egy pohár bort a munkára s nem néztek egy-

másra, nehogy összemosolyogjanak, ami kérdésnek látszanék.

Egy óra mulva már ott volt négy tiszt. A két Hardy is adott hozzájuk négy urat s aztán hamarosan rendbe jöttek.

Másnap már az egész város tudta, hogy mi lesz a kaszárnyában. Elállották az utczát, alig tudott helyet szorítani a kocsiknak a rendőrkapitány úr. Kilencz órára vége volt mindennek. Az öreg úr az arczára kapott egyet a szürke kapitánytól, a főhadnagy pedig egy derekas vágást a mellén keresztűl le a csipőjéig. Még egy kicsit mámorosak voltak. Összecsókoloztak mind a négyen s most már együtt mentek vissza a nagy vendéglőbe.

— Bevezettem a fiamat a világba öreg czimborám, — mondta a vén Hardy a szürke kapitánynak. Épen kapóra jöttetek . . .

VIRTUS.

I.

A mi fiatalságunk hires volt a nagy duhaj bálokról. Nem afféle közönséges tánczok voltak azok, a milyet másfelé is produkál a tüzoltóság, meg a polgári egyesület, hanem egészen különleges sárvári bál, a hova messze földről eljöttek mulatni a könnyű lábu lányok. Beleszédültek a tánczba, elkábultak, részegek lettek a muzsikától, csupa tüz lett az arcza a leghalaványabbnak is, a legénynép pedig kurjongatott, fölleget taposott föl a padlóból, por volt az egész nagy szála föl a padozatig, a melyben elkeveredtek a párok s csak úgy ki-ki fordultak belőle a szomszéd szobákba, mintha a forgószél kavargása dobta volna ki őket magából. Hogy tovább dicsekedjem a hireségünkkel, ezek azok a bálok, a hol az egyik banda arra vár, a mig kidűl a másik, hogy a helyébe álljon s aztán ujra fölvált-

ják egymást, mert az urak birják akár három nap és három éjszaka egy huzamban, a czigány kezéből pedig a sok friss után kiesik a vonó. Itt kerülnek össze sok jó tánczu legények sok jó tánczu lányokkal az egész hosszu tánczra, a mi a bál után következik s vénségben végződik s itt ismerkedett meg Gerbenczey Pál, a világ lumpja Heves Margittal, a kinek az apja pedig az utóbbi időben maga volt a józanság, ámbátor hogy fiatal esztendeiből sok emléket beszélnek a vénebb emberek a behajigált tükrökről és a csapatonkint lenyakazott borosüvegekről, a melyeket az ifjú Heves György úr küldött át a másvilágra egy-egy jó pillanatban.

Szóval, a fiú nem illett bele a Heves-családba. Az öreg dühbe jött, ha csak hallott is a dologról.

— Mit? Az a korhely akarja a Margitot. Az éjjel is reggelre virradt a czigány mellett. Ilyen mulatós úrfi nekem nem kell, ha mondom . . .

Az örg asszony engedékenyebb volt. Azt mondta, hogy nem illik ilyen hebe-hurgyán kimondani, hogy így vagy úgy. Vannak emberek, a kik hajdanában szintén éppen ilyen nagy korhelyek valának s azért mégis jutott nekik feleség. Aztán meg mit csináljon a szegény fiú. Iszik, ha bosszantják . . .

— Ki bosszantja? Csak nem én! A miért nem dobom oda neki a leányt?

— Nem azért mondom, csakhogy hát elkeseredik szegény.

Az öreg Heves pedig nem engedett és így

esett meg az a skandalum, a mi egy következő bált egészen tönkre tett, ne rójja föl az isten ezt bünül a fiataloknak.

Az urak a szomszéd szobában ittak vagy tizennégy asztalnál. Közben némely asztalon kártyáztak is, de azért inkább a borban volt túlnyomó a mulatság. Heves György úr több tekintélyes és mindíg nagyon józan életü polgárral poharazott, míg távolabb, a harmadik asztalnál a lumpok koczintgattak. Ezek közt volt az öreg Gerbenczey is. A két vén ember csak lopva pislogott egymásra s ha rajta kapták egymást azon, hogy oda-oda pillantgatnak a másik asztal felé, hirtelen elkapták a fejüket s rettenetes mogorván bámulták meg maguk előtt asztalt.

— Az a fráter, úgy látszik, haragot tart velem, a mióta fiának kiadtam az utat — mondta mogorván — hanem hát csak tessék. Ha volna egy csöpp becsület benne, idejönne, aztán mondana az embernek egy-két jó szót. Úgy tán mennénk valamire. Én ugyan nem sokra becsülöm a karakterét, hanem szeretem a barátságot.

Egyszerre csak egy cseléd rontott be, utat tört magának a pipafüstben a Heves ur asztaláig és elkezdett jajgatni.

— Tekintetes ur tessék hazajönni. A tekintetes asszony azt izeni, hogy hamar szedje a lábát. A kisasszony nincs sehol, elvitte a Gerbenczey ifjur. Én láttam, a mikor felültek a kocsira, fusson ki a

szemem, ha nem láttam, hanem azt hittem, hogy csak úgy trappolni mennek a lovakkal.

Egyszerre ugrott föl az asztal mellől a két öreg, a lump meg a józan. Heves ur méregbe jött, a mikor még mindíg ott sipítozott előtte a cseléd s rákiabált:

— Fogd be a szádat. Mondd Jánosnak, hogy adja ide a bundát s szaladjon haza. Fogják be a négyest. Agyon verem őket, ha nem lesz készen minden, mire haza érek.

Gerbenczey ur is kikiabált az előszobába.

— Mihály szaladj haza. Rud mellé a Rigót meg a Mocskost. Tedd a puskám a kocsiba. Te is ülj fel a bakra. Itt legyetek. a mig ötvenet számlálok.

Heves ur rákiabált a lányra.

— Mit állsz itt! Merre mentek?

— Az országuton Galambos felé.

— Indulj haza.

A másik asztalnál meg Gerbenczeyt faggatták az urak, hogy mit akar a puskával. A vén korhely már nyugodt volt, mosolygott. Látszott az arczán, hogy tetszik neki az állapot.

— Nem nagyon, hogy akárki is viczczeljen a fiammal. Ha szereti, az övé a lány. Most már majd ketten beszélünk.

Heves úr átkiáltott a tulsó asztaltól.

— Én is ott leszek.

A vén Gerbenczey fölrántotta a vállát, mintha

azt akarta volna tudomására hozni mindenkinek, a kit illet, hogy ezzel ugyan nem sok van mondva s visszakiáltott:

— Hát leszünk hárman.

II.

A faluból előbb hajtatott ki a Heves úr kocsija, de rögtön utána ment a Gerbenczeyé. Irigykedve nézett utánuk mind, a ki csak szereti a lovat meg a hajtást. A kisebb urak, a kik ilyen becsületekben némely itt nem eléggé méltatható okok miatt csak a passziv gyönyörűségre tarthatnak számot mindaddig, mig a földek föl nem szabadulnak egynémely zár alul, fogadásokat kötöttek, hogy melyik ér hamarabb nyomába a lánynak. Meghányták-vetették a kérdést s általában az volt a vélemény, hogy a vén Gyuri négyese csak négyes, szép, formás, hanem a Gerbenczey lovai jobban futnak. Azonban hát mégse volt bizonyos, hogy egyáltalában beérik-e őket, mert ma már gőzös van, ha arra felülnek, szaladhatnak utána. Annak meg aztán nem kell országut, hanem repül Pest felé is meg lefelé Brassónak, üthetik a nyomát bottal, ha egyszer megindul. Még a telegráf is olyan, hogy csak a tolvajnak meg a policzájnak jó, de a ki igaz uton jár, eltévelyedik rajta, hát nem egészen bizonyos, hogy utólérik-e őket.

A két kocsi pedig rohant egymás után az uton. Néha az egyik emberelte meg magát, majd meg a másik. Egymás elé vágtak, de a ki vadabban hajszolta a lovait, annak pihenni kellett egy-egy hágón s csak nem tudtak egymás nyomába érni. A közben bolondul mentek mind a ketten előre az országutra. A kerekek küllői összeszaladtak egy karikába s kocsik alatt, a lovakról sárgás, tenyérnyi foltokban, szakadt le a tajték s egyik-másik már reszketett és összerogyni készült a hajszában.

Hátul meg kiabáltak az urak.

— Csapj közibe! Repüljön a kocsi, mert szíjat hasítok a hátadból, ha nem haladsz.

Már csak egy nagy lejtő választotta el őket Bereghalomtól. Ez volt a czél, mert köröskörül nagy vidéken az volt az egyetlen hely, a hol meghúzódhattak a szerelmesek.

Itt már valóságos hajtóvadászat lett a hajsza. Minden különösebb ok nélkül, voltaképpen csak a becsületért előbb akart mindenik bejutni a városba, mint a másik. A leány meg a fiú már másodrendű kérdés lett. A fontos csak ez a verseny volt, a miről évekig fog beszélni a megye. A lovak nekivadulva iramodtak neki a hegynek s fejüket a szügyükbe vágva rohantak le a lejtőn, a koesikban pedig kipirulva állottak föl az urak, mintha ezzel is segiteni akartak volna a repülésben.

Gerbenczey hátul volt és sehogyse tudta beérni a négyest. Rekedten kiabált a lovakra, meg a kocsisra,

de hiába, a távolság csak megmaradt közöttük. Egy fordulónál hirtelen fölkapta a puskát, egy pillanatig czélzott s belelőtt a csendbe. A kocsis jól összefogta a gyeplőszárakat, hogy ne veszítsék el a fejüket a lovak a nagy durranásra s mint a vihar rohantak el a Heves ur kocsija mellett, a melyben hiba esett, mert az egyik első ló fölfordúlt a lövés után. Már messze jártak, a mikor Heves úr még mindig rettenetesen káromkodott. A kocsis lekapcsolta az első két lovat s kettesben rohantak a másik kocsi után. Ez a kis veszteség azonban eldöntötte a versenyt, már nem tudták beérni a kocsit s mire a megmaradt lovakat bekötötték az istállóba, akkorra már javában párolgott a jászol mellett a Gerbenczey két sárgája. Heves ur zsebrevágta a revolvert s bement az étterembe. Azt mondta, hogy most már kiadja ennek a betyárnak az apai jussát is meg az anyait is, úgy agyonpuffantja a gyönyörüséges fiával egyetemben, hogy többet egyet se szólanak. A lányt meg viszi haza.

III.

Benn Gerbenczeynek már kompániája is akadt. Egy pár városi pajtással ült egy sarokasztalnál s éppen a vendéglőssel tárgyalt.

— Aztán igazán itt vannak?

— Itt, tekintetes ur, a nyolczas számban.

Gerbenczey ur az urakhoz fordult s csillogott a szeme, a mint eldicsekedett a históriával.

— Szereti a gyerek a lányt, hát csak nem hagyja magát. Az övé, ha hozzá húz a szíve. A lány mindig azé, a kibe szerelmes. Ha akadnak olyan vén bolondok, a kik az útjába állnak, hát segít magán. Nem igaz?

Az urak ráhagyták, hogy igaz bizony, már hogyne volna igaz s telerakatták az asztalt borral.

Heves úr a másik asztalnál telepedett le, félig hátat fordítva a kompániának s hívta a vendéglőst.

Erre már fölpattant Gerbenczey.

— Nem megy egy lépést se. Ide áll mellém. A ki beszélni akar magával, az jöjjön ide, majd a szemébe nézek.

Az urak kaczagtak s az egyik egy termetes poharat színig megtöltött borral s átküldte Heves úrnak. Rátette a névjegyét is illendőképpen. A felkínált falusi uraság azonban csupa méreg lett a költözködésre. Falhoz csapta a poharat s fölszedelőzködött, hogy kifelé menjen. Azt mormogta, hogy a kinek nincs helyén az esze, azzal nem áll szóba.

Gerbenczey fölugrott az asztal mellől s odakiabált a szomszédhoz.

— Engem tart az ur bolondnak?

— Olyan formán.

Nagy szünet következett. A két ember veszedelmes mérgesen meresztette egymásra a szemét s Gerbenczey erősen szorongatta egy üveg nyakát,

hogy most már mindjárt odavágja a Heves úr fejéhez. Mielőtt azonban idáig jutottak volna, elkaczagta magát.

— Igaza van neki.

Heves úrnak az se tetszett.

— Már miért volna igazam.

— Nem az urhoz szóltam.

— Nem-e?

— Nem hát. A ki velem a másik asztaltól tárgyal, — azzal szóba se állok.

— Tán hogy odamenjek?

Meg is indult, de nem valami barátságos szándékkal. Kifeszítette a mellét s egyenesen Gerbenczey úrhoz akart férkőzni, a ki pedig az asztal túlsó oldalán ült. Az urak azonban hamar útját vágták a verekedő kedvének. Egyszerre négyen is körülvették, lehúzták róla a kabátot s e közben azt tárgyalták vele, hogy a ki haragszik, annak nincs igaza.

— Ha szereti a fiú a leányt, hát neki kell adni.

— Ki mondja azt, hogy kell? Én nem adom Ha még másforma volna, nem ilyen, e fajta.

Gerbenczey büszkén kivágta a mellét.

— Jó faj ez: Nem kérem az úrtól kölcsön a magáét.

Az urak leültették a vendéget, bort töltöttek a poharába s biztatták, hogy igyék. Fel is köszöntötték s aztán a fiatalokról kezdtek el beszélni, a mire különösen Gerbenczey érzékenyedett el.

— Szegény gyerekek.

— Mit szegény! Van annak a lánynak annyija, mint az úr fiának.

— Nem azért mondtam, hogy pattogjon az úr.

— Nohát.

Sokáig hallgattak. A fiatalokra gondoltak mind a ketten s a nagy csndben rábámultak egymásra, de már mintha nem lettek volna olyau mérgesek. A Gerbenczey úr szeme lassankint vizes lett abban a nagy örömben, hogy milyen szépen megsegítette a boldogságát a fia s áthajolt az asztalon Heves úrhoz.

— Öreg czimbora, csak nem haragszol.

Megölelte s magához szorongatta a véu embert, a ki pedig még mindig nagyon haragos volt és dörmögött, ámbátor már mosolyogni kezdett az arcza s a míg beszélt, remegett a hangja.

— Leszedik az embert a lábáról. Sok gazember . . .

SZEGÉNY KICSI GRÓFNÉ.

I.

Volt egyszer egy kis grófné, akkorácska, mint egy jó nagy hajas baba. Feje is a babáéhoz hasonlított. A szemei alatt mindig égett az arcza, mintha örökös láza volna s ez a szin minden átmenet nélkül csapott át a fehérbe. A haja szőke, de olyan rövid és ritka, hogy alig lehetett egy kis kontyot összecsavarni belőle a feje tetején, a szemei világos kékek, csupa szelídség bennük, de semmi mélység, ajkai pedig olyan pirosak, mint ha karminnal festette volna be. Törékeny, finom kis teste csupa ideg, szegény kis asszonyka sokat szenvedett e miatt. Mindent sokszorosan érzett, persze a bántást is a miből szintén kijutott a része.

Szép, nagy ember volt a férje, ur tetőtől-talpig. A kis gyermekasszony úgy nézett föl reá, mintha imádta volna, leste mozdulatait, határtalanul tisztelt benne mindent s keserü szemrehányásokat tett magának, a miért olyan gyarló semmiség ő, a szép nagy ember mellett. A gróf is szerette a kicsi

asszonyt, de sokszor alkalmatlan lett neki a nagy ragaszkodása s ilyenkor türelmetlen volt. Ha napokig elmaradt a háztól, a kis grófné nem tett neki szemrehányást, csak nagyon bánatosan nézett reá. — Nem szeretsz már, azt mondta a szeme. A férj bosszankodott, jobban szeretett volna egy derekas összeveszést, mint ezt a néma panaszt.

— Nem köthetem mindig magamhoz — mondta s úgy tett a könyökével, mintha el akarná lökni magától.

— Nem is kivánom — sietett mentegetődzni nagyon megijedve az asszonyka.

— Hát mi baja van akkor?

— Semmi, semmi, boldog vagyok.

— Ne vágjon akkor, édesem, furcsa képeket. Társaság is kell néha az embernek.

— Kell bizony, hagyta rá gyorsan a feleség.

— Az örökös turbékolást megunja az ember, kinevetnének a cselédek.

A kicsi asszony azt gondolta magában, hogy ő soha se unná meg. Nagyon édes úgy az élet, ha csak ketten vannak, s ha az urának jó kedve van. Be kell várni. Várt türelmesen, csendes tipegéssel járt föl s alá a szobákban, ha egyedül volt, ezerszer föltette magában, hogy engedelmes jó kis asszony lesz s majd akkor bizonyosan megkapja a jutalmát. Az a szép nagy erős ember az ölébe veszi, lovagoltatja a térdén, játszik vele olyan játékot, a miben ütni fogják egymás kezét, ő megránczigálja

a bajuszát is az urának, ha fél, hogy leesik, átöleli azt az izmos nyakat s kezet csókol szépen, mint a hogy ez egy engedelmes jó gyermekhez illik, a mikor vége van a mulatságnak. Csak magában számitgatta a napokat: ma se, tegnap se, tegnapelőtt se játszottunk, már három napja, bizonyosan holnap se lesz jókedve, ez már négy nap — sóhajtott. Istenem, Istenem!

Utóbb már gyakran nagyon sokáig kellett várnia, mig a szép nagy embere leereszkedett hozzá s megengedni kegyeskedett, hogy az ölébe üljön. Szomoru dolog ez nagyon egy olyan szerelmes asszonyra nézve, mint a milyen a piczike grófné. Hova lesz igy az ember? Egészen elsírja magát nagy titokban s megsavanyodik a nagy bánatban.

II.

Az asszonyka meghült a jégen, vagy talán egyéb baja esett ennek a törékeny kis jószágnak, most is tanácskoznak még rajta az orvosok. Túlságosan finom idegei kegyetlenül megsinylették a bajt, akármi volt is, egyszerre megtagadták a szolgálatot. A kis fehér asszooy ugy feküdt az ágyban, mint egy porczellánbaba, nem tudta megmozdítani sem a karját, sem a lábát, csak szelid szeme kutatott ide-oda a szobában, nagyon keresve valakit. Nehezen lélegzett, néha majd elfulladt, féltek, hogy még a reggelt sem éri meg. A grófot a kártya

mellől hivták haza, bosszankodott is, mert igen sokat vesztett már s vissza akarta nyerni a pénzét. Mikor azonban meglátta a beteg asszonyt, egyszerre elfelejtett mindent. Megijedt a mozdulatlanságától, lerogyott az ágy szélére s értelmetlenül, zagyván beszélt, mert nem volt képes rendbeszedni az agyát.

— No, Márika, kicsike, mi lesz, mit akar? Beszéljen! Hol fáj? Édes kicsi betegem, no ... no ...

A doktorok elkergették az ágytól, de csak visszajött ujra. A halvány merev arczocska gyöngén elmosolyodott a párnán s szeretett volna fölemelkedni, de nem birt. A gróf kiolvasta szeméből a vágyát s karjai közé vette. Az asszonyka boldogan lehunyta a szemét s csendesen suttogott valamit.

— Ne félj, nem leszek beteg.

— Ne is, Márika, ne is!

Az asszony már rég ideje először hallotta ezt a kényeztető kedves megszólitást. A nagy erős ember még sokszor ismételte s olyan erősen szoritotta magához a kis beteg testet, mintha a magáéból akarna meleget adni bele.

— Márika! Márika!

Az asszony folyton mosolygott, boldogság ömlött el az arczán. Meghalni akart ebben a nagy szerelemben. A férfi egyszerre érezni kezdte, hogy mellén csendesebben kalapál az asszony szive s rémülten felugrott.

— Doktor, segitsen!

Az orvosok kituszkolták a szobából s pár percz mulva már jelentették, hogy uj baj nincs, csak a régi, azzal, azzal bajos lesz elbánni.

III.

A bénaság lassan-lassan leköltözött a lábakba. A kicsi asszonynak megint kigyúlt az arcza, beszélt, szörnyü hamisan, de azért nagyon kedvesen énekelt az ágyban, nevetett — csak járni nem tudott. Mikor már eléggé megerősödött, beleültették egy szomoru háromkerekü székbe, majd elveszett benne s így tolták egyik szobából a másikba, meg ki a kertbe, jól betakargatva, mint a kis gyermeket. Egész nap csicsergett a sok nagy keszkenő között, összebeszélt annyi sok badarságot, a mennyit egészséges korában soha, kedvet kapott az élethez s tréfát csinált szegényke a nagy bajából.

— Nincs nálam nagyobb asszonyság, mindig kocsin járok.

— Édes kís betegem! — így szólitotta az ura s szeretettel simogatta végig a rövid szőke haját. — Járunk mi még gyalog is, az lesz ám az uraság!

— Huzzál a tóhoz, ott jó lenni.

— Miért Márika?

— Ott brekegnek a békák.

Mindenben örömöt talált. Ha egy napsugár a térdén tánczolt, nevetett neki, tapsolt örömében, ha

valamelyik bátor galamb ellopta a kezéből a kenyeret; s édes nyugalom ömlött el az arczán, ha arra az erős emberre nézett, a ki reggeltől estig szivesen, az unalom legparányibb vonása nélkül tologatta le és föl a kocsiját.

— Édes, kedves jó uram . . .

Gyermekes önzéssel beczézte, simogatta a béna lábait. Ezek nélkül nem lenne olyan boldog. Szeretne ugyan néha szaladni, vagy fölmenni a hegyre, mint eddig, de nem, mégis jobb így. Közel van mindig hozzá az ura s milyen nagyon szereti. Jó így élni, betegen,

Egyszer nagyon megijedt. Az orvosok ujra összeültek tanácskozni s kimondták, hogy el kell mennie a sárban fürödni. Mi lesz, ha meggyógyul? Ujra napokig kell sóvárognia az ura után, most pedig mindig az övé Istenem, Istenem, de szomoru lenne.

— Majd jövőre, később, hagyjanak csak itthon, hagyjanak . . .

TARTALOM.

Lap

I.

II.

